శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

—:o:—

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టుకోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము - రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిసహోదరులవల్ల ప్రకటింపబడినది.

మొదటి కూర్పు.

బళ్ళారి

రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1918

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

పీఠిక.

ఈనాటకమునందలి యితివృత్తము మహాభారతమునుండి గ్రహింపఁబడియున్నదని దీనిపేరే నుడువుచున్నది. సర్వజనసుప్రసిద్ధంబగు పాంచాలీస్వయంవరము నెందఱు వ్రాసినను బాత్రపోషణయందును సంవిధాన విధానమునందును భేదము లుండిననుండుఁ గాని విషయభేద మెట్లుండఁ గలదు? కావున నిందలివిషయమునుగుఱించి హెచ్చుగఁ దెలుప నవసరములేదు.

ఈనాటకమున నొకవిశేషముగలదు. ఇందు దశరూపుఁడను నవీనపాత్ర మొకటి కల్పింపఁబడి యున్నది. లాక్షాగృహదహనానంతరము కుంతీసమేతులైన పాండవు లేవురును మృతినొందిరని ధార్తరాష్ట్రులాదిగ సమస్తరాజలోకమును నమ్మి యుండెను. బహుకాలమునుండి పాండవులలో నొకనిఁ జేపట్టఁ దలంపుగొన్న ద్రౌపదిహృదయమును నా పాండవుల మరణవార్త యత్యంతము దహించెను. ఆమె నర్జునున కొసంగ నెంచిన ద్రుపదునకును నాతనియర్ధాంగికిని నుత్సాహభంగమయ్యెను.

ఇట్టిసమయమున నా లక్కయింట దొరకినశవములలో నొక్కటి పాండవులది కాదనువృత్తాంతము బయలుపడియె. దీని వెలిపఱచినవాఁడే దశరూపుఁడు. వాఁ డాశవములలో నొకటి తనపితృవ్యపుత్రునిదని నిదర్శనపూర్వకంబుగ నిరూపించెను. కావునఁ బాండవులలో నొక్కఁడు తప్పించుకొని యుండవలయుననుట యేర్పడియె. దీనిచే ధృతరాష్ట్రునకుఁ దనకొడుకులపై ననుమానమును దుర్మార్గులగు సుయోధనాదులకు మనఃక్లేశమును విదురాదిసజ్జనుల కించుక సంతసము గలుగుటకుఁ గారణము గలిగె.

అంతయె కాక, ద్రౌపది ధీరపతివ్రత. అట్టిపతివ్రతలకుఁ దాము మనసువరించినవానిని వివాహ మాడుటయో, యది సాధ్యము కాదేని

యాజన్మము బ్రహ్మచారిణులుగ నుండుటయో రెండే మార్గములు. కావునఁ బాండవులలో నొకఁడు జీవించి యున్నవార్త తెలియుటచే నిరాశమైయున్న ద్రౌపదికి మఱియొకసారి యాశాంకురము మొలచెను. ఈవార్త ద్రుపదునకును సంతోషజనకమయ్యెను. ఆబ్రతికిన పాండవుఁడును మృతినొందె ననుట యందాతని కేటికో పూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు తోఁపదు. కావునఁ దన కుమారిక నెవ్వరికి నీయక స్వయంవరము చాటించినయెడల నా తప్పించుకొన్న పాండవుఁడు తప్పక తత్స్వయంవరమునకు వచ్చిన రావచ్చుననియు, నాధీరుఁడే తనపుత్రికచే వరింపఁబడినఁ బడవచ్చుననియు నిశ్చయించి స్వయంవరము చాటించెను. కావున ద్రౌపదీ 'స్వయంవరమునకుఁ' గారకుఁడు దశరూపుఁ డనియే నుడువ వలసి యున్నది.

ఈనాటకమున నింకొకవిశేషముగలదు. ఏకచక్రపురినున్న జరాయువను బ్రాహ్మణుని యింటికి బకాసురునివంతు వచ్చురంగమున యువతీవివాహ మవశ్యాచరణీయ మనునంశము చర్చింపఁబడి యున్నది. ఇది బాల్యవివాహదూషకులకు సహకారి కావచ్చును.

ఇఁక పాత్రసంపోషణమును, సంవిధాన విధానమును, సందర్భశుద్ధియు రసోచితశైలియుఁ బాఠకులకుఁ జదువఁ జదువ గోచరింపఁ గలవు. ఆంధ్రలోకమునకుఁ జిరపరిచితుఁడైన యాంధ్రనాటక పితామహుని నాటకరచనాచాతుర్యమును మరల వ్రాయఁ బూనుట చర్వితచర్వణ మగునని యింతటితో విరమించితి.

బళ్ళారి,
౧-9-18.

ఇట్లు, విన్నవించు
నొక బుధవిధేయుఁడు.

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

—:o:—

పఙ్క్తి.	తప్పు	ఒప్పు.
చంపకమాల.		
2వ చరణం.	వారగ.	వారఁగ.
3వ చరణం.	మహీశా.	మహీశ.
4వ చరణం.	లతులగు.	ల్హాతులగు.
,,	వారలె,	వారలే.
సీసము.		
1వ చరణం.	గలిగ.	గలిగఁ.
2వ చరణం.	భాదించు.	బాధించు.
తే॥ గీ॥		
2వ చరణం.	ఘటింప.	ఘటియింప.
ఉత్పలమాల.		
3వ చరణం.	చేరగఁ.	చేరఁగ.
3వ చరణం.	కారవు.	కౌరవు.
4వ చరణం.	యస్లే.	యస్లై.
,,	స్పృశింప.	స్పృశియింపఁగ.
సీసము.		
1వ చరణం.	జెంది.	ఁజెంది.
2వ చరణం.	వృత్తాంతబు.	వృత్తాంతంబు.
3వ చరణం.	సోదతకత్తైనె.	సోదకత్తైనే.
తే॥ గీ॥		
2వ చరణం.	మేఱుగ	మెఱుఁగ.
శార్దూలము.		
1వ చరణం.	భ్రాంత.	భ్రాంతా.
,,	జెల్లునె.	జెల్లునే.
4వ చరణం.	చెంతె.	చెంతే.
,,	మాటలనమ్మితె.	మాటలన్ నమ్మితే.
అ॥ వె॥		
2వ చరణం.	వ్రాత.	వ్రాఁత.

పుట.	పజ్త్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
17	ఉత్పలమాల.		
	2వ చరణం.	కూతురిని.	కూఁతురి.
	,,	నెట్టివానికైన.	నెట్టినికైన.
	3వ చరణం.	దలపంగలనె.	దలఁపఁగలనే.
	,,	యిఁకనెన్నడైనఁ.	యిఁకనెన్నఁడైన.
	,,	కూరగ.	కూరఁగ.
18	సీసము.		
	1వ చరణం.	విధింపబడ.	విధింపఁబడి.
	2వ చరణం.	గలగి.	గలిగి.
	4వ చరణం.	వివాము.	వివాహము.
19		తే॥ గీ॥	ఆ॥ వె॥
	ఆ॥ వే॥	యొందో.	యొందో.
	,,	సంకటములో.	సంకటములో.
	,,	బఁరగి.	బరగి.
23	సీ॥ పద్యము		
	3వ చరణం.	సుతుఁతోఁనే.	సుతులతోనే.
	,,	బొసగు	బొసఁగు.
24	తే॥ గీ॥	నిండే.	నిండె.
29	తే॥ గీ॥	పెక్కుండ్రగాంచి.	ఁబెక్కుండ్రగాంచి.
	3వ చరణం.	ఁనాడ.	నాఁడ.
30	సీసము.		
	2వ చరణం.	బోరుటె.	బోరుటే.
31	తే॥ గీ॥		
	1వ చరణం.	ద్యజంతు.	ద్యజింతు.
36	సీసము.		
	1వ చరణం.	దెంచు.	దెంతు.
	3వ చరణం.	వారి.	వాఁరి.
	సీసము.		
,,	2వ చరణం.	వాడు.	వాఁడు.
41	అ॥ వే॥		
	4వ చరణం.	తెలయక.	తెలియక.

శ్రీ

పాంచాలీ స్వయంవరము.

ప్రథమాంకము - ప్రథమరంగము.

(హస్తినావతీ ముందరి బయలు).

[ప్ర: దశరూపుఁడు]

దశ—ఆహా! సర్వప్రయత్నముల నీవృత్తాంతము వెలిబెట్టుటకుద్దేశించి యీహస్తిపురి వఱకు వచ్చి యిప్పుడేల యింక వెనుదీయవలయు? దుర్మార్గుఁడగు పురోచనుఁడును వానికి సహకారులై యుండిన వానిపతితభగినియు దానినలుగురు బోయకొడుకులును దైవయోగమునఁ దామేమార్గమునఁ బాండవులఁ గాల్ప నెంచిరో యదేమార్గమునఁ గాల్పఁబడిరి. ఇది దైవచిత్రముగాక, యింకేమనవలయు? దురాత్ముల దౌరాత్మ్యము కడవఱకు నొక్కటే విధముగ జరుగనేరదు. కొన్నాళ్లు జరిగినట్టే జరిగి "మాకింకేమి" యనిపించియెన్నఁడో యొక్కనాఁడు మూలఘట్టుగ నాశన మొనరింపకపోదు. ఈపురోచనుఁడు విషప్రయోగమున మాతండ్రిని సంహరించెఁగదా? తనదుడుకుతనమున నెందఱికొంపలకో కుత్తార మెత్తె. తానేమి శాశ్వతముగ బ్రదికెనా? ఆ యన్యాయ మూలముగవచ్చిన ద్రవ్యమింతైననిలిచెనా? ద్రవ్యమునకై యెన్నెన్ని ఘోరకార్యము లొనర్పుచువచ్చె. మిత్రుని తండ్రిని దిమ్మనిసైతము ద్రవ్యమునకై వంచింపసమకట్టె. ఆద్రవ్యమే స్థిరమనినమ్మె. అందుకై యాడిన యనృతముల లెక్కింపనలవికాదు చేసినదుష్కృత్యముల నింతయని యుగ్గడింప వశముగాదు. తుదకు మహాధర్మపరులగు పాండుతనూజులదహింప నెంచిన లక్కయింటఁదానే దహింపఁబడియె. ధర్మాత్ముల దైవముకాపాడవలయుఁగాక యీ తుచ్ఛులగుమానవులకు వారికిఁగీడొనర్పుటకుశక్యమా? లోకమున నెవరుగాని పురోచను వంటి దురాత్ములున్న-ద్రవ్యలోభమున ననృతములాడి ధర్మాత్ముల హింసచేయనుద్యమింపు దురాత్ములున్న-వారికీ పురోచనునియంతమే మాతృకయగుఁగాక. ఆఁగో! రాజసభలో నల్లోలకల్లోలముగా నార్తధ్వానము వినిపించుచున్నది. పురజనులందఱుంబోవుచున్నారు. నేనుంబోయెద. సమయ నిరీక్షణమొనర్చెద. (నిష్క్ర.)

(కేవల మానసిక నేత్రముగా)

ధృతరాష్ట్రుఁడు, విదురుఁడు, భీష్ముఁడు, ద్రోణుఁడు, కృపుఁడు,
అశ్వత్థామ, దుర్యోధనుఁడు, దుశ్శాసనుఁడు, శకుని,
కర్ణుఁడు, పౌరజనులు వారణావతము బ్రాహ్మ
ణులు నుండుట (ప్రకటన) దశరూపుఁడు.

(అనుబంధము 1.)

ధృత—అహహా! పాండుకుమారులారా! నేనెంతహతభాగ్యుఁడ! అయ్యో! కుమారులు వారణావతమునుండి వచ్చుచుఁబోవుచుందురుగదా? కీర్తిమంతులై బ్రతుకుదురుగదా యని నచ్చియుంటిఁగాని, యిట్లనలముపాలౌదురని యెన్నఁడు నెంచియుండలేదుగా? అయ్యో! ఆయనలమునఁ జిక్కినకాలమున బాలకులెంత తపించిరో, నన్నెంత తలంచిరో, కట్టా! వారిదుర్దైవము వారినేగతికిఁదెచ్చె? అయ్యో! పౌరులారా! ఒక్కఁడైనఁ బాండవుఁడు బ్రదుకఁడుగా?

వా. బ్రా—(ఏడ్చుచు) రాజేంద్రా! దహింపఁబడిన పాండవులయొక్కయుఁ, గుంతియొక్కయు శవములఁ గాంచితిమే యింకేటియాశ?

ధృత—ఆశవములగుఱుతు మీకెట్లుచిక్కె?

వా॥ బ్రా—ఆమహాత్ములు చతుర్దశిరాత్రి మహోత్సవముగఁ బూజచేసినప్పుడచ్చటనే యుంటిమి. రాత్రిమమునిద్రకుఁబంపి శయనింపనిద్యుక్తులైరి.

ధృత—అయ్యో! ధర్మతనయా! నీవెంతధర్మాత్ముఁడవని యీ యూరునకే ఖ్యాతిఁగంటివి. భీమసేనా! నీయట్టి మహాబలుఁడెందైననుండునే. అర్జునా! అయ్యో! నీయట్టి విలుకాఁడెందుఁగలుగవలయు? కవలారా! మీయట్టిధీరులును రూపజితమారులును, మాకెట్లుదక్కుదురు. అయ్యో! కుంతీ! నీపుత్రపంచకముతో నీవుంజేరికొంటివా హా! హా! (మూర్ఛిల్లును).

ద్రోణ—అర్జునా! హా అర్జునా! నీయట్టిశిష్యుఁడు నాకెప్పుడులభింపఁగలఁడు? ఇట్టిచిరుతవయసునకే, మహోన్నతప్రఖ్యాతిఁజెందినది యూరుపేరెఱుగకుండ నగ్నిలోదహింపఁబడుటకా! శ్రీహరీ! నేడెట్టిదుర్దినము! ఆయర్జునుఁడు నాకశ్వత్థామకంటె నెక్కుడనియుంటినే, నేనెంతటియభాగ్యుఁడ.

శకు—(దుర్యోధనునితో) ఇంకేమియుసందేహమువలదు. (ప్ర) అయ్యో! ఆపాండవులుండినప్పుడు తారతమ్యముల జనులెంచుచువచ్చిన స్పర్ధచే నొక్కొక్కవేళ ననూయజనించుఁగాని యయ్యయ్యో! వారికీదుస్స్థితి పుట్టినన్న నేనెట్లోర్వఁగలను?

దశ—(స్వ) ఆహా! ఎంతదురాత్ముఁడీశకుని! అంపజీవతేఁదానును నేర్పుచున్నాఁడే.

దుర్యో—అకటా! అకటా! నేభరింపఁజాల. భరింపఁజాల. అయ్యో! ఆహాదవారికి మేమయినఁబోవలయునితమే. గుణభూషణులగు పాండవులఁ గోలుపోవుటాయెను. (ఎక్కువగా నేడ్చును).

దశ—(స్వ) ఔరా! ఈనాటకము ఇంకఁజేయరాదు. ఈదురాత్ముల దుశ్చరితము వెలిబెట్టి వేవలయు (బిగ్గరగానేడ్చుచు ముందఱకివచ్చి) హా! రాజేంద్రా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

అందరు—ఏమి? ఏమి?

దశ—అయ్యో! నేనుగాంధారపురిలోనున్న శిల్పకారుఁడ దశరూపుఁడనువాఁడ. లోకాతీత యుక్తిశాలియు, ధీరశాలియునని పేరొందిన మీవారణావతపురిలో సౌధములెల్లనిర్మించి ప్రసిద్ధిగాంచిన పురోచనుని పితృవ్యపుత్త్రుఁడ. అయ్యో! మాపురోచనుఁడాపురిలో నీకుమారునిపంపు నాలక్కయిల్లునిర్మించి దానితోఁగూడదహింపఁబడియె. కాపాడుము కాపాడుము.

భీష్మ—దశరూపా! ఈయోలగమున నీవు మొఱయిడుట కేమికారణము? మహోన్నతులగు పాండవులచావునకే కర్తవ్యము లేక వగచుచున్నాము. ఇంకమీ పురోచనునకేమి చేయఁగలవారము?

శకు—(దుర్యోధనునితో) ఇదేమి పురోచనుఁడు చచ్చెననుచున్నాఁడు.

సుయో—(శకునితో) ఉండవచ్చును. కాబట్టియే వాఁడుపొడగానఁబడఁడయ్యె.

దశ—మహాత్ములారా! మీ సేవవలనఁగదా నాప్రియమిత్త్రుఁడును జ్ఞాతియునీల్గుటకుఁగారణమయ్యె?

శకు—వానినీల్గుట కెవరేమిచేయఁగలరు? దైవమందుండె. చేతనమువడయుచుండె. మేమెవరమైన వానిఁజావుమంటిమా?

దశ—మీకృత్యముతే వానిచావునకుఁగారణమయ్యెనయ్యా, లేకున్న వాఁడు చల్లఁగనుండియుండును. వాఁడు దుర్మార్గుఁడనిజమే నేనొప్పుకొందును. అయినఁ దండ్రికొక్కఁడే కొడుకే. అట్టివాని నిట్టికార్యమునకు నియమించి పంపితిరే.

శకు—నీకుఁదెలివిచాలదూరకపొమ్ము.

దశ—అయ్యా! నాకుఁదెలివిజాలదు నిజమే నాకంటె మాపురోచనునకింకను దెలివిచాలదు, కాకున్న మీరుచెప్పినంతమాత్రముననే ఇట్టిదుష్కార్యమునకుదిగి యూఁతిఁదెచ్చుకొనునా?

శకు—(స్వ) వీఁడేమిసమీపమునకేవచ్చెను. ఏమో తెలియకయున్నది. (ప్ర) ఓరీ! ఇది యేమిట్లుమాటలాడెదవు?

దళ—ధృతరాష్ట్రరాజేంద్రా! ఇంతవఱకు నచ్చి యింకదాఁచవలయు నేల? మహారాజపుత్రుఁడగు శకునియు, నీకుమారులును, నీసేవకులును దురాలోచన మొనరించి వారణావతమున లక్కయిల్లుగట్టించి పాండవులనందు దహించియున్నారు. ఆదహనకృత్య మొనర్చుటలో బురోచనుని సయితము గాల్చియున్నారు.

శకు, సుయో—ఛీ! దురాత్మా! నీవిట్లు ప్రేలిన నీప్రాణములిప్పుడే తీసెదము. బాంధవునకొఱకు నీకెంతదుఃఖముండినను, ఇట్టిప్రల్లదము లూరకపోవనోర్తుమా? మీపురోచనుఁడు దహింపఁబడెనని యెట్లెఱిఁగితివి.

దళ—అయ్యా! కాలినయిల్లు ఐదు దినములపిదపఁ బరీక్షించుకాలమున, వానిశవముఁ గుర్తించితి. ఇంకెంతకావలయు?

శకు—ఎక్కడనుండెవానిశవము?

దళ—అక్కడనే యాపాండవులును కుంతియుఁ గాలిపడియుండిన చోటనే.

వా॥బ్రా—అక్కడ నాలుపడియుండిన శవములు, వారేపాండవులని మేము నిర్ధరించితిమి. ఇఁకఁబురోచనుఁ డెక్కడ? నీవునప్పుడుంటివే, పురోచనుఁడని చెప్పవైతివే.

దళ—ఎవరికిఁ జెప్పి యేమిప్రయోజనము? పోని! ఒకశవము మెడయొద్ద నీబంగరుహనుమంతబిల్లపడియుండెనా, లేదా? (బిల్లనిచ్చును).

వా॥బ్రా—అవును, అదియెవరిది?

దళ—రాజేంద్రా! పాండవులెవ్వరైన మెడలో యిట్టిహనుమంతబిల్ల వేసుకొనియుండిరా?

శకు—(పరీక్షించి సుయోధనునితో) ఇదిపురోచనునిదె, నేఁబలుమారు చూచియున్నాను.

సుయో—(శకునితో) అయినఁ బురోచనుఁడు మృతుఁడయ్యె. ఒకవిషయమునకిది మంచిదేకదా?

శకు—(స్వ) అవును నాదుఃఖము మఱివేఱే. దానివిషయమై పిదపయోచింతము. (ప్ర) ఇదిపురోచనుఁడు వేసుకొనుచుండినబిల్లయె?

దళ—అయ్యా! వారణావతములో లక్కయిల్లుకట్టించినది యీదుర్యోధనరాజుగదా? లక్కయిల్లేల? పాండవులదహింపనేకదా? పురోచనునితో నీకార్యముచేయించినది శకునిరాజుగారుగదా? నామాటలనృతములా?

శకు—ఛీ! శుంఠా! ఏలయీప్రల్లదములు?

సుయో—దురాత్మా!

కర్ణ—దుష్కర్మా!

దళ—అయ్యో! నేనేదురాత్ముఁడనుగా? ధృతరాష్ట్రరాజేంద్రా! ఇదిగో యీజాబు పురోచనుఁడు భాద్రపద కృష్ణద్వాదశినాఁడు శకునిరాజుగారికివ్రాసినది. అదియేటికో పంపక తనయింటనే పెట్టుకొనియున్నాఁడు. దీనిఁజదివిన సర్వమును విశదపడును.

సుయో—(స్వ) ఇదియేకాఁబోలు నామామగారి శకునమునకు ఫలము.

ధృత—విదురా! చదువుమిందేమున్నది.

విదు—(జాబుతీసుకొని)

"మీ కత్యాదరమునఁ బంపినజాబుముట్టినది. అందుకు వెంటనే ప్రాప్తినాఁడే ప్రత్యుత్తర మంపితిఁగదా ఇఁక రెండుదినములలో మీయొక్కయు, మీ మేనల్లుండ్లయొక్కయు, వారిమిత్రులయొక్కయు, మనస్సంతోషము కాఁగలదు. దైవము మనకు సర్వానుకూలములు కలిగించుచున్నాఁడు. మనశత్రువు మనవలలోఁదామే పడనుద్యుక్తులైనట్లున్నది. చతుర్దశి ఇక్కడ కార్యములు నెఱవేర్చి తమసన్నిధానమునకు బహుళ విదియ తదియలువచ్చిచేరుదు. నాసంవిధానమును, నాకుసహాయ్యమొనర్చు వారి యధికశ్రద్ధయును, సమక్షమున విన్నవించి శ్రీదుర్యోధన రాజేంద్రుతోఁ దగిన బహుమతివడయుదును"

అందరు—**హా**! హా!

ధృత—సౌబాలా! దుర్యోధనా! ఇందునకు మీరేమిచెప్పఁగలరు?

శకు—పురోచనుఁడు మారాజధానిలోనుండిన శిల్పికారుఁడు చిక్కిలి వివేకశాలి ఇంతెయెఱుఁగుదు. మా సుయోధనుఁడు తనకొఱకు వారణావతమునఁ గొన్నిచంద్రశాలలు నిర్మింపవలయునన్న వానిఁబిలపించి నియమించితి ఇంతతప్ప నీవిధానమే, నేనెఱుఁగను. ఎక్కడో నుత్తమశిల్పులిండ్లుకట్టుట యెఱుఁగుదును.

సుయో—జనకా! ఆపాండువులందుబోవుటకుముందు మేమేయక్కడికిఁబోవ నిన్ననుజ్ఞ వేడితిమే?

చం॥ అతిశయరీతిఁ బాండవుల నచ్చటికన్పినవేళ వారణా।
వతపురిలోన మేమొనలువారగనుండననుజ్ఞ నిన్నుగో।
రితిమిగ దామహీశ దురదృష్టముమించుటెకాక పాండవు।
లతులగువారలన్న నహహా యెవరైన నుసమ్మువారలె॥

శకు—బావా! ఈపురోచనునిజాబు వృత్తాంతమిప్పుడె తెలిసె. ఇదివానివ్రాసినదికాదని చెప్పవచ్చును. వ్రాసినవాడు దానిబంపక తనయొద్దనేయుంచుకొ. [illegible] వారణావతమువారందఱు సంక్షోభవించి యీదశరూపుని లోచేసుకొని పాండవాభిమానమున యీకృత్రిమలేఖ కల్పించినట్లున్నది.

శకు—రాజచంద్రా! ఆశ్చర్యము బహువిధ తెలియదా? తీయింపుము రాజా! ఈశకునిరాజు —రిత్యుద్దండవర్తనముగా మాపురోచనుజాబులు.

సుశర్మ—ఏల యీతనితో వాగ్వాదము? అపరాధస్థాపకునకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చినట్టి మాటలా చెదనె?

విదుర—రాజేంద్రా! ఈభీష్మాదులుపడుచున్న సంతాపము నీకుఁగన్నులుండి చూచు చున్న నెఱుఁగకుంటివి. యౌవ్వరాజ్యాభిషేకమునకు మున్నటినాఁడు జరిగినకల హమును నీవుకోపగించినవెంటనె పుట్టినయతివినయమును మఱవలేదుగదా? యువ రాజ్యముకోరించి యప్పటికిఁగార్యవాదులై యిచ్చకమొనర్చి వారణావతమున దుష్ప్రయత్నములెల్లనొనర్చి వారియంతమునకు సిద్ధముచేసిరి. నీవెట్లును గొడుకుల సారముగాఁబంపవలెనని రేఁగి పలుమాటకు మేమే యక్కడికిఁబోయెదమని యడిగిరి. పాండవులు నిన్నును నీకొడుకుల నెడబాపుటకోర్తురా? కావున వారే మేముపోయెద మనిరి. ఇట్లైరి. అధికధర్మాత్ములై, మహోపకారపరులై, శరణాగతరక్షకులై యున్న పాండవుల కిట్టిపాటుకలుగఁగలదని నేనమ్మను. ప్రత్యక్షుని దర్శనములిన్నియు న్నను విధిలేకున్నది. ఇదియంతయు యువరాజ్యమునకై యొనరించిన దుష్కృత్యము. ఈదుర్యోధనాయువరాజ్యము మాత్రము దైవము భింపనీయదు. వింటిమిగదా యేవ్వరు పురుషులు నొకస్త్రీయు దగ్ధులౌట? ఆపురుషులలో నొకడు పురోచనుడయ్యెఁగదా? పాండు కుమారులెన్నడో యొక్కడు చావుదప్పియుండవలయుగదా.

అందరు—(సంతోషమునభినయింతురు).

శకుని—(స్వ) ఇదిగోనాటకము.

సుయో—(శకునికైవ్రేలుజూపును)

ధృత—ఆహా! ఇదియొక్కటియు నాలోచింపమైతిమి విదురా! ఈక్షణమున నాశ్వికుల నాయితపఱుపుము. దేశదేశములకుఁబంపుము. పాండవుఁడొకఁడైననున్నఁజాలు. సో దరా! నీపలుకుయందు మిక్కిలి సంశయాస్పదమై యున్నదనుటకు సందేహము లేదు. ఇందఱకెల్లఁ బిత్రును సుయోధనుఁడునుత్తరవాదులై యుండఁగలవారు. కానిండు. ఇందుకు సరియగుప్రత్యుత్తరము వీరీయఁజాలరేని, ఈపాండవులనంతము గావించుపాపము వీరిఁబడనే యుండుఁగాక. అచిక్కఁగల పాండవులయుఁడెట్లు జరిగినదియుఁ జెప్పఁగలవాఁ డొకఁడే మాత్రము.

(యవనికపడును).

ప్రథమాంకము. ద్వితీయరంగము

శకుని యిల్లు

శకు — (ఆలోచించుచు) ఈవారణావత దాహకము సేసెంచినట్లే యున్నదా? ఇంకేమయిన నుండునా? అట్లుగాకున్న బొందివుల్లెల్ల బ్రతికియేయుండి యేదోయొకచో నయిన సంవిధానమునకై ఈవారణావతుని నిట్లాడించియుండవలయు. ఈమాటింతవచ్చిన నీసుయోధనునికింక నిద్రపట్టదు పరితాపమున్నదను. పాండవులు బ్రతికియుండుట యెన్నటికైననుండునా? కాలినశవము లెక్కకు రావలయు? బ్రతికియుండినవారేల ఇక్కడికి రాకుందురు? రెండేండ్లనుండి వారిపోలుపు తెలియఁబడకుండునా? నా యూహాయే నిశ్చయము.

(ప్ర: సుయోధనుడు)

సుయో — మాతులా! నీపొత్తు నాకుండఁగా నాకేమికొఱత? ఈప్రమాసమున నే లక్ష్య మేర్పఱచినట్లాయింటిని, యౌవరాజ్యమునను.

సీ॥ ఆజన్మశాత్రవులై యున్న వారల పేరడంచుటకింత దారిగలిగె।
బగలు రాతిరి నన్ను బాధించు పాండవహృదయశల్యంబు హరింపఁగలిగె।
ధరణీవరులలోన సరిలేరు నాకన్న యనుపమవిఖ్యాతి తనరఁగలిగె।
మోదంబు తలఁగాఁగఁ జేఁదప్పియుండిన యౌవరాజ్యవిభూతియడ రఁగలిగె।

తే॥గీ॥ మాతులా యిది యెల్లనీ మహిమగాదె।
మేలుఘటింపఁజాలు పాంచాలపుత్రి।
యింక మనసార ననువరియించెనేని।
చాలు నాభాగ్యమున కెందు సాటిగలదె॥

పోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

(ద్రుపదపురియుద్యానము.)

[ప్ర: కోకిల, మేనక. కృష్ణభార్గవి వనవిహార మొనర్చుచు.]

(అనుబంధము 2.)

కృష్ణ—అమ్మా! ఆకమలాకరము మనోహరముగానున్నది. దానిగట్టునఁ గూరుచుండుదము రమ్ము.

అందఱు—(పోయికూర్చుందురు.)

కృష్ణ—ఆహా! ఎంతస్వచ్ఛముగనున్నదీ నీరు (అని నీటియొద్దకుబోవ.)

మేనక—అమ్మా! ద్రౌపతీదేవీ! ఆనీటికంతసమీపముగాఁబోయెదవేల?

కృష్ణ—మేనకా! నాకేమీతరాదనియెంచితివా?

మేనక—ఎంతవచ్చియున్ననేమి జారిపడినప్పుడు కాళ్లకుచీరచుట్టుకొన్న నదేపోతగా. కోకిలాదేవి! చూడుము మీకూతురు నీటికెంతసమీపమునకుపోవుచున్నది. సాహసకార్యమొనరింపవలయునన్న ముంగాలుపెట్టినడుచుచున్నది.

కోకిల—కృష్ణా! పోకుమిక్కడరమ్ము.

కృష్ణ—అమ్మా! యీమేనక మిక్కిలిభీరురాలు. ఎదిచూచినను దానికిఁగొండగాఁదోచును. నీవును నదిచెప్పినట్టేయాడెదవేల?

మేనక—అమ్మా! ఎంతధీరత్వము నీకూతురికి ఒకనిమిషమూరకుండదు. ఒకచోటగాలిడి యుండదు. ఎంతపెద్దవారినైనను హాస్యములాడుటకు కాస్పదమయ్యెనా మానకహాస్య మాడును.

కృష్ణ—చాలునులేవే మేనకా వర్ణించి వర్ణించి యుగ్గడింపసాగితివి. అమ్మా! యీమేనక యిష్టప్రకారము ప్రవర్తింపవలయునన్న మనముమాటలుమరచి మూగలుకావలయు,

(అనుబంధము 3.)

కన్నులెప్పుడుమూసుకొనియుండవలయు చెవులతో నొకమాటవినరాదు.

మేనక—ఈపదునాలుగేండ్లయీడుకే యీవెలది ఎంతనేర్చినదమ్మా! యీమెకెట్టిమగఁడు రానున్నాడో!

కృష్ణ—అవునులే. అంతేమియోచించెదవు [illegible] చెప్పెదను.

మేనక—చూచితివమ్మా? ఈయన దుడుకుతనము. ఉదయమునుండి సాయంతనము వరకునిట్లే.

కోకిల—కృష్ణా! ఊరకుండుము. ఇట్టిమాటలాడరాదు. మేనకా! సాయంకాలమయ్యె. ఇంకను నాయొజ్జకసానిరాదేమ్యె

మేనక—ఈయుద్యానవనమునకే పిలిచికొనిరమ్మని పంపియుండలేదా? ఇంతలోననే రాఁగలదు. అమ్మా! ఆయొజ్జకత చెప్పునప్పుడే నేనెందును వినియుండలేదు. అంతటి నైపుణ్యమును నంతటి భూతభవిష్యత్ జ్ఞానమును నావనితకెట్లుగలిగెనో?

కోకిల—మేనకా! అదియయిన సదుత్తరము చెప్పిన నానందింతును. తనయఁబడునాలు నిండె. యౌవనమునిండ నారంభించె. ఎందెందు వెదికినను ననుకూలవరుఁడే తోఁపకున్నాడే. అయ్యో! అర్జునునకివ్వవలయునని నాకెంతభిలాషముండెను. అంతయు వితయయ్యె.

(అనుబంధము 4.)

మేనక—అమ్మా ఎన్నిమారులో యోచించితిమే చేజారిపోయినపదార్థ మెట్లు మరల లభింపఁగలదు? అర్జునుఁడు కాకున్న మఱియొకఁడాయె. మొన్ననే ధృతరాష్ట్రునొద్దనుండి బ్రాహ్మణుఁడువచ్చియుండెఁగదా దుర్యోధనునకీకన్నియ నడుగుటకు? నాకేమో యది యనుకూలమైనచోటనియే తోఁచు. ద్రౌపదీదేవీ! దుర్యోధనుని బెండ్లిచేసికొనుము.

కృష్ణ—చాలునింకూరకుండుము.

మేనక—ఏమమ్మా యతఁడేమిసామాన్యుఁడా? గొప్పరాజుకుమారుఁడు వాఁడేయిప్పుడు రాజ్యమంతయు నేలుట. ముందుయువరాజుకానున్నాఁడు. కొన్నాళ్లలో నేరాజ్యమును రాఁగలదు. సుందరవిగ్రహుఁడు. ఏమిటఁదక్కువ?

కృష్ణ—ఏమిటందక్కువకాకున్న నీవేచేసికొనుము.

మేనక—మాచితివమ్మా?

కోకిల—కృష్ణా! ఊరకుండు మిదెసరికాదు.

కృష్ణ—చూడు మఱియెవరినెవరినో పెండ్లియాడుమనుచున్నది.

మేనక—నేనన్నదితప్పా ఆధృతరాష్ట్రు వీఁటనున్న యందఱి రాకొమరులపటములు మొన్నఁజూడలేదా? వారేమైనారు.

కృష్ణ—ఇంక నీమాటలాడకుము ఆపటములఁజూచితిమిగదా? అందులో నెవ్వఁడో సూతసుతుఁడంటివే వానినైన నేనంగీకరింతుఁగాని యాధార్తరాష్ట్రులఁగాలితో నైనస్పృశింపను.

కోకిల—ఛీ! ఆమాటనకుము మేనకా! వారురాజపుత్రులేయగుదురుఁగాక నిరపరాధులైన పాండవుల దుర్యోధన, కర్ణ, శకునుల లక్కయింట దహింపఁజేసిరని వినములేదా?

వారెంతకైనఁదగినవారుకదా అట్టివారి సంబంధముచేయుమంటివా ? కృష్ణ యన్నమాట నిక్కము. వారుకాలిచేనైన స్పృశింప నర్హులుగారు.

ఉ॥ వంచనయున్ దురాకృతమునైరమునిండఁగఁబాండుపుత్రులన్ ।
మించినమారికకృత్యమునమృత్యువుచేరఁగఁలక్క యింటఁగా।
ల్పించిరికౌరవుల్జగముభీతిలవారలుకృష్ణయన్నయ ।
న్నెంచఁగఁగాలనైనస్పృశింపఁనర్హులుగారుభామినీ ॥

మేనక—ఆయిన మీయిష్టము.

కోకిల—ఆతప్పిపోయిన పాండవుఁడెవ్వఁడో, యెందున్నాఁడో, అదియిన్నాళ్లయ్యుఁదెలియకున్నదిగదా ? అతఁడర్జునుఁడైయుండరాదా ?

మేనక—అతఁడర్జునుఁడైయుండిన నిన్నినాళ్లు తనబాణానలమున ధార్తరాష్ట్రశుష్కవనము దహింపక దాగియుండునా ?

కోకిల—అర్జునుఁడుకాకున్న నింకొరుఁడైనను బాగుగనేయుండెఁగదా ? ఏమియు వారి పొలకువ తెలియకయున్నదే ?

(లోపలధ్వని "గద్దెవినరే" యని)

మేనక—అదిగో యెఱుకతవచ్చినట్టయ్యె. ఆచోటఁగూర్చుందము.

కృష్ణ—భార్గవీ ! మీఁదుముచ్చుగలచింతలోఁబడి గద్దెయడిగెదవు మనకదివలదు. అందుబోయి వన వినోదములఁజూతమురమ్ము.

భార్గవి—ఏలక్ష్మా ! వీరేమిమాటలాడెదరో విందము. ఇందేయుండుము. ఈయెఱుకసాని మిక్కిలి సమర్థురాలని యూరందఱును చెప్పుచున్నారు.

[ప్ర: ఎఱుకసానిఁపాడుచు.]

(అనుబంధము 5)

కోకిల—రమ్మా ఎఱుకసానీ కూర్చుండుము.

ఎఱుకసాని—నాదెమ్మగుతావవ్వ.

కోకిల—అవును.

ఎఱుక—బియ్యం బేళ్లు పండ్లుదచ్చిన వక్కాకు తెచ్చిపెట్టూ. యీపుల్లముట్టూ.

కోకిల—(అన్నియునిచ్చి ప్రశుకజేపట్టును).

ఎఱుక—కొల్హాపురమ్మ, కొల్హాపురమ్మ, అలంపూరమ్మ, జోగులమ్మ, హోసూరమ్మ, రావమ్మ, రావమ్మ, నాపచ్చులోనిండవమ్మ, ఓళవ్వా, నీవెగద్దెదుతవా! నన్నే శెప్పమంటవా?

కోకిల—నీవేచెప్పుము.

ఎఱుక—అమ్మో-యమ్మా. కొల్హాపురమ్మా తోడునీకు పెద్దచింతమ్మా. పెద్దచింతమ్మా. యేమిచింతని అడుగుతవా, శప్పమంటవా, మొగోణిచింతమ్మా. మొగోణిచింతమ్మా.

మేనక—అట్లన్న నేమి?

ఎఱుక—తన మొగోణిచింత కాదమ్మా. (యోచించి యోచించి) ఓహో ఓహో కొల్హాపురమ్మ తోడు శప్తగా చిన్నబిడ్డ ముద్దుబిడ్డమ్మా. అవునంటే అవునను. కాదంటే కాదను.

మేనక—అవును లే.

ఎఱుక—అవునమ్మా ముద్దుబిడ్డకు మొగోణిచింత. ఓళమ్మ. ఆరేండ్లనించి యీచింత పుట్టిందమ్మా అవునంటవా? అలంపూరమ్మ అలంపూరమ్మ పకఅయిదుమందిలో అనుకుంట్వికదమ్మ. వాండ్లువద్దన్నారమ్మ. కాదు. ఆహా హా వద్దన్లేదమ్మ కానారికుండా పోయినారమ్మ. కాదు. కాదు. కొల్హాపురమ్మ. వాండ్లుసచ్చిపోయుండారమ్మా.

కోకిల—అందుఱూనా?

ఎఱుక—కొల్హాపురమ్మ. కొల్హాపురమ్మ. అంధరుపోయిండారమ్మ. అవుతే వగరు ముగిలిండారనుకొంతారమ్మ. కల్లమ్మ. కల్ల. కొల్హాపురమ్మ శెప్తాది. అందఱు పోయుండారమ్మ.

కోకిల—హా దైవమా.

ఎఱుక—బయపడాకొల్లమ్మ. నీబిడ్డ మంచిబాగ్యవంతురాలమ్మ. అంతకంటె మంచిమొగోణ్ణి పొందుతాదెమ్మ. మీరుయెవరినో శేసుకోమంటిరమ్మ. మీరెవర్నివద్దంటిరో వాడే మొగుడౌతాడమ్మ. దొడ్డవాడమ్మ. బవుదొడ్డవాడమ్మ. దొడ్డరాజ్యం వస్తాదమ్మ. యెంత సంపతమ్మ. యెంతసంపతమ్మ?

మేనక—వాఁడెవఁడు ఎక్కడనుండువాడు?

ఎఱుక—నాకేమెరికెమ్మ. మీకేదెల్సునమ్మ. ఓళమ్మ. ఆతూర్పులోవుంటడమ్మ. బలే బలే బలగమమ్మ. పేరుశెపమంటవా? కొల్హాపురమ్మ. పేరెట్లశెప్పదమ్మ. మొదటి అచ్చరంశెప్తందమ్మ. కొల్హాపురమ్మ. స“—ద” రెండుచ్చనామ్మ. రెండుపేగ్గమ్మ కడచ్చరం “న”

మేనక—తెలిసె నిజమే అయిన వాఁడు మిగులదుర్మార్గుఁడనియు దనయన్నదమ్ముల ద్రోహ చేఁజంపినాఁడనియు నందురే?

ఎఱుక—కొల్హాపురమ్మ. కలమ్మ—కల్ల. కడుపుగాక పుట్టించిండారమ్మ. మానుబావుడమ్మ. మానుబావుడు.

కృష్ణ—ఏమి వెక్కిపట్టినదే మీకు? ఎఱుకసానీ? వారడిగినదియట్లుండనీ, నేనొక్కటియడిగెద చెప్పుము. (పుడుకపట్టును)

ఎఱుక—తాల్లా. ఆ అన్నదై పోనీ.

కృష్ణ—అయ్యది అయిపోయినది. చెప్పుము నేనిప్పుడేమనుకొన్నానో మనసున?

ఎఱుక—కొల్హాపురక్క. నీకు మొగోణిచింత.

కృష్ణ—ఏకరిపగనిచింత.

ఎఱుక—అదేమిట్లడిగెదవు. నీమొగోణిచింతేగా?

కృష్ణ—కాదే యిట్టియబద్ధములుచెప్పకుండ నీమగడు నీనోటిసైఁ జెప్పిన నెప్పుడుకొట్టు వాఁడని నా ప్రశ్న

ఎఱుక—బాగాయక్క. నీకుపకమొగోడుచాలడమ్మ.

కృష్ణ—తుంటవా యిట్టిమాటలాడెదవా?

(లోపలఁగొమ్ముధ్వని).

మేనక—అదిగోరాజుగారిసవారీ. యీసరోవరమునకు వచ్చుచున్నది.

కోకిల—అయినఁబోవలయు. యెఱుకసానీ రేపుమరలమాటలాడుదము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

—:ప్రథమాంకము సమాప్తము:—

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

—:o:—

ద్వితీయాంకము-ప్రథమరంగము.

ద్రౌపది యంతఃపురి.

[ప్ర: ద్రౌపది-మేనక]

ద్రౌప—మేనకా! ఈతాపమెట్లింకసహింతును?

మేన—తనయా! ఒకకలకై యింతపరితపించువారి నెందైనఁగంటిమే? మొన్న నాయొఱ కతవచ్చి యూరకగద్దెచెప్పినందున నాకలవరమునకే యిట్టికలవచ్చెను.

ద్రౌప—కాదే మేనకా! ఆకలలోఁజూచిన మనోహరాకారుని నెందెదుఁజూచియుండలేదే. అక్కటా! అట్టివాఁడు నాకెట్లులభింపవలయు?

మేన—ఇదేమమ్మా! కృష్ణా! నీవెందరికో బుద్ధిచెప్పుదానవె? నీకాయిట్టియవివేకము. కలలలో నెన్నియో పదార్థములబ్బినట్లుండును అవియల్ల నిక్కమములౌనా? చూచిన వారందరు భయపడునట్లు నటించెదవు. నీచిత్రమోహముచూచి, నేనప్పుడే మీతల్లిదండ్రులయొద్దకు దాసింబంపితి. నింతలోననే వత్తురూరడుము.

ద్రౌప—హా! మేనకా! ఎంతతాపమయ్యెనే! ఏన్నఁడునెఱుఁగఁగదె? హా! మనోహరా! (మూర్ఛిల్లును).

మేన—హా! కృష్ణా! కృష్ణా! (అనిమూర్ఛిల్లియున్న ద్రౌపదికి శిశిరోపచారములు చేయును).

(ప్ర: ద్రుపదుఁడు కోకిల.)

ద్రుప / కోకి } కృష్ణా! కృష్ణా!

(అనుబంధము 6.)

ద్రుప—ఈయర్ధరాత్రమున నిట్టియుత్పాతమెట్లుపుట్టెను?

మేన—రాజేంద్రా! నేనునిండే శయనించియుంటిఁగదా? "హా"యని యీకృష్ణ యెట్టేలేచి పలవరింపసాగె. కలలోనొక్క సుందర విగ్రహునిగాంచెనఁట. అట్టివాని నేనెన్నఁడు చూతునని దుఃఖించె, వికారవిధమున వర్తింప మీకుఁజెప్పనంపితి. ఇపుడుమూర్ఛిల్లియున్నది.

కోకి—ఏమిదై పరీత్యము! నాథా! శీఘ్రకాలముననే యీతనయకుఁ బరిణయముకావింపవలయు. కృష్ణా! కృష్ణా!

ద్రౌప—(కన్నులువిచ్చి) ఏమమ్మా!

(అనుబంధము 7.)

కోకి—మాయమ్మా! ఇట్లేలఁజేసెదవె? కృష్ణా! నీవుమూర్ఛిల్లితివేల? నేనెట్లదిసహింతును.

ద్రౌప—అమ్మా! నాకుఁగొంచెము నిదుర వచ్చుచున్నది ఊరకుండుము (కన్నుమూయును).

ద్రుప—కోకిలా! బాధపెట్టకుము నిద్రపోవనిమ్ము.

మేన—అక్కా! నేనుమన్మథపూజయొనర్పఁ బదార్థములు సేకరించెద.

(నిష్క్రా).

కోకి—నాథా! ఇంకెట్లుచేయవలయు?

ద్రుప—ప్రాణేశ్వరీ! తెలిసె పాండవులలో నొక్కరివరింపవలయునని నాకును, నీకును, నీకృష్ణకును బూర్ణభిలాషముండె. లక్షాగృహదహనముపిదప నొకడెవ్వడో పాండవేయుఁడు మనియున్నట్లు తెలిసి యింతయూరడిలియుంటిమి. అటుచావుదప్పిపోయిన

వాఁడు ధర్మసుతుఁడనియు, నతఁడును మృతిజెందెననియు నిన్న నేకదా మనకుఁదెలిసె. అది యీకృష్ణవిన్నకతమున నీయవస్థజనించె.

కోకి—నాథా! లోకమునఁ జేనిపాండవు లెక్కడనుండి రాఁగలరు? వున్నవారిలోన నే మాడవలయుఁగదా! సుయోధనునకో సెంగెదమని ధృతరాష్ట్రునకే చెప్పిపుత్తుము.

(అనుబంధము 8.)

ద్రుప—ఏమీ! మహోక్రూరచిత్తులనియు, ద్రోహవర్తులనియు, నీవేమంతో దూషించుచుంటివే?

కోకి—మనమువిన్న వృత్తాంతములఁబట్టి వాఁడు ఘోరకృత్యమొనర్చినవాఁడని యాభంగి మాటలాడుచుంటి.

ద్రుప—ఇపుడేమైన సందుకభంగముకలిగెనా? పాండవులు తామే లక్కయిల్లుకట్టించుకొని కాల్పించుకొనిరా?

కోకి—ఆమాటకుఁగాదు నీతోఁజెప్పఁగూడదనియేయుంటిని. చెప్పిననేమియుదోషములేదు. యిప్పటికొక రెండునెలలముందీయూరికొక సోదకత్తెవచ్చియుండె. దానిప్రభావఁ మూరంతయునగ్గింప నేనుంబిలిపించితి. మనసుననున్న యభిప్రాయములన్నియు నా యెఱుకతెఱఁగించె. ఆసుయోధనుఁడు నిరపరాధియనియు, నాబిడరూఢిగాజెప్పె. నపుత్రి కున్న విధిలేకున్నది

సీ॥ పురివారలెల్లనమ్మృతము జెందెడురీతి
నెఱుకచెప్పెడునొక్కయెఱుకసాని।
మహిమతోనటుమొన్న మనపీఁటికరు
దెంచియున్నవృత్తాంతమువిన్నయంత।
నాసోదెతకత్తెనె నారామసీమకుఁగడఁగి
రప్పించితిగద్దెయడుఁగ।
వచ్చియయ్యెఱుకతయచ్చెరువొంద
నాయెంచినవిషయంబులెల్లఁజెప్పె।

తే॥గీ॥ ఎవ్వరను పాండవులుగతజీవులనుచు।
నీకె సుయోధనుండపరాధ మెఱుగండనుచు।
నెంతయు త్రికాలవేది నీకింత చెప్పె।
దాని నమ్మితి మదిని నే బ్రాణనాథ॥

ద్రుప—భ్రాంతా! ఇట్టిసోదెలకు బ్రాలుమాలితివా? ఎంతటియవివేకము ఇట్టిసోదెలు నిజములగునా? ఎన్నటికిని నమ్మకుము ఎఱుకతయంట? సుయోధనుండు నిరపరాధి యని చెప్పెనంట? ఆసుయోధనుండే యావేషమున నేలవచ్చియుండరాదు.

శా॥ భ్రాంత సోదెలనంగ నెట్టివెఱుకల్పాటింపగాజెల్లునే।
యింతీ నీకు వివేకశూన్యతగ దాయీగద్దెలం బట్టియూ।
కుంతీపుత్రులకా సుయోధనుండు చేకూర్పండు మహాకార్యముం।
చెంతే యాతడు దోషమున్నలవ(డంచీమాటలన్నమ్మితే॥

కోకి—చాలులెమ్ము నాథా! నీచందము సుయోధనుండెఱుకతయైవచ్చునా అంతగ్రుడ్డివాననా?

ద్రుప—అదియెట్లయిననుండనిమ్ము! కర్తవ్యమునారయుదము. సుయోధనుండునువలదు ఏయోధుడునువలదు. రాగలమాసమున కృష్ణాస్వయంవరము చాటింపబంపెద. రాజులందఱుం జేరగలరుగదా? ఆకృష్ణయే, కనులారం దిలకించి యభీష్టవరుని బడయుంగాక.

ద్రౌప—హా! మనోహరా! హా! (అనికలువరించు)

ద్రుప—ఈబిడకు మంచివిదురమందు నొసంగవలయు నేవైద్యునిరప్పించితెచ్చెద. నీవుపచారము చేయుచుండుము. (నిష్క్ర.)

(అనుబంధము 9.)

(యవనికపడును).

ద్వితీయాంకము—ద్వితీయరంగము.

(ఏకచక్రపురిలో బ్రాహ్మణునియిల్లు.)

[ప్ర: జరాయువు, హేమ, (కుశల, దీపకలు తోట్లలో(దూగాడుచు)
ప్రక్కన భవాని (కుంతి)]

రాజు—కుమారా! దీపకా! నాకింతకంటె నేమిసంతోషముకలదు. ఎక్కడఁజూచినఁ బండితులు నాభాగ్యముం బ్రశంసించుచున్నారు. పదునైదేండ్లయీడునకే నీకొడుకు వ్యాకరణ పరీక్షం జేసినాఁడుగదా? యిరువదియేండ్లలో నింకజతుస్తంత్రవేత్తయగునని యందురు. అయ్యా! నీవిట్టిశ్రద్ధతోడనే రేపటినుండి తర్కశాస్త్రము నభ్యసింపుము.

(అనుబంధము 10.)

దీప—అయ్యా! మీయాశీర్వాదబలముండిన, నవశ్యముపఠియించి కృతార్థుఁడనయ్యెద.

హేమ—నాథా! వీఁడెంతశ్రద్ధతోఁ బాఠములఁజదువవలయునో, యంతశ్రద్ధతో నింకను బరిశ్రమించుచున్నాఁడు. నిత్యము సాయంతనమున దాదాపుగ యామముపఱకుఁ గాలహరణ మొనర్చుచున్నాఁడు.

రాజు—దీపకా! కాలయాపనమేమి?

దీప—నీయనుజ్ఞలేక నేసాముచేయుటకై పోవుచుండలేదా? యొకగంట? ఆమాటకమ్మ యిట్లు కాలయాపనమనుచున్నది.

రాజు—అట్లనా?

హేమ—యేలకొ బ్రాహ్మణులకు సామేలరా? యనిపలుమారు నెనఱుచున్నాను వినఁడు. అదియొకచదువుగన్నా, పురుషార్థమా?

ఆ॥వె॥ భూసురులకు మాకుఁబుణ్యమో పురుషార్థ।
మోహితంపవల దెవ్వరిత చదువు।
వదలిఫలములేనివ్యాయామమదియేల।
సాము లేలవట్టిగోముగాదె॥

రాజు—సాధ్వీ! ఈమాటనకుము. చిన్నప్పటినుండి శరీరదార్ఢ్యము కుదుర్చుకొనకున్న, మానవజన్మమువ్యర్థము. శరీరదార్ఢ్యమున మనోదార్ఢ్యము వెంటనేకలుగు. అదియున్న సత్ప్రయత్నము లొదవుటకుఁ గాని, యన్నికార్యములకు మేలు.

తే॥గీ॥ ధర్మసాధనమున కెల్లఁదను వెకాదె।
మూలమింతటికి భ్రాంతినీ కేలఁగోల।
పాకటశరీరదార్ఢ్యంబులేకయున్న।
నెల్లవిద్యలు నేర్చిన నేమిఫలము॥

హేమ—పంచాంగము చెప్పుకొను బ్రాహ్మణులకు మనకు శరీర దార్ఢ్యమేటికి? యుద్ధమాడవలయునా?

జరా—యుద్ధమాడవలసివచ్చినప్పుడాడనేవలయు. శరీరదార్ఢ్యము చాలని కారణమునఁగదా యందఱును మమ్ము బెదరించుచున్నారు, సామర్థ్యమే యొకటియున్న, మనకెంత గౌరవము? ఎంత జ్ఞానమహాత్మ్యమును, విద్యాపటిమయునుండినను, నాప్రసత్త్వాలవుట వలన బలిష్ఠులగువారికంతయు మనము భయపడవలసివచ్చినది. ఆసామర్థ్యమేయున్న, నెట్టిస్థితిలోనుండియుందుమో?

హేమ—ఇది నీవొప్పినపని. ఇట్లున్నప్పుడు నేనెంత చెప్పినను వీఁడు వినునా? పోనీ నీవు సింహపురమునకుఁ బోయెదనంటివే, ఎప్పుడు పోయెదవు?

జరా—నాలుగైదు దినములలో నేఁ బోవలయు.

హేమ—నాథా! నీకేమియు మనకుశలమొక్క చింతయేయున్నట్టు లేదు? చూడుమీ తన్వికి పదుమూడేఁడులు నిండుటకుఁ జొచ్చె. ఎవరైనఁ జూచిన బిడ్డతల్లియనునట్లున్నది. ఇన్నాళ్లకును వివాహము కాకున్న నెట్లు?

(అనుబంధము 11.)

జరా—ఏమిచేయవలయు? వెదకుచునేయున్నామే, వరుఁడెక్కడను లభింపలేదు.

హేమ—ఎక్కడనైన, నెట్టివానినైన నొక్కవరుని దెచ్చి వానికిఁ గట్టి మనభారము వాపుకొనకున్న నెట్లు?

జరా—భారము వాపుకొనుటకని పనికిరానివానికి ముద్దుకుమారిం గట్టుమంటివా? ఎన్నటికిని నాచేతగాదు.

ఉ॥ ఆరయఁ బుత్రుకంటెను బ్రియంబుగ ముద్దొనరించి యెంతయున్।
గూరిమిఁ బెంచి రాజిలిన కూతురిని న్నెట్టివానికైనఁ గట్టినా।
భారముదీఱెనంచుఁ దలపంగలనె యిఁక నెన్నఁడైనఁ జే।
కూరగనిష్టము మంచివరుఁ గూర్చెదఁ ద్రిమ్మరి దేశమంతయున్ ॥

మొన్న నెంత ప్రమాదమగుచుండెఁ జూడుము. ధారాపురమునను న్న వానికిమాట యిచ్చుటకుంటిమే. కొంచెము కాలవిళంబము చేసినందునఁగదా వానికిఁ జూపు తక్కువగుట తెలియ[illegible] గ్రుడ్డివానికిం గట్టుచుంటిమే.

హేమ—ఔనుసరె. మఱియేదోయొక విధానమున శీఘ్రముగా నొనర్పకున్న నింతలో నే యీకన్య సమర్తాడిన నెట్లు?

జరా—మరియుమేలయ్యె. మగనికి మిక్కిలి యనుకూలమయ్యె.

హేమ—అయ్యోనాథా! ఏమి మాటయందువు? మనబ్రాహ్మణ్యమేటఁగలయదా? తరువాత నెవఁడైన మగడువచ్చునా? వాడు వృషలీపతి యనిపించుకోనఁడా?

క॥ సుతయీడుమీఱె నేనా।
గతికిన్ బ్రాహ్మణ్యమేటఁగలయదె పిదపన్ ।
బలియబ్బ నతఁడు వృషలీ।
పతియనఁగా నెందుఁ దెగడఁబడఁడే నాథా॥

జరా—వృషలీపతి యయినవెంటనే కులమునకు బాహిరమగునా? ఏమోశాస్త్రములని యనంగ లాస్తేరముకాని వానియర్థమే తెలియలేక తప్పుదారిం బోవుచున్నారము. బ్రాహ్మణులకు మాత్రమే కన్యావివాహమే దేవుడు వగవెంచి యున్నాఁడు మిగిలిన యన్నిజాతులవారును యువతీవివాహముల నొనర్చెదరుగదా? వారేమిచెడినారు? పెండ్లిలోఁబానుపని యొకయెడఁగను నాల్గవ దినమునఁబెట్టి గర్భాదాన ఖండ చదివెదరే, ఏమిదానియర్థము? మొదటినుండియున్న యువతీవివాహము నెవరోనిష్కారణముగా నిషేధించి యవాచ్య కష్టములకుఁ బ్రాపైన బాలా వివాహము నాదరించినారుగాని దానియందు దోషమింతైనఁగలదా?

సీ॥ బ్రాహ్మణజాతికే బాలావివాహ
మే దేవుని వలనవిధింపబడయెఁ।
గన్నియయువతిగాఁగలిగినంత నె
దోషగరిమఁజెందుట కేమికారణంబు।
పెండ్లినాలవనాఁడు వెలయించఁబడు
పానుపనునాగమంబునకర్థమేమి।
యెన్ని దేశములనో యెనఁగుఁగా
యువతీవివాహముల్ చెడిరొకో వారలెల్ల।

తే॥గీ॥ నేమిమాటయొందోయెట్టికాలముననో।
యొక్కసంకటములోఁపుట్టుకతనఁ।
బంరఁగియుండఁబోలుబాలావివాహంబు।
దుఃఖదంబుశాస్త్రదూషితంబు॥

హేమ—మనయొక్క రహ లోకమున కరుదుగాఁ బుట్టియున్నారమా? అందఱు నేల బాలావివాహములనే చేసెదరు?

జరా—"గతానుగతికో లోకో నలోకః పారమార్థికః" అనుమాటవినమా?

హేమ—ఇట్లందఱునాచరించు పథమును మనమతిక్రమింప వలయునా?

జరా—గుణమున్న యెడలఁ గావలసినభంగి నేతుచ్ఛేదమొనర్పనే వలయు. నేఁజెప్పెద వినుము. నాల్గు దినములలో సింహపురికేమో పోయెదను. అందున్నట్టి విన్నవరుఁడు సురూపుఁడుగాను ననుకూలుఁడుగాను నుండి యెక్కువ వరదక్షిణకాశపడకయుండెనా యంగీకరించెద. లేకున్న నేనిల్లె యీకన్యంబెంచెద. పౌత్రీక యయిన పిదపఁ దగినవాఁడె వశ్యమేతించి వివాహ మాడఁగలఁడు. దురాచారసేతుచ్ఛేదనమున కెవఁడైన నొకఁడేర్ప డవలయుఁగదా? నేనేయిందుకుఁ బూనెద. అప్పుడు వరదక్షిణలకు హరదక్షిణలకు శివదక్షిణలకు శవదక్షిణలకన్నిటికిఁ గుతారమెత్తినట్లగును. కాలక్రమమున గుణాగుణ ములఁబరిశీలించి యందఱునాదరింతురు.

[ప్ర: పతాకుఁడను తలవరి.]

పతా—అయ్యో! జరాయువయ్యా! ఏంటికయ్యా నీవీపొద్దు శీటీవేశె సోటికిరాలేదు?

జరా—పతాకా! వృత్తాంతమేమి?

పతా—పెద్దోళ్లంతా గలిశింద్రి, శీటీలు దీశినూసిరి. రేపుమీయింటిశీటివశ్చింది, మీది వంతు శెప్పిర్స్నుకొని పెద్దోళ్లు పంపిండారు.

అందరు—హా! దైవమా? (అనిమూర్ఛిల్లుదురు).

పతా—అయ్యో! మిడికేదేల. దైవమా అన్నాలె, భూతమా అన్నాలె, నేనేమో శెప్పిం డాను. మామించమాల్లె పొయ్యేస్తానయ్యో రేపుమీదివంతు. మీదీవంతు. మీదే వంతు. తప్పాకండి. (నిష్క్ర-ి).

భవాని—(ముందటికివచ్చి) హేమాంబస్తు! ఏమీ వృత్తాంతము? ఎంతసంతోషముగా మాటలాడుకొనుచున్నవారు, మీవంతన్నమాటకే యిటుశోకింతురేల. వంతేమి?

హేమ—భగవాఁదేవి! మేమేమిచెప్పఁగలము? ఇక్కడికామడ దూరములో బకుఁడను క్రూరరాక్షసుఁడున్నాఁడు. వాఁడుకొన్ని దినములక్రిందట నీయేకచక్రపురి నంతయు జనహీనఁజేసి భక్షించి పాడుచేయుచుండెను. జనులందఱేకమయి వానికిఁజెప్పుకొని దినదినమును బండెఁడన్న భక్ష్యములును బండికి కట్టిన జీవములను ఇంటికొకమనుష్యుఁడును సమర్పించునట్లు సమయమొనర్చినారు. ఈదినము మాయింటి వంతువచ్చినదఁట. నాథా! మనమేల దుఃఖింపవలయును. ఇదితీఱరానిపని. పతివ్రతలెల్లఁ దమకు సుమంగలీమరణము వచ్చునాయని కోరుచుందురు. నాకింక నీలోకమున నుండు కార్యమేలేదు. నను జేపట్టినందుకు వంశము నిలుచుటకొక కొడుకును కన్యాదానపుణ్యము వడయుటకొక బిడ్డను గంటివి. అవశ్యము నేను దానవున కాహారమయ్యెద.

(అనుబంధము 12.)

జరా—అనఘా! తల్లీ! ఇట్టిమందము నీకుఁదగునా? నీవులేకున్న నేనీచిన్నవాండ్రఁ బాలింపఁజాలువాఁడనా? మాతాపితృలిరువురిలో నొకరు మృతిఁజెందనే వలయునన్న నొన్నిపోట్లఁబల్లిపోవుటయే మేలగుట నిశ్చయమే, అదిచిన్నతనమున బిడ్డపాపలుకలుగ కుండినప్పటిమాట. బిడ్డలుపుట్టి పెద్దవారైనపిదప వారిపోషణకుఁ దండ్రియేమియు శక్తుఁడుకాఁడు. అప్పుడు తండ్రి పోవుటయే మేలు. నీవు యోచింపకుము. నేనే యాయసురున కాహారమయ్యెద, కొడుకుబిడ్డలఁబోషించుకొనుచు సుఖముండుము.

(అనుబంధము 13.)

హేమ—నాథా! పిదపనక్కఱింతు నీమాటవినుము. వేళకు బిడ్డలకింత కూడు పెట్టఁగలను గాని యాహారము తెచ్చుశక్తి నాకుగలదా? కూటికిసంపాదనవలదా నను క్షమింపుము. ఇది నాచేఁగానిపని. నేనేపోయెద.

జరా—ప్రాణకాంతా! ఇది మొఱకుదనమని నేనెంతు. నీకొడుకప్పుడే చదువరియై యున్నాఁడు, కావలయునన్న యిప్పటినుండే సంపాదన కర్తగానుండఁగలఁడు, సంపాదనకెట్లు కొదవగలుగు? నేఁబోవుటయే యుక్తము. కుమారా! నీకీయాడునికే సంస్కృతి క్లేశము కలిగెనందువలన మాత్రము వగచెదను.

(అనుబంధము 14.)

నీవింతశాస్త్రపరిచయము వడసితివి కదా? ఇంకఁదర్కశాస్త్రము మానుకొనుము. అదిగో సౌమిత్రుఁడు అనకాచార్యుఁడు గొప్పశిల్పకారుఁడు. వానియొద్ద నీతెలివికారుమాసములలో నాశాస్త్రపాండిత్యము వడయఁగలవు. ఎక్కడెక్కడి రాజులును ప్రకృతము

సౌధములఁ, జంద్రశాలల, దేవాలయముల, నధికముగా నిర్మించుచున్నారు. ఆవ్యాజమున నీకుఁబుష్కలధనార్జన మగును. బ్రాహ్మణుఁడనే, అట్టిపని నేఁజేయవలయునా యంచు సంశయింపకుము అందుచేతనఁ బాపమేమియు లేదు. జనులగౌరవనాశకమగు నట్టి ప్రవృత్తియైన యీమర్యాదవిడువవలయు. నాయాజ్ఞ నియోంచి యావిద్య నేఱువుము.

హేమ—నాథా! మఱియు నీమాటవినవే. నీవాయసురునొద్దకుఁబోవు టయుక్తము. చెప్పనేవలసివచ్చినఁజెప్పెదను. నీకాపదగలిగిన, నేను సహగమనమొనరించుదానఁగాక మనియుందునా? అప్పుడీబుడుతలు మాతాపితృల నిరువురంబోవఁగొట్టుకొన్నవారగుదురే. ఊరక మాతనుమాత్రము పోఁగొట్టుకొననిమ్ము.

జరా—హా! దేవీ! నీవునాకెంత సంతాపముదెచ్చుట కుంకించితివి.

దీప—జనకా! మాతయాడిన విధానమున నీతిగలదు. నామాటయింతవినుండు నేఁబోయెద నాయసురమొద్దకు.

జరా, హేమ — రామరామ! ఇట్టిదియుంగలదా?

దీప—నామాటసాంతముగావినుఁడు. నేఁబోయెద. నాకుబాహుబలము మెండగుటఁజేసి ఎట్లయిన నాయసురతో యుద్ధమొనరించి, వాని నేలకుండేఁగలనని ధైర్యముకలదు.

జరా—కుమారా! దీపకా! సామొనరించి సేకరించిన బాహుబలసంపదవలన నిట్టియాహాపురుషిక జనించెఁగాని, యయ్యయో! యాయసురనెక్కడ నీవెక్కడ? అజగజాంతరమే? చూచితివా? తన్వీ! వ్యాయామబల మెట్లనిపించుచున్నది?

దీప—మీరుపూర్తిగా నామాటవినరే. ఒకవేళ నేవానిజయింపలేకపోయి మృతిఁజెందినను, మీకుదక్కవగాదు. మీరిరువురు సుఖమున్న నాయట్టికొడుకుల నెందఱినోపడయవచ్చును. ఒకవేళపుట్టకున్నను, కూతుఁరుగలదుగదా? దౌహిత్రసంతతియే వంశవృద్ధి కావచ్చును. నాకింకడ్డమాడకుఁడు. నేనేపోయెద.

(అనుబంధము 15.)

కుశల—పితరులారా! సోదరా! మీమాటలేవియు యుక్తములుకావు తల్లిమృతిఁజెందిన జనకుఁడున్నట్టు సంసారమే భంగగతిఁజెందు. జనకుఁడుగతించిన నిరువురను బోవఁగొట్టుకొన్నవారమగుదుము. ఇకనీవన్ననో, ఈయీడునకే విద్యాధికుఁడవనిపించుకొని, విత్తార్జనమునకు సిద్ధముగానున్నాఁడవు. నిన్నుఁబోవఁగొట్టుకొని మనపితరులు దౌహిత్రులకు వేకరుమండవలయునా? వార్ధక్యమున సంరక్షణము లేకుండవలయునా? ఇకనావిషయము యోచింపుఁడు. నేనెట్లును బరులస్వత్వమును. మీయింటనుండఁగలదాననుఁగాను. మఱి యొకరింటికేగుటకు మాఱుగా బకునింటికేపోయెద. సంశయింపకనన్నంపుఁడు.

(అనుబంధము 16)

జనా — హా! దైవమా! ఎట్టిగతి తెచ్చితివి? కుమారీ కుమారులారా! అంటినఁబాలుగాఱు ముద్దుపాపలమిమ్ము గోలుపోయి మేముమనియుందుమా? పోవలసివచ్చిన మేమాలుమగల మిరువురముం బోయెదముగాక, మిమ్మంపుదుమా? ఈమాటలాడకుండు.

(అనుబంధము 17.)

భవా — బ్రాహ్మణోత్తమా! మీయింటవసించియున్న నాలుగుదినములలోనే మీగుణగణములు గుర్తెఱిఁగి మిక్కిలి కృతపరిచయులమైయున్నారము. మీసంతాపము నేజూడజాల. నాకేవురుకొడుకులున్నారు. వారిలోనొకరి నేనంపెద.

జనా — అయ్యో! అయ్యో! అమ్మా! అదేనాయీమాట? పూర్వజన్మమున నెట్టిపాపములు చేసియుంటిమో యిప్పుడిట్లనుభవించుచున్నాము. మాయేకచక్రపురికిని మాకును బకునకును దప్పదు. ఏపాపము నెఱుఁగని బీదల మిమ్ముఁగోలుపుచ్చి రాఁగలజన్మమున నింకెంతనుభవింపవలయునా?

భవా — అయ్యా! సంశయింపకుము. నామాటపాటింపుము.

హేమ — అమ్మా! వారునీకన్నకొడుకులేయగుదురా?

భవా — హేమాంబా! నీవడిగినమాట యర్థముంగ్రహించితి. నూర్గురుకొడుకులున్నను, దల్లికిభారముకాదు. కావున నాకొడుకుచావునకు నేనొడంబడుదునన్న, నేఁగన్నవాఁడాయని నీవుసంశయింపవచ్చును. అమ్మా! నిక్కమువచించెదను. నాకొడుకొక్కఁడు మహాబలిష్ఠుఁడు. బకులు, గరుడులు, క్రౌంచులు వానికొకలెక్కలోనివారుకారు. వాఁడా బకుని నిరభ్యంతరముగ నిర్జించునని నమ్మికదా పంపెదనంటిని.

జనా — అమ్మా! నీపుణ్యమగు నూరకుండుము. ఆమహాసురుని మానవుఁడు నిర్జించువాఁడా! అదిగాక యీపురివారెల్ల బకునికి దినమొకరముగా మనఃపూర్తిగా సమర్పించుకొనుటకు సమయమొనర్చినారము. పోయినవాఁడెవఁడుగాని యుద్ధమునకుపక్రమించెనా వాఁడు చచ్చుటయట్లుండనిమ్ము ఊరంతయుఁదర్వాత నాయసురనాశమొనరించును. ఆపాపము నాయపకీర్తియు మాకుఁగలుగు.

భవా — అయ్యా! నాకుమారు బాహుసత్త్వము నేనెఱుఁగనా? నీవించుకయు సంశయింపకుము.

జనా — అమ్మా! ఆమాటెత్తకుము. నీవింకొకసారియట్లంటివా నీకునీపుత్రులయానగలదు.

భవా — (స్వ) అయ్యో! ఈబ్రాహ్మణుఁడనర్థకరముగ నానపెట్టెనే.

దీప — (స్వ) ఈవిప్రుల సమ్మతింపఁజేయుటయే యసాధ్యముగనున్నదే. ఇప్పటికింకొకయుక్తి వెదకెద. (ప్ర) జనకా! నాకొకటితోచుచున్నది. మనలోనొక్కరెవరైనఁ

బోవవలయునన్న నింతకష్టముగానున్నది. కావున బండిపై మనము నలువురముం బోవుదము, నలువురను బలిగా నాయసురకు సమర్పించుకొని నాల్గుదినములవఱకు నింకొకరిని బాధింపవలదని చెప్పికొందము. "నదుఃఖం పంచభిస్సహ" యనియున్నదికదా?

జరా—భళిరేకుమారా! ఎంతయుక్తి చెప్పితివి? నీవిద్యయూరకపోవునా?

హేమ—తనయా! మాకెల్లనెంత సంతోషమునించితివి. సుఖముగ మనమెల్లరము మృతుల మగుదము.

కుశ—అన్నా! నీయట్టియన్న యుండవలయుగదా. ఇదినాకును బరమప్రీతికరము.

(అనుబంధము 18.)

భవా—(స్వ) ఆహా! ఏమీదుఃఖము! వీరునలువురు జావనుద్యుక్తులై యిట్లు పెండ్లిసంతోషమునను భవించుచున్నారు.

జరా—అమ్మా! భవానీదేవీ! మాయాపదకై నీకుమారునైనఁ గోల్పోవనిశ్చయించిన నీధీరగుణమునకు మేముకృతజ్ఞులమయితిమి. మాకెవ్వరుబంధువులులేరు. కావున వివిధభక్ష్యాదుల నాయసురకై చేసి మేముకంతపూర్తిగ భుజింపవలసియున్నది. నీవును నీకుమారులును మాకుఁబజ్త్కి భోజనమీవలయు. నేనేమి విశేషమైన యాస్తినార్జించిన వాఁడగాను. ఏదోయీయిల్లును మాకుటుంబమునకుఁ జాలినంతవృత్తియు నున్నది. మీరును బీదబ్రాహ్మణులరు. మనఃపూర్తిగ నీధనమాన్యముల మీకొసంగెద. ఈయింటనేయుండి కార్యమున మాయందఱపార లౌకికక్రియలనెఱవేర్పి సుఖముండుఁడు. కావున బకునకు మీవంతువచ్చినప్పుడు నీయిచ్చవచ్చిన కుమారునిబంపెదవఁటలెమ్ము

సీ॥ పరులకై తెగువనీపట్టినీనెంచినయుపకార
గుణమెంతయొప్పునమ్మ।
యరయనద్భుతమునీకరుణామహత్వంబు
సన్నుతింపఁగమాకుశక్యమమ్మ।
కావునీసుతులతోఁ నేపారమాయింటనొగిపజ్త్తి
భోజనంబొసగుమమ్మ।
నాస్వత్వమెల్లనీనందనులంగీ
కరింపవారలకుబోధింపవమ్మ।

ద్వి. సీ॥ ఈగృహంబునీయిల్లుగానెంచవమ్మ।
యొకరుఁబుత్రులతోనిందేయుండుమమ్మ।
నెమ్మిగ నీమాటయింతమన్నింపుమమ్మ।
మాకుసద్గతిఁగలిగించిమనుపుమమ్మ॥

భవా—స్వ హా! దుఃఖము. (ప్ర) బ్రాహ్మణా! మీద్రవ్యము నాకొడుకులాశింపరు నీయిచ్చవచ్చిన ధర్మకార్యముల కొసంగుము.

బకా—ఇదియేనాయిచ్చవచ్చిన ధర్మకార్యము. నీకొడుకులురానిమ్ము.

వెలుపల ప్ర: పాండవులు బ్రాహ్మణవేషమున.

“రామచంద్రాయనమః” యనుచు

భవా—(వెలుపలకువచ్చి కుమారుల నూరకుండమని సైగచేసి) కుమారులారా! ఆవైపునకుఁ బోవుదము రండు చిత్రచరిత్రనంతయుఁవచించెద.

(యవనికపడును).

—:0:—

ద్వితీయరాజ్యము-తృతీయరంగము.

(బకునివిడిదికిఁబోవుమార్గము.)

[ప్ర: (భక్ష్యములఁబండితో) దీపకుడు]

దీప—(బండిపైఁబోవుచు) ఇక్కడికిసంతోషమయ్యె. మావారుభక్ష్యభోజ్యములన్నియుఁ జేసిరి. అందఱమును భుజించితిమి. అపరాహ్ణము మీఱకుండ నసురుఁజేరవలయునని సమయపడుట. మధ్యాహ్నమువఱకు దైవధ్యానమునకై తలిదండ్రులు దేవునింట సమాధిలోఁగూర్చుండిరి. ఇంతేచాలునని నాచెలియలిని మఱుఁగించి యీబండిఁదోలుకొని వచ్చితి. మధ్యాహ్నమగుటకుముందె యసురయొద్దకుఁబోయెద. వానింజంపగఁలిగినా సంతోషమయ్యె.

(అనుబంధము 19.)

నేఁజెప్పితినా యదియు మేలయ్యె. ఎంతచెప్పినను మావారు వినకుండిరి నేనువచ్చుట కొప్పకుండిరి. కావున నిట్లొనర్పవలసివచ్చె. నాభాగ్యమెట్లున్నదో మాత్రము. అయిన మాయయ్య యనుటలో, నేమృతుఁడనైతినేని యాయసుర సమయభంగముగా యుద్ధ మాడినందు కూరంతయుఁ బాడుచేయఁగలఁడని నుడివె. ముందుమాటకు దైవమున్నాఁడు. ఆయసురతోడ తొలుత నే నాయుద్ధమితరప్రేరితము కాదనియు అందుకు నేమాత్ర ముత్తరవాదిననియు గట్టిగావచించెద. పిదప వానియిష్టము. (బండితోలుకొనిపోవును).

[ప్ర: శ్రీకంఠుడు (భీముడు).]

శ్రీక—ఆహా! నేనెంచినట్లేయయినది. మాతల్లి యాబ్రాహ్మణకుమారుని ధీరవాక్యముల నాశ్చర్యకరముగనుడివె. పదునైదేఁడులవాఁడుతానఁట, మహాసురుని సంహరించువాఁడఁట. ఇట్టిధీరులొక నూర్గురున్న నెంతదేశమునైన సాధింపవచ్చు. పైమాట కందు లుంబోవుదమని తల్లిదండ్రులనూరార్చి వారు దైవధ్యాన మొనరించుచుండ వారిని కన్నొమఱఁగి తానసహాయుఁడై భక్ష్యముల శకటముందోలితెచ్చెఁగా! ఇదేక్రొత్తబండి జాడయగుపడియె.

(లోపల దీపకుఁడదలించును).

శ్రీక—అదిగో పశువుల నదలించుధ్వని వినఁబడియె. (పోయి ముందుపోవుచున్న బండిని కలిసికొని) అయ్యా! దీపకావధానీ! మీతలిదండ్రులతో నేమియుజెప్పకయే యిక్కడికి వచ్చితివే.

దీప—శ్రీకంఠశాస్త్రులు మాఱితిరా, నాయుక్తి బాగుగానున్నదా? నేఁజెప్పియుండిన మావారు నన్నువిడుచుచుండలేదు.

శ్రీక—పోని! ఇప్పుడేమాయె. నీవువెనుకకుబొమ్ము, నేనీబండిపైఁబోయెద.

దీప—సరె మంచిపనియాయె. మీయమ్మచెప్పియుండవలయునే, ఆపాపము మాకెందుకు.

శ్రీక—మీకేమియుఁ బాపమురాకుండ నేఁగాపాడఁగలను. ఆయసురను జంచి చెండాడి వత్తు లెమ్ము.

దీప—నేనును వానినట్లొనర్పనే పోవుచున్నాను.

శ్రీక—అయ్యా! నీధైర్యమునకు మెచ్చితి. అయినను నిది సాహసకార్యమొక్కటియే కాక ప్రయోజనకారికాదు. పోనీ! ఆయసుర నాకంటె బలిష్ఠుడుగా నుండవచ్చునని యెంచెదవా?

దీప—నీకంటె బలిష్ఠుఁడుగానే యుండవచ్చును.

శ్రీక—నాకంటె నీవు బలిష్ఠుఁడవనియెంచితివా?

దీప—ఏమో తెలియదు.

శ్రీక—నీచేతులనిట్లిమ్ము. (రెండు చేతులఁబట్టి) ఇదివిడిపించుకొనుము.

దీప—(చేతగాదు).

శ్రీక—పోనీ! యిప్పుడైనవిడిపించుకొనుము. (పండఁజెట్టి కాలు సేతుల నొక్క చేతఁబట్టును)

దీప—(విడిపించుకొనలేకపోయి) అయ్యో! నీశక్తి నాశక్తికంటె మిక్కిలి యెక్కువ.

శ్రీక—అయిన నీవు రాక్షసునితో నెట్లుకొట్లులాడెదవు.

దీప—ఏమో నాఁతికొలఁదిబోయెదను.

శ్రీక—నీకు దెలియదు, లెమ్మూరక యింటికిఁబొమ్ము. నేఁబోయెద.

దీప—అదియెన్నటికిని గాఁజాలదు. నేఁబోవ నేవలయు.

శ్రీక—అట్లయిన నీతో సాంత్వనవాక్యములు పనికిరావు. (అని త్రాటదీపకునిఁగట్టి యొక చెట్టుఁనొద్దకుఁగొనిపోవ).

దీప—అయ్యో! నీపుణ్యము విడువుము. నీవునరమ్ము నేనునువచ్చెదను. అయ్యో! అయ్యో!
(అని అఱచుచుండ మఱుగున చెట్టునకుకట్టి బండితో ముందరికివచ్చును.)

(వెనుక యవనికనెత్త పర్వతారణ్యమున బకుని విడిదికనుపించును).

శ్రీక—(బండిదిగి) అబ్బ! అదియేకాఁబోలు నాకష్టాసుర నికేతనము. ఏమిశవ దుర్గంధము కలిగియున్నది. అయ్యెడకు నేఁ బోవలేను. కావలసి యున్న వాఁడేయిక్కడికిరానీ. ఈపక్క్వములు నాకు వారియింటఁదినినవి తనివితీఱలేదు (అని భుజింపసాగును)- (లోపల గొప్పధ్వని) అదియా! దురాత్ముని ధ్వని. అఱవనీ (తినుచుండును). (లోపల "ఏలరా యింకనురాలేదు" అని గొప్పధ్వని) వచ్చియున్నాను, వచ్చియున్నాను (అని మిక్కిలి గట్టిగానఱచును).

[ప్ర: బకుఁడు.]

బక—ఓరీ! దురాత్మా! నాయాహారము దినునంతదొమ్మ నీకుగలిగెనా?

శ్రీక—కొంచము తట్టుకొనుము శేషమింతయున్నది.

బక—రారా యీవలికి (గుద్దును).

శ్రీక—నిలుము, నిలుము. (అని తినును).

బకు—(తాడనమొనరించును) నేనెవఁడ నెఱుఁగుదువా?

శ్రీక—(భుక్తిముగించి యీవలకువచ్చి) ఇంకఁగావలసినంత మాటలాడుము).

(అనుబంధము 20.)

బకు—ఏవఁడవురా నీవు!

శ్రీక—శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు.

పాంచాలీస్వయంవరము.

బకు—(కాలదన్ని) శ్రీకంఠశాస్త్రిగాడో, నేనెవడ నెఱుగుదువా.

శ్రీక—కాలమాసన్నమైన బకరాక్షసుడవు.

బకు—నాకాలమాసన్నమా? ఎవరురా నిన్నంపినది?

శ్రీక—నీయమ్మ మిండలలో గొందఱు.

బకు—అహా! ఏకచక్రపురివారికింత పొగరుగలిగెనా. ఇంకవారిగతి యేమౌనో యెఱుఁగఁగలరు.

శ్రీక—ఎఱిగియే యున్నారు.

బకు—ఏమెఱింగియున్నారు.

శ్రీక—ఈనాటినుండి తమపురము నిష్కంటకమాయెననియుఁ, జల్లగనిద్రవోవచ్చుననియు.

బకు—ఆహా! దుర్మతీ! ఇట్లుమాటలాడెదవా (అని పట్టును).

శ్రీక, బకు } (పిడిగుద్దులతో యుద్ధమాడి కలబడి బకుని శ్రీకంఠుఁడీడ్చుకొనిపోవును).

[ప్ర: జరాయువు, కుశల, దీపకుడు, హేమాంబ.]

అందరు—బకనిర్జరారి! ఆబ్రాహ్మణునివలదు, వలదు, మమ్మెల్ల భుజియింపుము.

శ్రీక, బకు } (మరల రంగమునకువచ్చి గుంజులాడి బకుని శ్రీకంఠుఁడు క్రిందఁబడవైచి పైనగూర్చుండి సంహరించి ముద్దచేయును).

అందరు—శ్రీకంఠశాస్త్రీ నీకుమంగళమగుగాక. రమ్మింకంబోవుదము. మాయూరు నిష్కంటకము గావించి పుణ్యముఁగట్టుగొంటివి. నీయుపకారభారమయ్యె. బ్రాహ్మణా! ఇంతబలము నీకెక్కడఁగలిగె. నీవేమో మహాంశపురుషుఁడవు. దీపకా! నీవు వూరికి శీఘ్రముగఁబోయి మంగళవాద్య పురస్సరముగఁ నూరివారినిరమ్మనుము.

దీప—పోయి మంగళవాద్యములతో నందరిని పిలుచుకొనివచ్చి యదురై యందఱు శ్రీకంఠు కంఠమునఁ బుష్పమాలికవేయుదురు. కరతాళధ్వనులుచేయుదురు.

(అనుబంధము 21.)

(యవనికపడును).

—: ద్వితీయాఙ్కము సమాప్తము. :—

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

---:o:---

తృతీయాంకము—ప్రథమరంగము.

గంగానదీతీర అరణ్యము.

[ప్ర: బహుస్త్రీలఁతో వినోదములాడుచు అంగారపర్ణుఁడు.]

(అనుబంధము 22, 23.)

(తరువాత ప్ర: పాండవులు, దశరూపుఁడు, అంగారపర్ణుని భటుఁడు వారినడ్డగించును,)

అర్జు—భటాగ్రణీ! ఇదేల మమ్మడ్డగించెదవు.

భట—గంధర్వరాజుగారగు నంగారపర్ణులు స్త్రీసంఘముతోఁ గ్రీడమొనర్చుచున్నారు. రాఁగూడదిక్కడికి.

అర్జు—ఈక్రీడ యెంతసేపుండును?

భట—ఇంతప్రసంగము మీకెందుకు? తెల్లవాఱువఱకు నుండినను నుండినదే.

అర్జు—ఈనదిదాటిపోవుటకు మార్గాంతరములేదే. ఉదయమువఱకు మేమిందేయుండవలయునా?

భట—కావలసియున్నఁ బడియుండవలయు. లేకున్న వెనుకకుఁబోవవలయు. ఎవరికొఱకు?

అర్జు—భటసత్తమా! ఈనది యంగారపర్ణుని స్వత్వమా.

భట—అదిగో ఇదియధికప్రసంగము. ఊరకావలఁబొమ్ము. మాటాడకుము.

శ్రీక—అదియే యధికప్రసంగమయిన, దీనికేమందువు? (అని మెడఁబట్టిత్రోయును).

భట—(మూడుమాళ్లు పొరలి క్రిందబడిలేచి) హా! రాజేంద్రా! కాపాడుము. కాపాడుము.

అంగా—(ముందఱికివచ్చి) ఎవఁడురా యిక్కడ? మాక్రీడకభ్యంతర మొనర్పవచ్చినవాఁడు.

భట—అయ్యా! మీవిధేయసేవకుఁడు.

అంగా—ఓరీ! సంజయా! నీవా ఇట్లేటికిఁబడియున్నావు?

భట—దేవా! కొందఱుబ్రాహ్మణులును నొకవిధవయు వనమునఁబ్రవేశమొనరింప నుద్యమింపఁగా మీయాజ్ఞ వారికిఁజెప్పితిని. వారుమిక్కిలి యాగ్రహించి యీవనము నదియు మీయంగారపర్ణుని యబ్బగంటా—తాతగంటా యని మాటలాడి, విజృంభించి వారిలోనొకఁ డున్నపోతువంటివాఁడువచ్చి నన్నన్యాయముగఁజంపెను. అయ్యో! అయ్యో!

అంగా—ఎవఁడురా యాబ్రాహ్మణుఁడు. తనబ్రాహ్మణ్యము తన్నుఁగాపాడఁగలదని నమ్మియున్నవాఁడు కాఁబోలు. వానికి బుద్ధిగఱపెద. ఇదెవచ్చెద (లోనికిఁబోయి యుడుపులుధరించివచ్చి) ఓరీ! బ్రాహ్మణాంతకులారా! మీకింతకావరమా! నాభటు నెవఁడురా మోదియున్నవాఁడు. వాని ప్రాణములపై నంత నిరాశయా? శ్రాద్ధపుతిండిని కండక్రొవ్వు హెచ్చినదా? అంగారపర్ణుఁడన్న నింత తెలియకపోయెనా?

(అనుబంధము 24)

అర్జు—నీవంగారపర్ణుఁడవైతివి. జలపర్ణుఁడవైతివి. అహంకారపుమాటల ప్రేలకుము. మాటల మిగిలిరానిచ్చితివేని నీకన్నులనున్న క్రొవ్వు దిగునసుకొనుము.

అంగా—దురాత్మా! నీవుబ్రాహ్మణుఁడవని నేఁబూజింతునని యెంచితివా? యీపొగరు కూతలకు కొనుమిదియే నీకుశిక్ష (అనిచెంపకువేయఁబోవ).

అర్జు—(తప్పించుకొని) అదిగాదు చూడవలయునది, ఇదిగోయిది (చంపకొట్టెను).

అంగా—దుర్మతీ! ఆయిన నిలువుము. (అని ధనవుచేబట్టి యుద్ధమునకు ప్రారంభించును),

(ఇరువురు ఘోరయుద్ధమాడెదరు).

అంగా—ఔరా! ఏమాశ్చర్యమిది? బ్రాహ్మణుఁడిట్టి విలుకాఁడుండునని యెఱుఁగ.

తే॥గీ॥ సురలలో శూరుఁడౌ మహాసురులలోన।
నురుమహాసురవరులలో నున్నయట్టి।
కడిఁదివిలుకాండ్రఁ పెక్కండ్రఁగాంచినాడ।
నిట్టియద్భుతకాండీరునెందుఁగాన॥

వీఁడుసామాన్యుఁడుకాఁడు. యీఇంద్రాస్త్రము పూని వైచెద. (వేయును).

అర్జు—వీఁడింద్రాస్త్రమువైచె. ఈ ఐంద్రబాణము రుచి నింతచూపెద.

అంగా—భళిరే! ఇతఁడు పరశురాముఁడా, లేక ద్రోణుఁడా, లేక రాజఋషియగు భీష్ముఁడా, వయస్సంతలేదే. వీరుతప్ప నిట్టియస్త్రనైపుణి యితరులఁకుండునా? ఇఁక బ్రహ్మాస్త్రమునే యను సంధింపవలయు.

అర్జు—ఇతఁడసామాన్యాస్త్రలాఘవము గలవాఁడుగానున్నాఁడు. అదిగో! బ్రహ్మాస్త్రమో, యేదో యితరఁ దివ్యాస్త్రముఁ బూనుచున్నది. ఇంకఁదడయరాదు. ఈయాగ్నేయాస్త్రమున వానిదహించెద. (వేయును).

అంగా—(మూర్ఛిల్లును).

అర్జు—శ్రీకంఠా! వీనినెత్తుకొనిరమ్ము. మనయన్న శతానందునొద్దకు గొనిపోదము.

శ్రీక—(యెత్తుకొనివచ్చి) అన్నా! ధర్మతనయా ఆఁ—శతానందా! నీకీయంగారపర్ణుఁడొక కానుకగానుండ నీతమ్ముఁడర్పించుచున్నాఁడు.

అంగా—(స్వ) ఆహా! ఏమిది! "ధర్మతనయా" యనిరె. అట్లయినఁ నతఁడర్జునుఁడుగానే యుండవలయు. అయిన లక్కయింటవారు దహింపఁబడరో? ఎంతసుదినము నేఁడు!

శతా—అంగారపర్ణా! బ్రాహ్మణులను నీఁవవమానోక్తులాడఁజనునా? అయ్యా! దైవము సృజించి యందఱకును స్వత్వముగానిచ్చిన నదిని బ్రాహ్మణులఁ బ్రవేశపెట్టనీయక నీవుతప్పొనర్చితివి.

అంగా—రాజేంద్రా! మీరు బ్రాహ్మణులరని యేలదాఁచెదరు. నీతమ్ముఁడు భీమసేనుఁడు "ధర్మతనయా"! అని నినుసంబోధనమొనర్చి యింతలోననే త్రిప్పుకొనియె. మీ వృత్తాంతమంతయు విదితమయ్యె. మీయశము మాగంధర్వలోకమునను నిండియున్నది. అట్టిమీరు లాక్షాగృహమున హతులైతిరని వినుటకు నపారదుఃఖము మాకెల్లఁగలిగి యుండె. మీయట్టివారి కట్టిదుర్మరణము కలుగనేరదని మనబోంట్లందఱు నుకొంటిమి. అదియేనిక్కమయ్యె. ఇప్పుడు నను నిర్జించినవాఁడర్జునుఁడగుట యెఱుఁగనయ్యె. సమానుఁడగు వానితో యుద్ధములభించినందుకు సంతసించితి. జితుఁడనైతినని యించుకయుఁ జింతింపను.

సీ॥ సరిగానవున్న నాశక్తి నీయనుజుండుమాయించుటకుఁ
జింతసేయనయ్య!
యదివిలాసుఁడైన యర్జునుతోఁబోరుటెనాకుఁగీర్తి
యంచెంతునయ్య!

కనుగానకున్న నాగర్వంబుమాన్పుటహితమంచుమదిని
నూహింతునయ్య।
తారతమ్యముమాని తలరిన నాకిట్టిశిక్షమేలంచు
యోచింతునయ్య।

తే॥గీ॥ చెలఁగినానామమింకఁద్యజింతునయ్య।
యెంచి చిత్రరథాఖ్య వహింతునయ్య।
యోపిసౌశీల్యమే మదినుంతునయ్య।
మీకు మిత్రుఁడనై యింకమింతునయ్య॥

దేవా! నన్నీయర్జునుఁడు నిర్జించెనని యించుకయుఁ జింతింపనని మున్నే యంటిఁగదా? కామినీజనమునఁ గ్రీడించుచున్నందునఁ బ్రమత్తతతో మీయట్టివారి నన్నిమాటలాడి నందున నాకాశిక్షతగినదే. అట్లాడి మఱియు నదే యంగారపర్ణ నామంబుధరించియే జరించనోప. ఆగ్నేయబాణమున దగ్ధుడనైయున్నందునఁ జిత్రరథనామంబింక గ్రహించి నెగడెద. అర్జునా! నీవునాకు సఖుడుగానుండవలయు.

దేవా! అనతిమ్ము పోయివచ్చెద. (నిష్క్ర—).

శతా—శ్రీకంఠా! ఎప్పటికైనను నీవలననే గుట్టుబయలుపడుట. ధర్మతనయాయని బిలిచి యంగారపర్ణుఁ డెఱుఁగునట్లొనర్చితివి.

శ్రీక—ఏమో! సంతోషమున జ్ఞాపకముమరచితి. ఇందునకేమివచ్చెను.

దశ—దేవా! ఇంకేలగుట్టు. సుయోధనునకు యువరాజ్యమగువఱకే కదా మీరు గూఢభంగి నుండనెంచినది. ఇప్పుడింకేమి సంశయము. వానికి యౌవ్వరాజ్యమువచ్చి దాదాపున రెండుమాసములు కావచ్చె.

శతా—దశరూపా! కానిమ్మేమియవసరము ఈదివ్యదేశము లెన్నఁడు చూడవలయు. ఆహిమవద్గిరి దర్శించి దివ్యక్షేత్రములఁబూజించినంతనే యీబ్రాహ్మణవేషముల మానుదుము.

దశ—మరినే నిప్పుడేపోయి మీవృత్తాంతమును, మీరుయుద్ధమునకు రానున్నవృత్తాంతమును హస్తిపురిలోఁబ్రకటించి యల్లకల్లోలము చేయుదునా?

శతా—వలదు. దివ్యదేశయాత్ర ముగియనిమ్ము. తర్వాతఁ జూచుకొందము. నీవును మావెంట రమ్ము.

దశ—భాగ్యము. (అందరు నిష్క్ర—).

—:0:—

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

—:0:—

పాంచాలపురివీధి కుమ్మరియిల్లు.

[కుమ్మరి యిద్దరుభార్యలు సారెత్రిప్పుచుందురు.]

1వ భార్య—సూడి సూడి సారెసక్కగదిరగలేదు. సక్కఁజెట్టు.

2వ భార్య—నీవుసరిగ్గా తిప్పేగదా. సొట్టి సొట్టి తిప్పే సరిగ్గా యెట్లుతిరిగినీ.

1వ భార్య—వోశెబడవా. మన్నిక్కడెయ్యె. తగ్గిపాయ. మాటలుమాత్రం ఆడుతావు.

2వ భార్య—వోముండా! నీవెవరే నన్నునేకి. నేనేయను. నువ్వేసేసుకో. (అని కోపముతో దూరమునుండును).

ప్ర: గుం డ ప్ప.

గుండప్ప—(స్వ) మోమో యిద్దరు కొట్లాడినట్లుండాది. ఇద్దరుకలిసి నాపని పాడుసేస్తిరి. యెవరు సెయ్యాలె? వీూ అప్ప

2వ భార్య—వయ్యా! సూడె. ఇదినాకుపనిసెప్తాది. తాను సేయలేక.

1వ భార్య—ఇదిసూడు. పనిసేయక కూకోని పనిపాడు సేసింది. నువ్వు యేమి అనవు. దీనికి దిమాకు.

2వ భార్య—యింకోసారిఅంటె సెప్పైత్తికొడ్తా.

1వ భార్య—ఓయమ్మల్లాల యంతదిమాకురా దీనికి. మొగుడొచ్చాలకి మిడిసిపడ్తాది. నాతాను యవరిడ్డమువస్తారో (అని పారకతో గొట్టును).

2వ భార్య—ఓనాసయిత్తీ. నీకెంతపొగరే. వయ్యా! సూడే దీన్నిసావమొత్తు.

(గుండప్ప ఏమియునవలేక దిక్కులు చూచుచుండును).

నాబట్టా! నీవుదిమాము నామీద పీతి—పీతియనేది ఇదేనా? సూడినాయేటు (అని 1వ భార్యను పారక చేటతో పలుమారు కొట్టుచుండును).

గుండప్ప—తాలరె-తాలరె-సాలునులె-సాలునులె (అని విడపింపబోవ, వారిద్దరు వానిని మొత్తుదురు).

1వ భార్య—యేమి సాల్లేఅంటె. నాయం తీర్చమంటె శాతగాక సచ్చిండాడు. మేమే సరిసేసుకొంటాముపో (అని యిరువురును మన్నసలుఅడిగికొని సమాధానమగుదురు).

గుండప్ప—సవ్వా! (అనినవ్వి) ఇదిమంచితమాస. ఇంకనాపానానికే వస్తాది.

(అనుబంధము 25)

గుండప్ప—పోయిందిపోన్లే. ఏమో! మనవూళ్లో రాజుబిడ్డ కిట్టమ్మ స్వయమ్మరము సాగిందాది. యెక్కడెక్కడముంటో రాజులు, గొప్పోళ్లు వచ్చిండారు. దిగేకి సోటులేకేలేదు.

యిద్దరు—వయ్యా! మనముపోదామే సొగసు సేసుకొని. మాకుసీరలు సొమ్ములుయీవె.

కొమారుడు—నాయన్నా! నేవస్తానే; నాకు మోటారుబండి యిప్పించె.

గుండప్ప—యివన్ని యాడత్యావలె. కాసులె. బువ్వకులె.

(అనుబంధము 26.)

[ప్ర: పాండవులు, కుంతి, దళవాయుడు]

దళ—(స్వ) ఈపురిలో ద్రుపదస్వయంవరమట. ఎక్కడెక్కడిరాజులు వచ్చినిండి యున్నారు. కూర్చుండుటకైననుజోటు దిక్కుడు. అదేదో కన్యకయింటమాత్ర మున్నట్టున్నది. పోవుదము (పోయి).

శతా—అయ్యా! మాకింత చోటునిస్తురా?

కుమ్మ—అవొయ్యా! యాడుంచయ్యాసోటు? మహామహావాళ్లే అల్లాడిపోయినారు. అదిగాక మేముచస్తే కోళ్లము. మీరు బ్రాహ్మలు. ఊరోగా బ్రాహ్మలు వక్కడికిపో నూకలరే.

శతా—అయ్యా! నిజమే. బ్రాహ్మణులు కొంచ మిపరవన్నగులవారి సీలోపల దూరపు పూపు మాకును బ్రాహ్మణభోజనమని వింటిమి. అదియెక్కడనో యేరాజ్యమునవో. అల్లుచేయుట దేశమునకే యపేక్షము. మేఘపుట్టివాడముకాము. ఇంత వండుకొనను బండుకొనను జోటుమాత్రమిచ్చిన నొకనాడుండి పోయెదము.

కున్మ—పసే! ఈ బాపినోళ్లకు సోటిత్తాను. అవోళ్లో సిద్ధంసేసీవే?

భార్య—యాడుండాది దొడ్లోసోటు. జంగమయ్య యీసందెకొచ్చెల్యా. వాల్లక్కాడ సోటునూహాలె.

కుమ్మ—వున్నంటలోనే నూసుకోండాయి. పో అక్కడుండే కుండలు తీపో.

భార్య—మళ్లోసారి, నేనుయిక్కడకె నూసుకుంటా.

కున్మ—సూస్తిసె. సీవు దిహాయి రన్నలుపడుతావుండాలె. పోతావా లేవా?

భార్య—(గొణుగుకొనుచు లోపలికిబోవును).

(పాండవులు లోపలఁబ్రవేశించి కూరుచుందురు).

కుమ్మ—ఎక్కణ్ణించి వచ్చిండారయ్యా మీరు ?

శతా—అయ్యా ! మాది బహుదూరదేశము. పర్వతానకు బోవుచున్నాము. అయ్యా ! నీపేరేమి ?

కుమ్మ—అయ్యా ! నాపేరు గుండప్ప (నమస్కరించును).

శతా—గుండప్పా ! యీయూరిలో నింతసమ్మర్దమున్నదే. ఏమివిశేషము ?

గుండప్ప—అయ్యా ! మారాజోల్లపిల్ల కిట్టమ్మకు సాయమ్మరం సాగింది. ఎక్కడెక్కడముంటో జనాలు వచ్చిండారు. అయ్యయ్యో రాజోళ్ళంటా, యెయ్యింటికి వచ్చిండారు, యెక్కడసోటులేకుండావుంది.

శ్రీక—ఏయేరాజులు వచ్చియున్నారు. నీవేమయిన నెఱుంగుదువా ?

గుండప్ప—అయ్యో ! అయ్యో ! ఆబడ్డీకొడుకులపేళ్ళు యెవరికితెల్సు.

శ్రీక—హస్తినాపతినుండి దుర్యోధనుఁడు మొదలైనవారు వచ్చియున్నారా ?

గుండప్ప—ఎవరోనయ్యా—వకరనిచెప్పేదా, ఎందరోవచ్చిండారు. వకవూరుముంటి నూరుమంది వచ్చిండారంట మరియొకవూరినుంటి నలభైమంది వచ్చిండారట. అయ్యా ! నాకుపొద్దౌతాది నేనుపోతాను, కొంచము వుశారుగామాత్రం వుండండి, మీకు యిల్లాపట్టేకితెలుసునా ?

శ్రీక—ఏమీ ! యిల్లుకట్టుటకా ?

గుండప్ప—కాదయ్యా యిల్లు. యిల్లు పట్టేది ?

శ్రీక—యిల్లెట్లుపట్టవలయు ?

ఉపేంద్ర—గుండప్పా నీవనుట విల్లా—ధనువు ? (సౌంజ్ఞ్యచేయును).

గుండప్ప—అదే. అదే.

ఉపేంద్ర—ఏలడిగెదవు ?

గుండప్ప—మతియేణ్ణుంటో వచ్చిండేరాజు కయ్యాన్కి తయారై వచ్చిండాడంట, కిట్టమ్మత్త తన్ను శేసుకుంటే లడాయికే వుంకించి వూరంతా దోసుకోపోతాడంట. మాతలారి పెద్ద సాటించిండాడు. వూరంతా యిల్లు అమ్ములు సిద్ధంగావుండాయి కావల్సినోల్లకంతా రాజోడే యిండ్లు యిస్తాడు. మాయింటికి నాలుగైదు వచ్చిండావి.

ఉపేంద్ర—ఉండనిమ్ము. అంతకువచ్చినప్పుడు మాకును విండ్లిత్తువఁటలెమ్ము.

(లోపల వయ్యాయని ధ్వని).

గుండప్ప—ఇదిగో వస్తానే. అయ్యా పొయ్యేశొస్తా. బద్రంగావుండండి.

(నిష్క్రమి).

శతా—మిక్కిలి సంరంభమున్నట్లున్నది. ఎవరందు రాయుద్ధకాంక్షులు ?

శ్రీక—మనదాయాదిరండాపుత్రులే యుండవలయు? ఇంకెవరు? అన్నా! మనమును రేఁపు స్వయంవరగృహమునకుఁబోవుదము. ద్రుపదపుత్రి యెవరిని వరించునో చూతము. యుద్ధము తటస్థించెనా మనమును యుద్ధమాడి యాకన్నియం గ్రహించి నీకువివాహ మొర్చెదము.

శతా—సుకుమారా! నాకువివాహ మొకటియే యిప్పుడుకొదువ.

శ్రీక—అదేల కారాదు?

శతా—తమ్ముఁడా! నీవౌచిత్య మెఱుఁగక మాటలాడెదవే. ఇపుడు మనమున్న స్థితిలో రాజ్యమా? ఇల్లా? వాకిలియా? భార్యనుగట్టుకొని యెందుండవలయు?

శ్రీక—ఏల? ద్రుపదునికేమి దారిద్ర్యమా? కొన్నాళ్లు వానియింటనేయుంటిమి.

శతా—స్త్రీవిత్తోపజీవులఁగమ్మంటివా? ఆమాటనుకుము. మనముద్దేశించినయాత్ర జరిపి హస్తిపురికిఁబోయి మనకురాఁదగిన స్వత్వము పుచ్చుకొని పిదప వివాహయోచన చేయుదము.

శ్రీక—(గొణుగును)

శతా—తమ్ములారా! మనమెల్లరము నలసియుండుటచేఁ దొలుతనే రెండుదినములిందే యుండవలయునని యెంచియుంటి. ఇపుడో ఎవరో యధర్మభంగి నూరెల్ల గజబిజి యొనర్పనున్నారని వినినందున మనమును దగినసాహాయ్య మొనర్పవలయునని యిప్పుడే యుద్దేశించి స్వయంవర మహోత్సవము నెఱవేఱువఱకు నిందేయుండఁ దలంపుగంటి. అయిన నొక్కమాట మీరు నాకొసంగవలయు. మీరెవ్వరుగాని నన్నడుగక స్వయంవర గృహమునకుఁబోరాదు. ఇందుకొప్పితిరా యిందుందము. కాకున్న నేఁడేభోజనము పిదప వెడలి పోవుదము.

ఉపేంద్ర—అన్నా! నీయిచ్ఛకు వ్యతిరేకమున్నదా? అవశ్యమట్లే పోకయుండెదము.

శతా—శ్రీకంఠా! నీవును వచమీవలయు.

శ్రీక—ఒకవేళ స్వయంవరగృహములోనే కలహముజరిగిన మనమేల పోరాదు?

శతా—అపుడందఱుమును బోవుదముగదా.

శ్రీక—అదిజఱుగునా లేదా తెలుసుకొనుటకై యందేపోయియుండి వినోదములైన నేల చూడరాదు?

శతా—అనుజా! అక్కడికి దుర్యోధనాదులు వచ్చియుందురనుట నిక్కము మనముపోయిన వారివలన గుఱుతింపఁబడుదుమనుట యింతకంటెనిక్కము. వారినిఁజూచినంతనే మనకుఁ గ్రోధము పెఱుఁగుననుట మఱింతనిక్కము. అప్పుడు నిక్కముగా స్వయంవరగృహము కదనరంగము కాఁగలదు. అటులౌట మనముందుకార్యములకు విఘాతము.

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

[illegible]

[illegible] గాదె।

[illegible]

— [illegible] ముగాను.
[illegible]

[illegible] — ([illegible] 26)

— [illegible]
[illegible] ప్రధానముగానున్నది.
[illegible]
[illegible]

[illegible]

నోచియుండలేదె।

[illegible] లేదె।

పొంగనిమ్మక ద్రోచి పోవనిచ్చిన మమ్ముఁ బోరిఁగోరి
హింసింపఁబూనలేదె।
పూనుటకాక యాపురిమముఁగాల్పఁ జేసినటకట—
యిల్లునెర్పింపలేదె।

తే॥గీ॥ అగ్రజా యాన్నృశంసు నేమనఁగవచ్చు।
నూరకే వానిదుష్కృతికోర్చి యోర్చి।
వేసరితిమిట్లియే వేళగాసికోర్చి।
యుండవలెనన్న మనసెట్టులొప్పుఁ జెప్పుము॥

శతా—నిక్కమయ్యా! దేశకాలములు విచారింపవలదా? ఒక్కరినొక్కరు శిక్షించువార్తా దైవము శిక్షింపవలయుఁగాక. (యవనికపడును).

—: తృతీయాఙ్కము సమాప్తము :—

శ్రీ శుభమస్తు

పాంచాలీస్వయంవరము.

—: 0 :—

చతుర్థాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

(ద్రుపదు సంతఃపురము)

[ప్ర: ద్రుపదుఁడు, మంత్రి, సేవకుఁడు, గుడ్డలమూఁటలతో]

ద్రుప—మంత్రీ! ఇది యేమాశ్చర్యము? ఈపనికిరాని గుడ్డలుకాక యీయూరఁగాని యీ దేశమునఁగాని బహుమానార్హమయినగుడ్డలే లేవఁట. మాకోకిల వీనిఁజూచి యసహ్యించుకొనియె.

మంత్రి—దేవా! ఏమనిచెప్పవచ్చును. చీనాయన పారశీక దేశములనుండి వచ్చుచున్న గుడ్డలు మనదేశపువారగ్గువయని కొనసాగిరి. మనదేశముననున్న తంతువాయులు పనుల మానుకొనిరి.

ద్రుప—అయిన దీనికేమి చేయవచ్చును ?

మంత్రి—నే నానాఁడే మీతోఁజెప్పితినే, పరదేశవస్త్రములకు సుంకము వేయుట మేలని మీరది నాగరికలక్షణము కాదంటిరి.

ద్రుప—నిక్కమే ! సుంకము వేయకున్న మానె మనదేశపువారు వానిఁగొనకున్నఁజాలదా.

మంత్రీ—అదియుంజెప్పితిని. మనదేశమువారి నితరదేశ వస్త్రములఁగొనకుండ నిర్బంధపెట్టవలయునని అందునకు "మనకేమియక్కర ? జనులయిష్టము. ఏదియగ్గువగానున్న దానింగొనికొందురని" యుపేక్షించితిరి.

ద్రుప—అదియు జ్ఞాపకమునకువచ్చె. ఈవిషయమై ముందుయోచింతము. స్వయంవరకాలమున కొదువకున్న మానె. పది యాఱవనాగవలికైన మంచియుడుగరలీవచ్చు. విజ్ఞులను జక్కనిపనివాండ్రును నయిన కువిందులను బిలిపించి యమూల్యములయిన పట్టు సరిగవస్త్రముల నొకయిరువదివేలు నేయింపనాజ్ఞయిడుము.

మంత్రి—దేవా! కువిందకులు మాత్రావశిష్టులై యున్నారు. జ్ఞానాధికులెక్కడనున్నారు ? పనివాండ్రెక్కడనున్నారు ? వారిపనిముట్లెక్కడనున్నవి?

ద్రుప—అదేల ?

మంత్రి—ఏమనిచెప్పుదును ? అగ్గువబట్టలెల్లెడలఁ బ్రబలి వారిగట్టివస్త్రముల నడుగువారే లేనందున నానాఁటికి వారు క్షీణగతిఁజెంది మగ్గములుగట్టిపెట్టి, కొందఱు కృషీవలులైరి. మఱికొందఱది యవమానకరమని దేశాంతరములకుఁబోయి కార్యాంతరప్రవిష్టులైరి. ఇంకఁగొందఱు భైక్ష్యవృత్తితో జీవించుచున్నారు.

ద్రుప—ఆహా ! ఇంతేనని తెలియనైతి.

(అనుబంధము 27.)

పోనిమ్ము ఉన్నవారినే పిలిపించి వారివారి మగ్గములఁ బనులుచేయుట, కేర్పాటులుచేసియయినఁబదార్థములన్నెల్ల మనమే కొనునట్లొనర్పుము.

మంత్రి—రాజేంద్రా ! అట్లయిన నందఱికిని మగ్గములుసయితము మనమే యిప్పింపవలయును.

ద్రుప—వారికున్నమగ్గము లేమాయె ?

మంత్రి—కొన్ని యెలుకలు, కొన్నిపుల్కొట్టి పాడాయెను. కొన్ని వానకాలమున నన్నముపోయి క్రిందికాయె. మఱికొన్ని పిల్లవాండ్ర గుజ్జమాటలకుఁజిక్కి పాడయ్యె. ఇంకఁగొన్ని—

ద్రుప—చాలింపుమింక వినఁజాల. మనయశ్రద్ధయే యీయనర్థములకు మూలము.

మ॥ పలుమార్గంబులఁబౌరజనముల్వాంఛించు సద్వస్తువుల్।
బలునాణెంబుగఁజేసి యర్థతతి సంపాదించి జీవించుచుణ్।
గులవృత్తుల్గ లఁగింపకెల్లపనులందుంజాణులై యున్నవా।
రలఘుం గూడుఘటింపదన్న మఱియీరాజ్యంబుతప్పేగదా॥

ఇందుకుఁబ్రతిక్రియ యొనర్పనేవలయు. ఉన్నట్టుండి విదేశవస్తువులకు సుంకమంటిమేని యిక్కట్టులకుఁ గారణమగు. ప్రకృతము మనదేశమువారినిమాత్రము నేనాజ్ఞయిడి యున్నానని ప్రకటింపుము. ఏమన్న మనదేశములో నుత్పత్తి కాఁగల వస్తువు లెంతప్రియ మనియెంచినను నట్టివస్తువుల నన్యదేశమునుండి యెంతగ్గువగాఁజిక్కినను మనవారందఱు మనదేశపువస్తువులనే కొనవలయు. పనివాండ్రకుఁ గావలసిన సాధనసంపదకు వలయు ద్రవ్యము మనబొక్కసమునుండి యిప్పింపుము. కొనువారొదవువఱకునయిన వస్తువులు మనమేకొని సేకరించి పిదప విక్రయించునట్లొర్పుము. (నిష్క్ర).

—:0:—

ద్వితీయరంగము-కుమ్మరియిల్లు.

—0—

[ప్ర: కుంతియు (భవాని) శతానందుఁడు, ఉపేంద్రుఁడు,
కృశానుఁడు, చిత్రభానుఁడు].

ఉపే—అన్నా! అక్కడికిఁబోయి యుండఁడు నేనుబోవనని నీకుమాటయీఁడా?

శతా—పోవఁడనియే నాకునుదోఁచుచున్నది. అయిన మిక్కిలి యసమాధానముగా మాటలాడె. నీకుజ్ఞాపకములేదా? "నీయిష్టమని" యింతెనఁగాక నేనుబోవనని స్పష్టముగాఁజెప్పఁడయ్యె. తెలియుఁగదా?

[ప్ర: దశరూపుఁడు.]

దశ—దేవా! ఆసమ్మర్దమునఁబోవుటకు సాధ్యములేదు. వచ్చువారు, పోవువారు, సంఖ్యాతీతులు, నాకుఁజొరవయబ్బుటయే ప్రయాసమయ్యె. అక్కడనెంతెంతో చూచితి.

క్రీడించుట కావలెనయ్యె. అయిన నాయూరకుండ గొందఱు బ్రాహ్మణుల సమూహము గంటిని. అందులో నడచిపోవలసినవా డొక్కడుండునట్లుండెడి. అతడేయనఁజాల సమీపముననుండఁబోవుట యసాధ్యమయ్యె.

శశి—ఉషేంద్రా! ఇదిసమయమునాదు. శ్రీకంఠుడు స్వయంవరమునకే పోయి యుండవలయునని తోచుచున్నది. వానినొంటిగవిడిచిన నల్లకల్లోలమగును. నీవీ దశరూపులతో బోయి; మేమునొక్కచోనిలిచి యాఘనమున కెదురుగానున్న మంటపము నొద్దకువచ్చెదము. కలఁకలేమియులేక స్వయంవరము జరిగెనా మంచిదయ్యె. కలహమేనయిన జరుగనట్లున్న నీవు వానికి సాహాయ్యముగానిలిచి యీదశరూపుడ్డీల వేయుము. మేము వెంటనేరాఁగలము.

ఉషే—ధ్యానము (అని దశరూపులతో ముందుకెంతదూరముపోయి వెనుకకువచ్చి) అక్కా! నాకేమో శుభశకునములగుచున్నవి. ఇట్టిశకునములు మాయన్నకు యౌవ్వరాజ్య మబ్బిన నాఁడు నాకయినవి. ఏదోగొప్ప ఫలములభింపవచ్చునని తోఁచుచున్నది.

తే॥గీ॥ అంబ నాకనుశుభశకునంబులయ్యెఁ।
దదరెఁ దనకెందులేని యుత్సాహగరిమ।
యుపవిజయలక్ష్మి నాఁగూడు మహాఫలంబు।
గలుగనున్నది నేఁడు నిక్కమ్ముగనుమ్మ॥

శశి—(ఉషే. గ్రంథాంతరముగ) కుమారా! మిక్కిలిసంతోషము. ఎట్టిఫలమునుగు...
...వివాహకన్యాలాభమగుచున్నది. ఇదినిక్కమేకదా?

ఉషే—అక్కా! ఇట్టియుపహాసమేల? మాయొద్దలో ధైర్యమున్నదా? ఒకనిశుభముంటిట యైనను కలదా? నీయాజ్ఞకవడకగావాడనా?

(అనుబంధము 28.)

శశి—కుమారా! అందుకనుగుణముగ నీకుపత్నీలభము గలుగవలయునన్న నాకొకటి తోఁచుచున్నది. చన్నరాజాలెక్కడో ప్రమదతో నేఁడు కలహించునట్లున్నది. ధరత్రిగల నైరీతి తోడ్పాటుచేయుదురు. వానికి జయమబ్బించిన నీకత్యంతబహుమానము కలుగు. కన్యకను బహుమానముగ బడయుటకు సాధ్యములేదుగదా? మొన్న నాగ్నహమున మీరందఱు మిక్కిలి యాఁకలిఁగొనియున్నవేళ కృశానుడొక పండు తెచ్చి తానె తినఁబోవుచుండ నిన్నుఁదినిపింపడా? మీకందఱికి నియ్యక యెంతాఁకలియున్నను,

దా భుజించినది యకృత్యము. అందుకు నేను దండించినదియు దానిపై వాఁడు "నాకుఁ జిక్కినది" యనియు నాఁకలి మెండుగానుండెననియుఁ దొల్త నాడి పిదప క్షమాపణము చెప్పుకొన్నదియు నెఱిఁగితివికదా? ఈకారణముగనీమాటంటివి.

ఉపే—ఏమో చిన్నవాఁడు. వినోదమున కట్లాడెఁగాక మాకుభేద బుద్ధిగలదా? మాలో నెవరికేఫలము లభించినను నేవురు ననుభవించువారమె.

ఆ॥వె॥ ఇంతమాత్రమునకె చింతిల్లవలయునె।
భువినిమాకు భేదబుద్ధిగలదె।
యలకృశానుఁడప్పుడాఁకలిగొన్నాఁడు।
పిన్నవాఁడు తెలియకన్నవాఁడు॥

అన్నా! పోయివత్తును. (నిష్క్ర-).

శతా—అమ్మా! ఈ యుపేంద్రుఁబోలినవాఁ డెందుఁగలఁడు. ఎంతమాతృభ్రాతృభక్తి.

[ప్ర: శ్రీకంఠుఁడు (త్రేన్చుచు)]

శ్రీకంఠా! ఎక్కడికిఁబోయియుంటివి?

శ్రీక—ఏమన్నా! ఇంతాతురుఁడవై యడిగితివి?

శతా—ఏమియులేదూరకయే. ఇంత సేపులేకున్నఁ గొంత చింతగలిగియుండె.

శ్రీక—నిన్న సాయంతనమున మాటలాడుచుంటిఁగదా యొకబ్రాహ్మణునితో? అతనికొఱకుఁ బోయియుంటిని. ఇట్లే మాటలాడుచుండి యాబ్రాహ్మణుఁడు సమారాధనచోటికి భుజింపనుబోవుచు నన్నుందోడ్కొనిపోయె. ఇంటనాకంత తృప్తి వొడమియుండమిచేఁ దృప్తికరముగ భుజించివచ్చితి. వెయ్యిబ్రాహ్మణ్యమునకుఁ జేసియుండగా నేనూర్గురే వచ్చియున్నారే యను వారిచింత దీర్చివచ్చితి. ఉపేంద్రుఁడేఁడీ?

శతా—నీకొఱకే వెదకఁబంపితి. మనము నట్లాపట్టణమునఁ దిరిగి వత్తమురమ్ము.

శ్రీక—స్వయంవర గృహమునకుఁబోవుదమా?

శతా—అంతవఱకుంబోదమురమ్ము. అమ్మా! మేముపోయివత్తుము. (నిష్క్ర-).

—: చతుర్థాంకము సమాప్తము :—

శ్రీ

పాంచాలీస్వయంవరము.

———:o:———

పంచమాఙ్కము ప్రథమరంగము.

——o——

(స్వయంవరగృహము.)

ద్రుపదుఁడు, మంత్రి, శిఖండి, దృష్టద్యుమ్నులొకచోట. దుర్యోధన, దుశ్శాసన, దుర్ముఖ, కర్ణశకునులొకచోట. కృష్ణబలరాములొక్కచోట. శిశుపాల, జరాసంధు లొక్కచోట. మిగిలినరాజు లొకచోట. బ్రాహ్మణసమూహమును వారిలో నుపేంద్రుఁడాసీనుఁడై యొకచోటను. దశరూపుఁడు (ప్రక్కన) నుండు (బ్రాహ్మణు లొకరితో నొక్కరు విచారములును సరసములును నాడుచుందురు). ఒకచోటు యంత్రమీనము తిరుగుచుండును. ప్రక్కన గొప్పధనువు విజ్యముగా నుండును—కృష్ణ దాసితో—దూరమున.

పురోహితుఁడు—రాజేంద్రా! రాజలోకమంతయు వచ్చినట్టయ్యె. ఇంకెవరైన రాజులు వచ్చువారున్నారా?

ద్రుప—బ్రాహ్మణోత్తమా! మఱియెవ్వరైన రాకుమారులు రావలయునేమో యించుక విచారింపుము. పట్టికఁజూచిచెప్పుము.

పురో—(పట్టికఁజూచి) యాదవులు. చైద్యులు. మాగధులు. సౌరాష్ట్రికులు. కౌరవులు. ధార్తరాష్ట్రులు. సౌబలులు. అందఱువచ్చియున్నారు. ఈపట్టికప్రకారమొక్క శల్యరాజు మాత్రము రావలసియున్నది. అదిగోవచ్చె. (శల్యుఁడు ప్రవేశించి కూర్చుండును). అందఱు వచ్చియున్నారు.

ద్రుప—(ముందటికివచ్చి) ఇక్కడఁజేరియున్న రాజలోకమునకెల్ల నావిజ్ఞాపనము. నా కూఁతురు కృష్ణకు నేస్వయంవరము చాటించియున్నాఁడను. ఆకన్య తానై పరికించి

యే రాకుమారుఁ గోరునో యాతఁడు పతి గావలయుఁగదా? ఇదివిధానము. అయిన నా పుత్త్రి యధికధనుర్విద్యాకౌశలముగలవానిఁ గాక వరింపనని పట్టుపట్టియున్నది. ధానుష్కుల కెల్లఁ దమ సామర్థ్యము పరీక్షించుటకుఁ దఱి యొదవినది. ఇదే యీ గొప్పధనువు. దీనియల్లె త్రాఁ డెక్కించి యీ పైనాడుచున్న యంత్రమీన మీనీట నగపడుచున్నది. ఈనీటిం జూచుచు లక్ష్యముంచి యేనుబాణముల నామత్స్యముం దెగ వేయవలయు. ఇట్టి ధనః కౌశలముగలవాఁడు నాతనూజకుం బతి కాఁగలఁడు. శూరులెల్ల సన్నద్ధులై యీకార్య మున కుద్యోగింపుఁడు.

సీ॥ చరయంత్రమున నిరంతరముగాఁ దిరుగాడి మెఱయు
చున్నదిమింటమీన మొకటి।
జలపాత్రభూమిపై నెలకొల్పఁబడె దానిప్రతిబింబ
మును గాంచువితము దెలుపఁ।
ఘనశక్తిఁ గలిగినఁగాక యెత్తఁగరానిసరణినుం
డెడునిదె చాప మొకటి।
మఱి దానిప్రక్కన మెఱుఁగారియలరెడువాఁడి
మీఱిన బాణపంచకంబు॥

తే॥గీ॥ ఆధనువుపట్టి బాణంబులైదు వఱపి।
నీటిసుఱి చూచి మీనంబు మీట నేర్చు।
నతఁ డెపో పతి నా ముద్దుసుతకు లెండు।
శూరవరులార రాజకుమారులార॥

1వ రాజు—(మఱియొకనితో యోచించి) రాజేంద్రులారా! ఇదియేమిసమయము! ఇట్టి పందెముగల స్వయంవరమెందైన వింటిమే? చక్కని విలువిద్యకాని భుజబలమో యింకేబలమో కలవానిఁగాని యీరాజుకూఁతురు వరింపనున్నపట్ల స్వయంవరప్రకటన మునుపే మాకేల వ్రాయలేదు? అప్పటికి దుంపకట్టెలెవరుండిరో వారేవచ్చుచుండిరి.

అందఱురాజులకు నాహ్వానమేల యియ్యవలయును? ఈకన్యకు స్వయంవరము జరుగుచున్నదని చెప్పిపంపి యిప్పుడిట్టి ప్రతిజ్ఞగలదని చెప్పుటపాడియగునా?

3వ రాజు—ఇది యెన్నటికిని జక్కనిమార్గముకాదు. ఇప్పుడు నామాటుఁడు. నామిత్రుఁడు తేజోత్తముఁడున్నాఁడు. బలశాలికాదు. మన్మథునిఁబోలు రూపముగలవాఁడు. ఏ రాకన్నియగాని మోహింపఁదగువాఁడు. ఈప్రతిజ్ఞవలన నట్టివాని దూరీకరించునట్లాయెఁ గదా? మొదటినుండియు నిదె యుద్దేశమున్నఁ బత్రికలలో నట్లువ్రాసియుండవలయును. అతఁ డింటిలోనే నిలుచుచుండెను.

4వ రాజు—అదియంతయు నుండనిండు. ఈరాజు ప్రతిజ్ఞ పట్టియున్నాఁడుగదా? ఇందున్న రాజులలో నొక్కఁడుగాని యీయంత్రమీనము నేయఁజాలకున్న నప్పుడేమి చేయువాఁడు? లేదా పదుగురట్టి విలుకాండ్రు వెలువడి నేడపినప్పు డేమి చేయఁగలవాఁడు? మొదటివిధానమయిన బిడ్డ నాజన్మకన్యగాఁ బెంచువాఁడా? రెండవవిధానమైనఁ బదుగురికి నింతింతగాఁ గన్యనిచ్చువాఁడా?

ద్రుప—ఈమాటలకు నేఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పకున్న విధిలేదు. ఇందుఁ జేరియున్నవారిలో నెవ్వరుగాని యీమత్స్యయంత్రము తెగవేయఁజాలరేని పదిమారులయినను ముందు స్వయంవరము చాటించి ప్రతిజ్ఞప్రకారము గావించువాఁడ. ఎప్పటికిని నట్టివిలుకాఁడు కలుగకున్న నాచరణము కన్నియగానే యుండఁగలదు నాపుత్రి. అందుకేమి సంకోచము? ఇక్కడనున్నవారిలోఁ బదుగురొక్కవేళ నట్టివారున్న నెట్లని యొకప్రశ్నగలిగె. నేనంత తెలియక యీసమయ మొనర్చితినా? ఒక్కఁడైన నిందున్నవారి యందట్టివాఁ డొదవునాయని శంకించుచుండ నొకరికంటె నెక్కువ చిక్కనేరరు. అట్లొకవేళ సంభవించెనా నాపుత్రి యాపదుగురిలోనే తనపతిని వరింపఁగలదు. అందుకేమాలోచన.

ఉ॥ కన్నియ కెందు నట్టివిలుకాఁడు లభింపకయున్నఁ గన్యయే।
యున్నవలాచెలంగఁగల దామరణంబును దీనదోషమే।
మున్నది మీనమున్నెడపు నుర్వివరుల్బహుసంఖ్యగల్గిన।
న్నిన్నకవారిలోన నొకని న్వరించుట కేమికష్టమో॥

దుర్యో—(శకునితో) మనమేమి చేయుదము? ఇదివిషమపరీక్షగాఁ దోఁచుచున్నది. మొదట నీవిల్లెత్తుటకే సామర్థ్యము లేదు.

శకు—(దుర్యోధనునితో) నాకుఁజూడ నిట్టిప్రతిజ్ఞయుండుటయే మేలు. ఎందుకన్న వినుము. ఈవచ్చినరాజలోకమంతయునంతంతయే. ఏమయిన నీవిల్లెక్కువెట్టి బాణము వేయవలయునన్న మనకర్ణుఁడొక్కఁడే. వాఁడు యంత్రవిధానముం దెగనేసెనా, నీకే యీద్రౌపది లభింపఁగలదు. ఒక్కవేళకర్ణునకిది యసాధ్యమాయెనా, యితరులకు నసాధ్యనే. అప్పుడు బలవంతమున మనకార్యము సాధింపవచ్చు. (ప్ర) రాజవరులారా! మనమాహుతులమై యీరాజన్యునింటికి వచ్చియున్నారము. మనమీతని యిచ్చచొప్పుననే మెలఁగవలయును. ఇట్టిప్రతిజ్ఞ గాని, సమయముగాని నియమించుట కాతనికిఁ బూర్ణస్వాతంత్ర్యముగలదు. మనచేతనాయెనా, దానిఁబూనుదము. కాకుండెనా, పండుగభోజన మొనరించి గెలిచిన రాకుమారుని యానందము చూచి పోవుదము ఎప్పటికిఁగాని యీరాకుమారి కొక్కఁడేకదా పతికాఁగలవాఁడిందఱిలో? మిగిలిన యందఱికిఁ బండుగ భోజనమేకదా?

1వ రాజు—ఎవరేమైన నందురుగాక నాకేమో తొలుతనుడువని యీప్రతిజ్ఞ యసమంజసమని తోఁచుచున్నది. ఈరాజన్యునితో నిదిమానుమనవలయును. మానకున్న యుద్ధమునకు నిలువుమనవలయును.

శకు—ఇందున్న రాజలోకము నభిప్రాయము నడుగుదుము. అయ్యా! మీరెల్లరేమందురు?

1వ రాజు—ఎవరినేమడుగవలయును? ఇందుకుఁ బంచాయతి కావలయునా? ద్రుపదరాజేంద్రా! ఈధనువెత్తి పారవేయించి నీకూఁతురింబతింవరింపఁగాఁ జేయుదువా లేక యుద్ధమునకు నిల్చెదవా?

శకు—కురువరులారా! మీరొక నూర్గురికంటె నెక్కువగానున్నారు. మనమందఱు మాయుద్ధమున ద్రుపదరాజునకు సహాయముగానుండవలయును.

2వ రాజు—(ఒకటవరాజుతో) రాజేంద్రా! ఇందఱికిఁగాఁబట్టనిపని మనకేల? ప్రతిజ్ఞ ప్రకారమే నైకొందము.

శకు—ఇది మెచ్చవచ్చు! రెండురాజవరులారా! ఏలయింకాలస్యము? మత్స్యయంత్రము తెగవేయుఁడు.

1వ రాజు—(మఱియొకరాజుతో) మిత్రమా! కాంపిల్యా! మాయందఱిలో నీవే బలవంతుఁడవు నీవుపోయి ప్రయత్నింపుము.

జాంపి—(పోయిధనువుంగదలింపలేక వెనుకకువచ్చును).

శిశు—(పోయిధనువెత్తి యల్లెయెక్కును. కొంతతక్కువగాఁ గొనవఱకువచ్చి యెక్కడలేక వెనుకకువచ్చును).

జరా—(అట్లే).

శల్య—(అట్లే)

కర్ణ—(పోయి యధిక ప్రయాసమునఁ బదిమాఱులు ప్రయత్నించి ధను వెక్కు వెట్టును).

అందఱు—(కరతాళధ్వనులు చేయుదురు).

కర్ణ—(బాణము సంధించుటకని యొంటిచే విల్లుబట్ట నదిపలుమాఱు తనపైఁబడును. భుజముపై వేసికొని పట్టి బాణము ననుసంధింప, లక్ష్యమునకు సరిగారాదు. నానావిధములఁ బ్రయత్నించి యంగవికారములొనరించి బాణములవిడువఁబోవ, నారివదలి విల్లుచక్కనగును. మఱలనారివెట్టుటకెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను దిలమాత్రము తక్కువగా నిట్టూర్పులు విడుచుచు విఫలప్రయత్నుఁడై వెనుకకువచ్చును).

శకు—(ద్రుపదరాజేంద్రా! ఈయంగరాజు సామర్థ్యమెంతని వర్ణింపవచ్చును? వీరులగువారు కదలింపనేరని ధనువు సజ్జగావించి బాణముసంధించె. ఇంతకంటె నెక్కువగాఁ జేయఁగలవారుండకున్న నీకూఁతు నీతని యాధీనమునకు నీయవలసివచ్చెడు.

పురో—రండింకెవరైన రాజపుంగవులు. అయ్యా! కురుకుమారులారా? మీరు లెండు.

దుర్యో—మాకురుకుమారులెవ్వరికి నీకార్యముపై నపేక్షలేదు. మాయంగరాజు సాధించిన మేమందఱము సాధించినట్లే.

పురో—అయ్యా! కోసలరాజా లెమ్ము.

కోసల—నాకు నిన్ననే రెక్కనొప్పి వట్టియున్నది. రెండుమూఁడు దినములుతాళిన నేను ంకించుచుంటి.

పురో—అయ్యా! మగధేంద్రా!

మగధ—విల్లైకు పెట్టవచ్చుఁగాని నాకుఁగంటినొప్పివలన నంతలక్ష్యమునకు సాధ్యము లేదు.

పురో—అయ్యా! కరూశపాలా!

కరూశ—ఏమయ్యా! నీయధికప్రసంగము! ఇచ్చవచ్చినవారు వచ్చెదరు నీవేలపిలువవలయును?

పురో—గౌళభూధవా!

గౌళ—బ్రాహ్మణా! నీకేమి కన్నులుకానరావా! ఈద్రౌపతి నాకు చెల్లెలువరుస కాదా?

కొంకణ—నిక్కము నాకును ఔనత్తల్లివరుసయగు.

ఘూర్జ—(లేచి ముందుకుకివచ్చును).

పురో—ఇదే! ఘూర్జరవిభుఁడు వెడలె, రవిమ్మయొడకు.

ఘూర్జ—నే వెలుపలికిఁబోయి వత్తును. కొంచముపనియున్నది.

పురో—ఇంకెవరు విల్లువెక్కెట్టి యత్నించువారీరాజలోకమున లేరా?

సాత్యకి—(కృష్ణునితో) నేఁబ్రయత్నింతునా లేక నీవుప్రయత్నింతువా?

కృష్ణ—(సాత్యకితో) సాత్యకీ! మనకువలదు. చూతమేమి జఱుగఁగలదో?

పురో—లేరా? రాజులెవ్వరులేరా? రాజులెవ్వరులేరా? రాజులెవ్వరు?—ఈనిండియున్న సభలోనున్న ధానుష్కులలో నెవరుగాని యీధనువున మత్స్యయంత్రముం దెగవేయువారులేరా?

ఉపేంద్ర—(బ్రాహ్మణులలోనుండి లేచును).

పురో—అయ్యా! ధనువుపట్టవచ్చెదవా!

ఉపేంద్ర—ఏమో ప్రయత్నించిచూచెద.

పురో—నీనామధేయమేమి?

ఉపేంద్ర—ఉపేంద్రుఁడని నన్నందురు.

1వ బ్రాహ్మ—ఏమయ్యా! మత్స్యయంత్రమనఁగా నేమనుకొంటివి?

ఉపేంద్ర—మత్స్యయంత్రమనియే యనుకొంటిని.

శకు—(దుర్యోధనునితో) సుయోధనా! వాఁడర్జునుపోలికగలవాఁడు.

దుర్యో—అవును పోలికంతయు నట్లేకాని యర్జునుఁడెక్కడరావలయు?

శకు—మనుష్యునిపోలిక మనుష్యుడంతియె.

2వ బ్రాహ్మ—బ్రాహ్మణా! ఏలయీసాహసమునీకు? ఇందరు హేమాహేమీలు రాజులచేతఁగానిపనికి నీవుద్యమింపవచ్చునా?

3వ బ్రాహ్మ—ఇది దర్భపవిత్రమనుకొనినాఁడు.

4వ బ్రాహ్మ—ఊరకుండురా! ఏపుట్టలో నెంతపామున్నదో మనమెఱుఁగుదుమా?

3వ బ్రాహ్మ—ఊఁ! ఈపుట్టలోనింతపామున్నదిలే.

5వ బ్రాహ్మ—ఈబ్రాహ్మణుఁడూరకైన నుండక యీకార్యమునకుఁ బోవుచున్నాఁడే. అందఱునవ్వినప్పుడు మనకంతయు నవమానమగునే.

4వ బ్రాహ్మ—చాలులేరా! మీతాతగంటతయుఁ బోవునేమోకదా?

ఉపేంద్ర—(ధనువునొద్దకు రాఁగా)

పురో—(ద్రుపదునితో నేకాంతమాడి) బ్రాహ్మణోత్తమా! బ్రాహ్మణులయినను సరియె. యంత్రమత్స్యమునద్రెంచిన కన్నియనొసఁగుటకుఁ బాంచాలరాజొప్పుకొనుచున్నాఁడు. ఏమిచేయువలయుటయు నెఱుఁగుదువా?

ఉపేంద్ర—అన్నియు నెఱుఁగుదును. రెండుగంటలనుండి చూచుచుండలేదా?

శకు—(స్వ) ధ్వనియు నర్జునునిదె. ఇదేమాశ్చర్యము? లక్కయింటినుండి తప్పించుకొన్నవాఁడర్జునుఁడేయుండునా? అట్లయిన దశరూపుఁడు రచించిన యుధిష్ఠిరమరణనాటకమున కర్థమేమి. కాదు. కామారకభ్రాంతి.

సుయో—కర్ణునుద్బోధింతమా!

శకు—వలదు యోచింపకుము. వీఁడీమత్స్యయంత్రము కొట్టెనా యర్జునుఁడేయగు. కర్ణునకు వీఁడర్జునుఁడనుమాట దెలుపకయే వానిఁబ్రేరేపింతము అర్జునుఁడొక్కఁడున్న మాత్రమున నేమిభయము ?

ఉపేంద్ర—(ధనువుపట్టివంచి యల్లెబిగించి టంకృతిగావించి యొకబాణముననే మత్స్యము ద్రెంచి) రాజేంద్రా! మిగిలిన నాల్గుబాణము లేమి చేయవలయు ?

శా॥ పాంచాలక్షితినాథ! యీమహితచాపంబెత్తుశూరాళికిన్ ।
బ్రాంచద్రీతిగయంత్రమీనమునురూపంబార్పఁగానిచ్చితీ ।
పంచాస్త్రంబులనందునొక్కశరమేభంజించిమత్స్యంబుమా ।
యించెన్ జిక్కినవేమొనర్తుఁజెపుమాయీనాల్గుబాణంబులన్ ॥

(అని దుర్యోధనునితట్టి గుటీనిడును).

(బ్రాహ్మణు లత్యాధముగా నఱచి కేకలు వేసి గుడ్డలువిసరుచుఁ గూయుదురు.)

1వ బ్రాహ్మ—బ్రాహ్మణుఁడు—బ్రాహ్మణుఁడు—ఎట్లు—దెబ్బ !

2వ బ్రాహ్మ—మనవాఁడొకఁడు పనిచేసియున్నాఁడు చాలును. ఇట్లుకాకున్న మేమొక్కరొక్కరముపోయి యీకార్యమొనర్చుచుంటిమి. బ్రాహ్మణులకపకీర్తి తెత్తుమా ?

(ఉపేంద్రునిపైఁ బుష్పవృష్టికురియును).

కృష్ణ—(ఉపేంద్రకంఠమునఁ బుష్పమాలిక వేయనెత్తును).

బలరా—కృష్ణా! ఎందో! ఈబ్రాహ్మణునిఁ జూచినట్లున్నది.

కృష్ణ—ఊరకుండుము మిందేమో సంరంభము జరుగఁబోవునట్లున్నది. అతఁడర్జునుఁడుగా నున్నాఁడు ?

బల—అర్జునుఁడు! అయిన లక్కయింటఁ బాండవులు దగ్ధులుకాలేదా ?

కృష్ణ—నేను నాఁడే చెప్పలేదా పాండవులెందో యుండవలయుఁగాక కాలియుండరని? బకునిజంపినది భీముఁడేయైయుండునని ?

బల—కాలిన శవములగపడినట్లు వింటిమే.

శకు—(ఇంతవఱకుఁ గర్ణునితో నేకాంతమున మాటలాడుచుండును).

కర్ణ—(ఉపేంద్రునధిక్షేపించి) బ్రాహ్మణా నీవేమో మత్స్యయంత్రము తెగఁజేసితివి. ఒప్పుకొంటిని. అయిన నింతమాత్రముననే యీపాంచాలి నీకుదక్కునని యెంచకుము. నేనును విలువంచి బాణము నెక్కుపెట్టినదియు నాయుద్యమమున నారివదలిపోయినదియుఁ జూచితివి. అటువదలినకాలమున నాబిగువునఁజెలికించుక ధనువుచెక్కుచెడి గాక

యుగపటుచే మహల నాకోదండము సవ్యగానించుట కనువుపడదయ్యె. ఈపాంచాలి పాణిగ్రహణమునకు నేను నిండుక స్వాతంత్ర్యము గలవాఁడ నేయగుదు. మనబాహుబలముల పరిమితి మీరాజులోకమెల్ల నెఱుఁగవలయును. యుద్ధమునకు నిలువుము. ఈవైపున మంచిచోటున్నది రమ్ము. (కర్ణుఁడును ఉపేంద్రుఁడును ప్రక్కకుఁబోవుదురు)

1వ రాజు—ఆహా! ఏమి యీశూరులయుద్ధము! ఏమి యస్త్రపాండిత్యము! ఎందును జూడలేదుగదా?

2వ రాజు—అదిగో! బాణసమితి యుభయులు విడుచుటచే నందు గాఢాంధకారమయ్యె. యీబ్రాహ్మణుని.

1వ రాజు—కాదిది పర్జన్యాస్త్రముల మాహాత్మ్యము. మేఘములుద్భవించి చీఁకటిచేసినవి.

2వ రాజు—అదే! కర్ణువాయవ్యాస్త్రమున నామేఘాస్త్రము పటాపంచలయ్యె.

1వ రాజు—అదే! యామహాశూరుని యాగ్నేయాస్త్రము.

2వ రాజు—భళిరా! కర్ణుని వారుణాస్త్రప్రభావము.

1వ రాజు—భళీ, భళీ, ఏమియీ నేర్పు! ఎన్ని బాణములు వేయుచున్నను, నొకరిబాణము లింకొకరికిఁదగులక నడుమనే యొకటిచేనొకటి కొట్టుబడుచున్నవి.

2వ రాజు—అదిగో! కర్ణునిబాణ మీమహాశూరుని యెడమచేతికిఁదాఁకె.

1వ రాజు—ఆబ్రాహ్మణుఁడెట్లు కోపోద్దీపితుఁడగుచున్నాఁడు. వేసె—వేసె.

2వ రాజు—అయ్యో! బాణపంచకము కర్ణుని వక్షస్థలకవచము చించుకొని తాఁకె. ఆహా! అంగరాజు మూర్ఛిల్లె.

దుర్యో॰ శకు { (కౌరవులతో సంరంభము చేయుదురు).

2వ రాజు—అదిగో! కర్ణుఁడు తెప్పరిల్లి లేచె. ఏమో చెప్పుచున్నాఁడు విందము.

కర్ణు—(వెనుకనుండియే జనులు వినునట్లుగా) భూసురోత్తమా! నీధనుర్విద్య మెచ్చితి. సంతసించితి. మీబ్రహ్మతేజము మోఘము. స్వల్పకార్యమునకై యీకలహమూరక పెంచవలయునని నాకభిలాషలేదు. పోయి సంతోషముగ వివాహకార్యము నెఱవేర్చుకొనుము.

2వ రాజు—ఆహా! కర్ణుఁడిక్కడికిరాక యట్లే వెడలె. ఈభూసురుఁడెవ్వరో దివ్యాస్త్రవేదిగానున్నాఁడు.

(అర్జునుఁడు ఎడమభుజమున నెత్తురుతో ధగద్ధగుఁడై రంగమునఁ బ్రవేశించును).

శకు—(సుయోధనునితో) వీఁడర్జునుఁడే యయి యుండఁబోలు. ఎవఁడైననేమి? మనమించుక మున్నారము. వాఁడొక్కఁడు. పోవనీరాదు. (ఇతరరాజులతో) రాజవర్యులారా! ఈ బ్రాహ్మణుఁడు మత్స్యయంత్రము వెసవేసిన యీక్షత్రియకృత్యమునకే సహింపఁదగ మన

మానమును మ్రింగుకొని, యీరాకన్నియ నితనికి విడువవచ్చునా? ఈయవమతికంతయు మూలకారణమగు నీబ్రాహ్మణునితోఁగూడ నీపాపపుఁ బట్టివేయుదము

అందఱు—(లేచి బాహాస్ఫాలన మొనర్చి విజృంభింతురు).

బ్రాహ్మణులు—సోదరులారా! మనము మాత్ర మూరకుండఁ జనునా? ఈరాజాధములు చూచుచుండ నెంతయవమానోక్తులాడుచున్నారు. (అని పంచెలు త్రిప్పుచు విజృంభింతురు అల్లోల కల్లోలమగును.)

దశ—(ఒక యీల వేయును).

కృష్ణుడు—బ్రాహ్మణోత్తములారా! నిశ్చలింపుఁడు. రాజవర్యులారా! ఆలకింపుఁడు. మీకీ బ్రాహ్మణోత్తము నధిక్షేపించుట నతనిపైఁ గవియుట న్యాయమా? అతఁడే యపరాధ మొనర్చెను. మీలో నొక్కరైన నెత్తఁజాలని ధనువెత్తి సజ్యముగావించి మత్స్యయంత్ర మధిక కౌశల్యమునఁ దెగవైచినది యతనితప్పా? ఇందుకై మీరందఱు నతనిపైఁ బోయెదరా? యాదవోత్తములారా? మీరును లెండు. మనము నీబ్రాహ్మణునకు సాహాయ్య మొనర్తము.

(ఇంతలో శీఘ్రగమనమున శతానందుఁడు శ్రీకంఠుఁడు మొదలైనవారు వెలుపలనుండి ప్రవేశించి యుపేంద్రునకు సహాయులై నిలిచెదరు).

(అంత సమ్మర్దమునుంచి యొకరినొకరు కొట్టుకొన నుంకించు కాలమున).

దశ—తాళుఁడు. తాళుఁడు. నామాట యించుకవినుఁడు.

శకు—(స్వ) ఇదే మాశ్చర్యము. పాండవులెల్ల నిక్కడనే పునరుద్భవమొందినట్లున్నదే వీఁడు దశరూపుఁడు. అమ్మో! గ్రహచారమా? ఇదియెవ్వరి మృతసంజీవనీప్రభావము? భస్మముగాఁగాలిన శవములు మరల బ్రతికింపఁగల మందుండునా?

దశ—శకునిరాజేంద్రా! సుయోధనరాజేంద్రా! మీరు యుద్ధప్రక్రియకుఁ గడఁగఁ జనునా? మీకార్యములన్నియు లక్కయింటిలోనే పరిసమాప్తములు కావలయుఁగదా?

సుయో, కౌరవులు—ఎవఁడవురా నీవు బ్రాహ్మణదురాత్ముఁడవు? (అని పైకిఁబోవుదురు).

శకు—(వారించుచు) సుయోధనా! ఇది వేళ కాదూరకుండుము.

దశ—వేళయెన్నటికైన నగునా? పురోచనుఁడు సహితము లేఁడుగదా?

సుయో—(దశరూపుని కొట్టును).

శ్రీక—(సుయోధనుని గుద్ది) దురాత్మా!

సుయో—(క్రిందఁబడి మూర్ఛిల్లును) (అల్లోల కల్లోలమగును).

[లోపల బ్రాహ్మణులు.]

శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాధురీణార్యసార్వభౌమాచార్యః దుర్గమవేదారణ్యఋజుమార్గదర్శకాచార్యః అమోఘనీతిదాయకప్రతిష్ఠాపనాచార్యః నిగమాగమపరాకాష్ఠాపరిశీలనాచార్యః బ్రహ్మాండాంతర్గతశాస్త్రసర్వస్వపారంగతాచార్యః శ్రీమత్పరాశరయోగీంద్రసుకృతపరిపాకసంభూతాచార్యః శ్రీవేదవ్యాసాచార్యః—పరాకు (అని యేక కంఠముగాఁ జెప్పుదురు).

(అందఱు నాలకించి లేచెదరు. చేతులు జోడించుకొందురు).

బ్రాహ్మణులు—(మరల పైపరాకు చదువుకొనుచు రంగమున వేదవ్యాసులతోఁ బ్రవేశింతురు)

(అందఱు సాష్టాంగ నమస్కృతులొనర్తురు).

శకు—(సుయోధనునితో) మనకిందుండ సమయము కాదు. గ్రహచారము చాలదు. పాండవుల భూతము లేవచ్చియున్నవి. ఆవిచారమంతయు రహస్యమున మాటలాడుకొందము. ఈ వేదవ్యాసుల యాగమనపు గజిబిజిలోననే తప్పించుకొందము గమ్ము.

సుయో—ఆదుబ్బబ్రాహ్మణుఁడు నన్నెంతగా గ్రుద్దెను. వానిదార్ఢ్య మొనర్పక రమ్మంటివా?

శకు—అయ్యో! ఎక్కడి దుబ్బబ్రాహ్మణుఁడు? వాఁడే భీముఁడు.

సుయో—భీముఁడు! భీముఁడు! ఎట్లు బ్రతికివచ్చె?

దశ—(వీరిమాటలు వినుచుండి) మీకొంపలార్పను జావకుండ బూదియై బ్రతికి వచ్చియున్నాఁడు. అంతయే కాక, ధర్మసుతుఁడు కవలును, నదిగోవారే. వారును లక్కయింట బూదినుంచి యీరెండు వత్సరములును జచ్చియుండినారు. నిలుండు. వారు పునర్జీవితులైన వృత్తాంతమంతయు, నీసభనున్న రాజలోకము నెదుటనే, యుగ్గడింప నుద్యమించితి. (సభలోనికిఁ బోవును).

శకు—(సుయోధనునీడ్చుకొని మిగిలిన కౌరవులతో నిష్క్రమించును).

(రాజలోకమును, బ్రాహ్మణులును సద్దడఁగి కూరుచుండుదురు).

వ్యాస—ద్రుపదరాజేంద్రా! నీపుత్త్రి స్వయంవరమున కెందఱో రాజులు వచ్చినట్లున్నదే?

ద్రుప—ఋషిచంద్రమా! నీయాగమనము మమ్ము పునీతులఁజేసె. నిక్కము. ఎక్కడెక్కడి రాజులో వచ్చియున్నారు. అయినను నేరాజులచేతఁగాని మత్స్యయంత్రోత్పాటన మహాకార్య మీబ్రాహ్మణోత్తముఁ డొనరించి, మాతనయపాణింగడించి మాకెల్ల నానందమునించె.

(అనుబంధము 30)

ఇంతలో క్షుద్రరాజులు కొందఱు దుడుకుతనమునఁ బోరనెంచిరి. అల్లకల్లోలమై మాకృష్ణ యీమహాత్ముమెడ నునుప్రటకెత్తిన మణిహారమట్లే యెత్తికొనియుండవలసె. భవదాగమనమున గజిబిజియంతయు నడఁగి సద్దుమణిగెంచె. కృష్ణా! ఇంకేటి సంశయము? ఈమహాత్ముల యెట్టఁజుదుబనే, నీవు పతింవరవై యాశీర్వాదముల వడయుము.

కృష్ణ—(పూలహారమెత్తి యుపేంద్రుని కంఠసీమ వేయఁబోవ).

ఉపే—(వారించి) ద్రుపదరాజన్యా! నాకీకన్నియఁ జెట్టవట్టుట కర్హతలేదు. మాయన్న యీతఁడు (అని శతానందునిం జూపి) అవివాహితుఁడు. అతనివెనుక నితఁడు (శ్రీకంఠునిజూపి) మాయింకొకయన్న. వీరిరువురు నవివాహితులైయున్నారు.

(అనుబంధము 31.)

మాయగ్రజుఁడగు నీశతానందుఁడే యీకన్నియం బరిగ్రహింపఁగలవాఁడు.

శతా—(కృష్ణంజూచి) (స్వ) ఆహా! ఏమి యీవింత విలాసవైభవము (ప్ర) నాత్మజుఁడా ర్జించిన పదార్థము నేఁగాంక్షింపవచ్చునా? మాయుపేంద్రుఁడే యీకన్నియకర్హుఁడు.

శ్రీక—(స్వ) ఈతరుణీమణి మనోహర రూపమెవ్వరినైన భ్రమింపఁ జేయఁజాలుఁగదా? (ప్ర) అయ్యలారా! ఈయుపేంద్రునికంటె నేఁబెద్దవాఁడనైన నేమాయె. ఈకన్నియ వానిస్వత్వమయగు.

కృశానుఁడు—(స్వ) ఆహా! మాయుపేంద్రుని యదృష్టము! ఇట్టిలావణ్యవతి లభించె. ఈరామంగాంచిన నెవఁడు మైమఱవనివాఁడు? తప్పాయె. తప్పాయె. నేనీరమణిని నిట్టి మోహబుద్ధి న్వీక్షింపరాదు.

చిత్రభానుఁడు—(స్వ) ఎంతో తపమొనర్చియుండఁగదా మాయుపేంద్రున కీశృంగారవతి లభించె. పాపము శాంతించుఁగాక, తల్లివోలెఁ జూడఁగల వదినియనిట్టు నేబలుకఁ జెల్లునే?

ద్రుప—ఉపేంద్రాభట్టా! మీయన్నలే మహోదారగుణమున నీకానతిచ్చియుండ నింక శంకయేల? ఈకాంత ననుగ్రహించి పాణిపట్టుము.

(అబంధము 32.)

ఉపే—తాళుఁడు. మఱియొకగొప్ప సంశయమిందుఁగలిగె. (అని శతానందునితో నేకాంత మాడును).

కృష్ణ—(స్వ) బ్రాహ్మణులై యిట్టి మనోహరాకారముగలవారి నెందు నేనుంగను. ఆమూడ నెవరో యిరువురు కొంచెము వీరిపోలికగలవారే యున్నారు. వారును గడుఁరూపవంతులు. వెయ్యేల రాజన్యు లిందుఁజేరియుండిరిగదా? ఈబ్రాహ్మణుల సౌందర్యమున దశాంశమైన వారికిలేదు.

శతా—రాజచంద్రమా! ఇందొక్క దీర్ఘధర్మ సంశయముగలిగె మాయమ్మ యానతిలేకయే యెవ్వరము నీతరుణీశిరోమణిం బరిగ్రహింపఁజాలము. ఆమెయొసంగియున్న యాజ్ఞ ప్రకారము మేముజరిపితిమా, యనర్థముగా ధర్మభంగము గలుగు. కావున మేము పోయి యాయమ్మ యానతిఁగైకొని యేతెంచెదము.

ద్రుప—అంతయేల? ఆయమ్మయెందున్నదో యెఱిఁగించిన నాయమనే యిక్కడికిఁ బిలువనంపెద.

దశ—గుండప్పయను పేరుగల కుంభకారునియింట మావిడిది.

ద్రుప—(స్వ) ఔరా! ఆయమ్మరిభాగ్యము! (ప్ర), సేవకా! పల్లకి సిద్ధముచేయించి గుండప్పయను కుమ్మరియింటికిఁబోయి—ఆయమనామధేయము?

దశ—కుంతిదేవి—కాదు—భవానిదేవి.

ద్రుప—భవానిదేవిగారిని వారికొమారులు పిల్చెదరనిచెప్పి పిలుచుకొనిరమ్ము. ఆకుమ్మరివానినిగూడ నిటురమ్మనుము.

సేవక—భాగ్యము. (నిష్క్ర).

కృష్ణుడు—(బలరామునితో) అన్నా! ఇఁకనేల మనము శంకించవలయు? ఆబ్రాహ్మణుఁడొనర్చిన పొరపాటువలన వీరితల్లి కుంతియని తెలిసెఁగదా. (ముందఱికివచ్చి శతానందు నాలింగనముచేసికొని) బావా! ఎన్నిదినములకు మిముఁజూడఁగంటిమి. లక్కయింటదగ్ధులైతిరని యెంతదృఢముగా నొరులుచెప్పినను, నేనమ్మకయుంటి. (తరువాత భీముని, యర్జునుని, గవల నాలింగనము చేసికొనును).

బల—(అట్లేయొనర్చును).

పాండవులు—(కన్నీరు నింతురు).

ద్రుప—కృష్ణా! ఏమిది? మీబావ యెవరు. లక్కయిల్లేమి? చిత్రముగానున్నదే.

కృష్ణ—ద్రుపదరాజేంద్రా! వీరెల్లఁ బాండవులు. నామేనమఱఁదులు. ఇఁక విశేషమేమి చెప్పవలయు?

సీ॥ మిత్రుఁడై ధర్మచరిత్రుఁడై పాండురాట్పుత్త్రుఁడైన
యజాతశత్రుఁడితఁడు।
భీముఁడై దనుజవిరాముఁడై యతిబలోద్దాముఁడైన
జితారిభీముఁడితఁడు।
భానుఁడై రుచిసమానుఁడై ధన్విప్రధానుఁడైన
మహేంద్రసూనుఁడితఁడు।
సుకలుఁడై ధీవిధావికలుఁడై విదితధర్మకలుఁడై
వెలయు నా నకులుఁడితఁడు।

తే॥గీ॥ జీవుఁడై మేధనమితప్రభావుఁడైను।
భావుఁడై తనరిన సహదేవుఁడితఁడు।
అవనినాయక పంచపాండవులువీరె।
కేవలకృపాదరులు లసత్కీర్తిపరులు॥

బ్రాహ్మణులు—ఓరీ! ఇంక మనప్రభావముపోయె. దక్షిణనే చూడవలయు.

ద్రుప—ఆహా! ఏమి నా పుణ్యము! వీరు లక్కయింటఁగాలిరని యత్యంతము దుఃఖించితినే ఇప్పుడు రూపములు స్మరణకు వచ్చుచున్నవి. ఈ యుపేంద్రభట్టారకుఁ డర్జునుఁడే యవుఁగా?

వ్యాస—ఈకారణమువలనే రాజేంద్రా! నీయొద్దకే నే తెంచితి.

సేవక—దేవా! పల్లకి వచ్చియున్న దావైపుననున్నది.

శతా—అయిన మేముపోయి మాటలాడివత్తుము.

(పాండవులు నిర్గమ).

ద్రుప—(దశరూపునితో) అయ్యా! నీవెవరవు?

దశ—రాజేంద్రా! నేగాంధార దేశముననున్న శిల్పిశాస్త్రజ్ఞుఁడ. ఈశకుని సుయోధన రాజేంద్రులవలన—(దిక్కులుచూచి) ఆహా! వారుపోయినారులే. ఉందురా?—వారి వలన, నియమింపఁబడి పాండవుల దహించుటకై యద్భుతభంగి లక్కయిల్లు నిర్మించి విధాతృవశంబునఁ దనపతితభగినియగు తుంబరతోడను దత్పుత్త్రి దుర్మాత్మ చతుష్టయముతోడను, దానే యాలక్కయింట దహింపఁబడిన పురోచనుఁడను శిల్పికిఁ బిత్ర్వ్యపుత్రుఁడ. దశరూపుఁడనువాఁడ. లాక్షాగృహదహనము మొదలీపాండవులనే యాశ్రయించి యుంటి.

ద్రుప — ఆహా! అట్లనా? అందుకేకాఁబోలు వీరితల్లిపేరు చెప్పుటలో దొలుతఁ గుంతీదేవి యని, త్రిప్పిరి.

కృశానుఁడు — (ప్రవేశించి) ద్రుపదరాజన్యా! ఒక్కింతయయ్యేడకు విచ్చేయవలయునని మాయన్న ధర్మసుతుఁడు ప్రార్థించుచున్నాఁడు.

ద్రుపద — (కృశానునితో, నిష్క్ర—)

బల — దశరూపా! నీచరిత్రము పరమానందదాయకము. పోనీ! పాండవులేల యిన్నాళ్లు డాఁగియుండిరి?

దశ — అయ్యా! అదియొక పెద్దకథ. తనకుఁగల యౌవరాజ్యకారణమునఁ దనపై సుయోధనాదులీదుష్కృతికిఁ గడఁగిరని నమ్మి సుయోధనునకే యౌవరాజ్యమిచ్చు తాత్పర్యమున —

[ప్ర: కృశానుఁడు.]

(వ్యాసులకు నమస్కరించి) ఋషివతంసమా! అంతవఱకు విచ్చేయుదురా? (కృష్ణ బలరాములతో) బావగారూ! తాముసు వేంచేయవలయు.

(కృష్ణ, బలరామ, వ్యాస, చిత్రభానులు నిష్క్రమింతురు.)

(ముందటి యవనికపడును.)

[ప్ర: గుండప్ప (పక్కకు)]

(అనుబంధము 33.)

గుండప్ప — అయ్యలారా! నాగతియేమి. మారాజెందుకు నన్నుపట్టుకరమ్మన్నాడు. నే నేమి చేసినాను. ఎంతనేపునిలవాలె నన్నేమిచేస్తారు మాయింట్లో దిగినోళ్ళకు, నేనేమిచేయలేదే. వాళ్లు నామీద రాజుతో యేమేమో కొండ్యాలుచప్పినట్టుంది. నన్నేమి సేస్తారో. బాపనోళ్లకు చోటియ్యరాదనేది నిజమే. అయ్యో! అయ్యో! (అని దుఃఖించుచు నిష్క్ర—).

(వెనుక యవనికనెత్తగా స్వయంవర గృహము. గుండప్పయునుండును).

1వ రాజు — ఔరా! ఏమి సుదినము నేఁడు!

2వ రాజు — ఇట్టి మహిమోపేతులగు పాండవులు లక్కయింటఁ గాలుటయన్న నమ్మ వచ్చునా?

1వ రాజు — అర్జునుఁడు కాకున్న బ్రాహ్మణమాత్రునకు మత్స్యయంత్రము దెగవేయనగునా?

1వ బ్రాహ్మ—అయ్యా! ఇంతూరకుండుము బ్రాహ్మణ ప్రభావము నీవే మెఱుఁగుదువు? అర్జునుఁడు సహితము బ్రాహ్మణరూపముపూని యున్నందునఁ దత్తేజమునిండి యీకార్యమొనర్చెఁగాని యూరక రాజై వచ్చియుండవలసియుండె నెట్లగుచుండెనో?

(అనుబంధము 34.)

1వ రాజు—లేదయ్యా! మేమూరకుందుము. మీప్రభావమే ప్రభావము. రెండింకేల? మీభోజనమునఁ బ్రభావముచూపుటకు వేళయాయె.

1వ బ్రాహ్మ—మాభోజన ప్రభావముండనీ. అయ్యా! నీవు శూరాగ్రేసరుఁడవగు క్షత్రియుఁడవు. ఆవిల్లింత యెక్కు పెట్టుము.

2వ రాజు—అయ్యా! మాక్షత్రియతయేమి ప్రభావము? మీయదిగదా బ్రాహ్మణప్రభావము? మీవేషము వేసికొనినందునకే యర్జునునకంత సామర్థ్యము కలిగెనంటిరి నిక్కమే. ఏదీ! మీరింత యెత్తి చూడుఁడు.

1వ బ్రాహ్మ—ఎత్తి చూడనేల? దానింత యెక్కువెట్టి యిక్కడికిఁదెచ్చియుండు. ఇక్కడ నిల్పించుకొని బాణము వైచెద.

1వ బ్రాహ్మ—ఇదియేమిరా చిదంబరరహస్యము! ఒక్కరొక్కరే పోయి యింతసేపయ్యు రాకున్నారు.

[ప్ర: ద్రుపదుఁడు, పాండవులు, కృష్ణబలరాములు, వ్యాసులు.]

కృష్ణ—సదస్యులారా! ఇందొకనూతన విధానమేర్పడినది. తల్లిమాట నెన్నఁడుగాని యీ పాండవులు మీఱినవారు కారు. ఏవృత్తాంతమును దెలియకమునుపు వీరికెట్టిఫలము కలిగినను—

వ్యాస—మొదట కృష్ణునడుగుఁడు.

ద్రుప—అవును. కృష్ణా! నీవు మనసు గోప్యము చేయక వచింపుము. ఈ యేవురును పాండవులు. వీరిలో నెవ్వరు నీకిష్టులు.

కృష్ణ—(సిగ్గుతో) ఆయేవురు నాకిష్టులే.

వ్యాస—చూచితివా! రాజేంద్రా! విధి విధానమేల తప్పును?

కృష్ణ—ఋషిచంద్రమా! సత్యము. ఈకుంతీదేవి వీరికెట్టిఫలము లభించినను నేవురు నుపయోగింపుఁడనియెనఁట. అర్జునునకుఁ గలిగినఫలమీకన్య. ఈఫలము నేవురెట్లుపయోగింపవలయు ననుశంక యీవఱకుఁగలిగె. ఈవ్యాసమహర్షి ధర్మముదీర్చెరి ఈయింతి పూర్వజన్మమునఁ "పతిందేహి" యని యేనుమాఱులు వరముగోరినందున నీకన్య

తిష్ఠించినది. అందులకు నిదర్శనముగా నేవురుందన కిష్టులేయని యియ్యెడ నాకొ నుడివె. కావున నేవురుపాండవులకుఁ బత్నిగా నీవలయునని వ్యాసులవారు తీర్చి యున్నారు. ప్రతిసంవత్సరమును నొక్కొఁడీయమకుఁబతిగానుండువాఁడు. ఆకాలమున గర్భముధరించెనా, ప్రసవమువఱకు నతఁడే యీమెకుఁబతి. అట్టికాలమున నితరులీ మెనుమాత్రభావమునఁ జూడవలయు. ఈవర్తన యపూర్వమనితోఁచినను, విధివిధాన మును బెద్దలనియమనమును నున్నందున నిట్లే జరుగఁదగియున్నది. ఈయేవుర కీస్వయంవర రంగమున నేకకాలమునఁ గన్యాదానమహోత్సవము నెఱవేర్చినను, బిదప నీయూరున మొదట యుధిష్ఠిరరాజునకే వివాహకార్య మొనర్పఁదగియున్నది. తరువాత గడువులం తీఱినట్లంతయుఁ గ్రమముగా భీమునియు, నర్జునునియుఁ గవలయు, వివాహములు, జరుగఁగలవు.

ద్రుప—సేవకా! ఈకుమ్మరగుండప్పను గొనిపోయి—

గుండప్ప—అయ్యో! ఆయ్యో! నేనేంచేస్తినయ్యా! బాపనయ్యలారా! ఏమిఫుండు పెట్టితిరప్పా?

ద్రుప—గుండప్పా! భయపడుకుము. నీవుపుణ్యాధికుఁడవు. మావియ్యమువారికిఁ నీయిల్లు విడిదిచేసితివి. సేవకా! కొనిపోయి మాభాండాగారమున నితఁడెంత ద్రవ్య మపేక్షిం చునో, యంతయిప్పింపుము. అంతయేకాక యాతని యిల్లాక దివ్యభవనముగాఁజేసి యదియే మావియ్యమువారికి విడిదయిల్లుగా నొనర్చి, చేర్చినపదార్థములన్నియు, నీతనికే యొసంగుఁడు.

(ముందఱి యవనికపడును).

[ప్ర: గుండమ్మ (దుఃఖముతో).]

(అనుబంధము 35.)

గుండమ్మ—అయ్యో! ఎంతమంచోళ్లున్నట్టుంద్రి బాపన్నాబట్లు. ఏమిచేసిరమ్మా. నా మొగుణ్ణి పట్టించిడారంట. ఏమిశెశిండానిన్ను. ఎట్లాటి బాపనకుంకలే.

[ప్ర శీఘ్రముగ గుండప్ప.]

గుండప్ప—ఇదిగోవస్తి. నూసుకో, మనయిల్లంతా కొత్తగా నిర్మాలం చేస్తారట మేకప్పు తూగుమంచాలు నిండిపోతాయి. దిమాము ఇట్లాటి బాపనోళ్ళేరాని (అని సంతోష ముతో నెగురులాడును).

(అనుబంధము 36) (నిష్ర్క).

(వెనుకటి యవనిక నెత్తుదురు).

(గుండప్ప, గుండమ్మ, పెండ్లియుదుపులతో నుందురు. సేవకులు తమ్మరివారలను నూరకుండుమని చెప్పి సద్దునణగింతురు.)

ద్రుప—కుమారీ! కృష్ణా. చిత్రచరిత్రము, నీవు వరప్రభావమున జన్మించినదానవు. ఎంతేయుం గీర్తి దెచ్చుదానవు ఇదే యీసదస్యుల యెదుట నగ్రజాదిగా నీపాండవుల వరింపుము.

కృష్ణ—(ఒకరొక్కరిమెడం బూలహారము వేయును. వారునుమాలలు ద్రౌపది మెడలో వేయుదురు, అందఱు కరతాళధ్వనులు చేయుదురు. మంగళము పాడుదురు).

మంగళం.

—: పాంచాలీ స్వయంవరనాటకము సంపూర్ణము :—

——:0:——

ఉత్తరరంగము (Epilogue.)

[ఒకానొక నటుడు ప్రవేశించి.]

ద్విపద:— సురుచిరవిజ్ఞానశుభరీతి వెలయ
నరుదారియున్న మహాజనులార
యలర బాంచాలీస్వయంవర నామ
విలసితంబీకథ వింటిరిగాదె
తనరునీచరిత కథానాయకుండు
అనిలజుండేయానో యర్జునుండగునో
వఱలుజరాయువో పాంచాలవిభుఁడో
మఱియటుగాక కుమ్మరిగుండఁడగునో
స్థిరరీతిమదిలోనఁజింతించిమీరె
పరగంగనిర్ధారపరుపంగవలయు
నదియుండుఁగాక యేపాఠంగదీన
నొదివియుండెడుఁగాదె యొకరహస్యంబు
భూసురవేషముల్పొలుపారఁదాల్చి
భాసిల్లియున్న యాపాండవులెల్లఁ
బాంచాలపురిలోనభావంబులందుఁ
గొంచకనిల్వ రేకుమ్మరియింట
దేవాలయములై నడిగుటకులేవె
తావునరింపసత్రంబులు లేవె
దీనియర్థంబింత తెలియఁగావలదె
మీనెమ్మనంబులమిగులయోచించి

యిప్పటిమనవారలెన్ని యోగతుల
నొప్పనిభేదంబులుంచిరిగాక
బాపలకునుమఱిబ్రాహ్మణేతరుల
కాపూర్వకాలంబునందుండలేదు
ఈమార్గమునభేదమెంచియేవేళ
మేమెయెక్కువయంచు మేమెక్కువంచుఁ
దొల్లిటిమనవారుదొడరిరేయెందు
విల్లసిల్లెనుమైత్రివెలసిరిగాక
ముఖ్యమీదుర్భేదబుద్ధియుండంగ
సౌఖ్యంబుగల్గునేజనులకునెందు
నైకమత్యముమూనియఖిలరీతులను
బోకారినశియించిపోవుటేనిజము
వింతయీమనభంగి వివరించిచూడ
నెంతదుఃఖమునించునెల్లవారలకు
దేశాభిమానంబుదిగజారిపోయె
లేశమైననుసూర్మిలేకుండనాయెఁ
గులములోనేమియెక్కువపుట్టినంతఁ
గులముగల్గునెజ్ఞానగుణమునఁగాక
వివిధవృత్తులచేతవెలసెనేకాక
యవనిలోఁబొలికులంబదియేదిచెప్పుడ
నాలుగుజాతులునాల్గువేలయ్యె
నీలాగయిననింకనెక్కడికవధి
కలుషంబునించిదుఃఖమువెంచుఁగాని
కులదోషములనెంచగోరకుఁడయ్య
ఒగిభోజనముసేయనొప్పరోవలదు
వగపేలఁపోనెండువైరమేమిటికి

తనయుల(గోనని వ్వఁదల(ప రోవలదు
చనసింప మేలా యెశ్రుత్వ మేల
హింత మెంచువాఁడ నుండీ ఘనులార
స్తుతమతులార యోసోదరులార
అపకీర్తి మించు నెయ్యము పోనడంచు
కృపమూలి పించుమిక్కిలి కూర్మిఁ జించు
ఖ్యాతి నడంచు దుఃఖము లెల్ల నించు
జాతికై వైరంబు చన దెందు నుండి
చెలుఁగార సతులార చెల్లియలార
యలజరాయుప్రకథ నాలకించితిరె
బాలావివాహంబు పట్టనాధీరు
లాలి గోపన్యాసలక్షణం బింత
పరికించితిరె మీరు వనజాక్షులార
వెరవార నది ధర్మవిధియగుఁ గాదె
తనబిడ్డ పౌత్రిఁ దయాతతి వచ్చెననుచు
మనమున భీతిల్ల మార్గంబు గనక
మొట్టి వానికిన్నై ననితని భార్య
కట్టు మంచ డరినిక్కచ్చి యొనర్చె
ఈజరాయుప్రోత్రు వృత్తాంబు లెల్ల
నోజనై నెఱిఁగిన యోగ్యుఁడై యుంట
నీడు మీరాలికి యున్న యొలనాగ పెండ్లి
పాడిగాదని పౌత్రు స్థితి బాగె
సరియైన వయసునకు దరెందుఁ
బరిణయంబు సేయవలె నొయింబకట
ఆచార మహాపాపము వెయ్యుంగార్తు
రీ చిత్రపక్షమునకెంచినారె

అంధపరంపరయనురీతినిట్టి
సంధానమేలాగుచవిసించెమనకు
యువతీవివాహమేయుర్విమున్నెందు
సవిధసమంచితాచారంబునుండి 76
ఈదురాచారమదేటికివెలసె
మేదినిపైననిమీరందులేని
నాకుఁదోఁచినకారణముచెప్పువాఁడ
ప్రాకటకరుణపెంపారవినుఁడు 80
ఏకాలముననెయేమోవివాహంబు
కాకున్నయువతులఁగాంక్షించిబలిమి
నందిరాఁదీసెననధికాపులుండి
సంమననేమొయాయనవిరోధమడపు 84
వెరవుగానకతమవెలఁదులకెల్ల
నరసియొకకోటిసముత్తాడకమున్నె
నిరసింపనెట్టివానికినైనఁగట్టి
పరిణయంబొనరించుభంగివ్యాపించె 88
నలువారనిప్పుడన్నను క్షేమరాజ్య
మలవడియుండనమ్యాచారమేల
మలగింపరాదునెమ్మదిచెందరాదు
కలవాణులారనిక్కమునెంచికొనరె 92
అనయంబుమనకెల్లనలవడియుండి
తనరునాచారమెంతటిదుఃఖమొసఁగె
కొడుకుపుట్టఁగనెంతొకుతుకంబునింతు
పడిబిడ్డయన్ననెవ్వగనివ్వటిల్లు 96
సుతయేమితక్కువసుతుఁడేమిహెచ్చు
సుతునకలరనేలసుతకెవ్వనేల

తనయకల్గినయంతధర నెల్లవెదకి
యనయంబుమనముటఱియాడఁగన్నియకు
వెలయంగఁబదియేండ్లువెడలకమున్నె
కలిగియొవ్వరికైఁనగట్టంగవలయు
నాకూఁతురికిదానవధికదుఃఖములు
చేకూరమదిఁబొక్కి-చేద్వడవలయు
నారయనాచారమటులుండఁగాదె
ఘోరదుఃఖముగల్గుఁగూఁతురుగలఁగ
నతివపెండ్లికిమున్నమార్తవమైన
నతిపాపమనుమాటయదికల్లకల్ల
యీపాపమన్నదియింతికేకాని
యేపారమగవానికేటికిలేదొ
మిపులయోచింపనోమీనాక్షులార
యువతీవివాహమేయొప్పగుసుండి
మానినులారమీమగలనీమార్గ
మూనంగఁగలిగింపుడుత్సాహగరిమ
అపుడుమానసశుద్ధియడరెడుసుండి
అపుడుసంతోషంబులలరారుసుండి
అపుడుకూఁతురుపుట్టునడలరుసుండి
అపుడునిక్కపువివాహంబౌసుండి
అపుడుపునర్వివాహముకాదుసుండి
అపుడుమీసుతులుబలాఢ్యులుసుండి
అపుడుజనాళిధీరాత్ములుసుండి
అపుడుదేశమువృద్ధినలరెడుసుండి

:0:

అనుబంధములు.

అనుబంధములు.

1 రాగం-హిందూస్తానికమాజు. ఆదితాళం.

అందరు—అకాలమరణమున-కేమిచేతుము

దైవమా దైవమా-దైవమా-హా-హా-హా హా ॥ ॥పల్లవి॥

తాపముమీఱె-తలఁపుదీఱె-పాపమునిండె

పంతముమండె-రూపముమాసె-పాపలెనె-చాపలారా ॥

పాండవులెంత-పాటునకోర్చియుండిరో హాహా

యోర్వగజాల-మండిరటన్న-మాటవిన్ననుండజాల ॥

2 రాగం-బిలహరి. ఆదితాళం,

కోకిల—ఘనమగుజూడ-మనసునకొనియాడ

వనరమయెంతో-తనరెడినయ్యారె ॥

మేనక—బాలరసాలము-లోలరఁజిల్లెడు

తాలతమలహిం-తాలములెల్ల ॥

కృష్ణ—మల్లెలుజాజులు-మొల్లలుసంపెంగులు

చల్లనితావులు-విల్లసిల్లెడునాహా ॥

శార్ఙ—కోకిలల్గూయగ-గోరవంకలేపారఁగ

కేకులుమాగాడఁగా-కీరముల్మాటడఁగా ॥

3 రాగం-మోహనకల్యాణి. ఏకతాళం.

కృష్ణ—కన్నావెజననీ యున్నావెగ

కన్నావె-మన్నించి-యున్నావె-మేనక ॥

అనుబంధములు.

ఎన్నంగసీనాతి-యన్నట్టులుండవలె
నన్న చెవులునోరు-కన్నులుమూయవలె ॥

౪   రాగం-అఠాణ.   ఆదితాళం.

— తగువరుఁ-జేలేఁడుగా
తనయకు-నెందైనను॥   ॥పల్లవి॥
పొగులఁజెయుఁగా దెతలఁపఁగ
వగలునించియెల్లెడ, హాయ-రాక-సఖి ॥
అందుమిగిలియున్న-పాండవేయు-నెందు
గాకున్న-గుందఁజేయు నెంచు తాపము
చందమయ్యె డెందమందు-సుందరాంగియకట ॥   ॥౧॥

౫   రాగం-జంఝూటి.   ఏకతాళం.

— గద్దె-వినరెయీ-పురి-వారలు
సుద్ది వినరుగా-బుద్ధి-గనరుగా ॥   ॥పల్లవి॥
బూములసుద్దుల పొందుగాఁజెప్పెదకా
నామాటనికం్బుగా-మేల్-మేల్-నామాటనిక్కంబుగా
బామూలారా ॥   ॥౧॥
ఎ డునాపాడె-సింపుగగొందుకు
కల్లన్నమాకోకటి-లెదుగా-కలన్న
మాకోక్కటి-కొల్లపురమ్మతోడు ॥   ॥౨॥

౬   రాగం-సావేరి.   ఆటతాళం.

ద్రుపద } మన్మఁజూడవె-మానవతీమణి
కోకిల } నెమ్మదిని-గటణించి-వేగమె ॥   ॥పల్లవి॥
ద్రుప— తరళాక్షికన్నువచ్చిచూచి
సరంసబు ిందునింపవె-భరింపగాదరమానాకో
పరితాపమమ్మగో-గానవె ॥

౯

అనుబంధములు.

కోకి—అమ్మరోనినుజూచిమెగతి
నెమ్మదికా భరింపయింపుడుకా-సొమ్మసిల్లితి
దల్లడిల్లితి-సమ్మదమ్మున-గావవె ॥

7 రాగం-మోహన. అటతాళం.

ద్రౌప—నేనెట్లుజీవింతు_నేతల్లిరో నాదు-ప్రాణకాంతునిజూడక ॥
కోకి—కాననివాడెట్టి-ప్రాణకాంతుడెనీకు-మాననీమణిచూడవె ॥
ద్రౌప—నానోపాయములను-బూనినాకివ్వవే-మానకనాప్రాణ_దానమే ॥
దృప—నీకేటియజ్ఞానమే
దౌ్రప—దూరుటయభి-మానమే
కోకి—ఈకరణిమిక్కిలి-న్యూనమే
ద్రౌత—ఘనవేణియాహిమభానుసుందరునేను-బొందుదునే
దృప—స్వప్నమునఁజూచిన-ధ్యానమానుశుఁడెట్టిసుందరుఁడె
ద్రౌప—ఆరమణుఁజూడక-ప్రాణధారణమేనుజేయుదునే
కోకి—ఈభంగిఁజేసిన-మానినిరో నే-నేమిచేయుదునే
ద్రౌప—నావిధియిటుండఁగ-నేను సేయుటయేమిగలదిక
ప్రాణములనా-శింపకుండెద ॥
దృప—ఛీ-నెలతయీహీనమతిబహుమానరహితముమానుమింక
ద్రౌప—సుందరాంగునినా-నందమొందగనింక-నెందైనగాంచెదనే ॥
కోకి—సుందరికలలో జె-న్నొందుపదార్థము-లెందైననిజమౌనే ॥
ద్రౌప—నందనబహుళని-ర్బంధముబావక-ముందెఱూటుటయా-సంధమే ॥
దృప—నీకెట్టిని-ర్బంధమే
ద్రౌప—ఈరీతిచెప్పుట-యందమే
కోకి—ఈభ్రాంతియిదియె-చందమే
ద్రౌప—ప్రియవరునిఁబొందని-మందభాగ్యముచందమింకేమొ

అనుబంధములు.

దృప—నేవేడికొనియెడ-మందబుద్ధినిఁబొందకేతనయా

శ్రోప—హామదనసుమశర-బృందములనింకెందుతాళుదునే

శ్లోకి—ఈవర్ధచింతా-కందమునకేమందువెదుకుదునే

శ్రోప—ప్రియవనితరో హా-యిందుననుబాధించుదుఃఖము డెందమంతయు
గలగజేసెను

దృప—సుందరీనీతండ్రియిందుకు-ముందుయోచనచేయగలడు.

8 రాగం-బేగడ. రూపకతాళం.

శ్లోకి—తడయునేటికి-బరిణయమునకు-గడగుము
వేగ-ప్రాణ-నాయక-సుతకును॥ ॥పల్లవి॥

దృప—తరళలోచన-నిజముపలికితి-వరయగ
నెందు-జూచి-కానమెవరునిక॥ ॥పల్లవి॥

శ్లోకి—క్షితిపాలా-వెతకంగా-దృతరాష్ట్ర-సుతుడుండుగా
మతిదలపగ-సుతకింకొక-పతియెవ్వఁడు॥ ॥౧॥

దృప—కలవాణీ-బలురీతిగా-బలుకంగ-జెలువౌనె
వలదుమానము-తులువగాగదు-పలువగావిడు॥ ॥౧॥

శ్లోకి—చెన్నుగాజూడుమా-యున్నతిగా-రాజ్యసంపన్ను
డికెవ్వడు-వరుడెకనరాడాయెను॥ ॥౨॥

దృప—ఇంతైనగా-గనుగొనవె-యింతీయం-తటితులువగా
జింతింపగా-మనకగుసె-వింతయ్యోగా-గాంతామానుము॥

9 రాగం-బిలహరి. రూపకతాళం.

శ్లోకి—సారసాక్షి-యూరడిల్లవె-యోకీరవాణీ
నారీమణిరో-క్రోధిచూడవు॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

తనయయింతటి-తాపమేటికి
మనసులోనదలంపవే-వినుముమానము
యోచన-తనరుగావివాహము ॥

10 రాగం-కాంభోజి. రూపకతాళం.

జిర—చాలసంతసమాయెనాకును-మేలునిండెగా-మదిదలపగ ॥
మేలివిద్యల-లీలనిట్టిడుభూలోకము లెడని
వాలాయములాలింతురు॥ ॥అనుపల్లవి॥
ఘనరీతిగ-మనశాస్త్రము-లనునేర్చుచు
వినిపించుచు-జనుపొండితినార్జించిన
ఘనుడంచుచు-గణియించుచు
మనసారగగొనియాడరె ॥

11 రాగం-కేదారగౌళ. ఆదితాళం.

స్త్రీమ—ప్రాణనాయకా-కానందగునీవెందిని
ఈనళినాక్షి-యీాడుమీఱనున్నది ॥ ॥పల్లవి॥
ప్రీతితోడమనము-పెంచుచుండగా
నాతియౌవనంబు-బాగుమీఱగా
నీతనూజాబిడ్డ-తల్లియన్నయా
రీతిగారహించు-వెలయుచున్నదె॥

12 రాగం-మోహన. ఆదితాళం.

స్త్రీమ—యోచనయేటికి-యూరకప్రాణకాంత
తోచదువెరెయొక-త్రోవయానిందులకు॥ ॥పల్లవి॥
ఊరకయసురిని-యొద్దకునేంబోయెద
సారెనుమంగలి-సలలితమరణము
గలిగెడు-ముదమలర ॥

అనుబంధములు.

13 రాగం-ధన్యాసి. రూపకతాళం.

జరా—కలవాణి-యిదివలదె-పలుకంగదగునె-పరితాపమగునె॥
కలకిరొ-ననుబ్రోవ-జెలువార-బనుపవె॥ ॥అనుపల్లవి॥
సుందరాంగి-డెందమునఁ-గుందుమాని-యుండుమింక
నందరు-మీ-రెందుకింక-సందెహము-మంధయాన॥

14 రాగం-వసంత. రూపకతాళం.

జరా—మానినీమణినీమతంబుమానవుకాదే
నేనుచనుటే మేలుసుమ్మీకానగలేదె॥
పడతిబిడ్డలనీవెమేలుగబాలించెదవు
కొడకెయెదిగెనింకనెక్కుకొదువయుగలదె॥ ॥౧॥

15 రాగం-తోడి. రూపకతాళం.

దీపక—ఇంతతీఅని-చింతయేటికి-
వంతఁజెందఁగ నేలా-స్వాంతంబునజింతింపరె॥
పూనిచూడ-దానవుడెంత-నేనెపోయెద-నేటికీ
దీనికైయను-మానమేటికి-మానుడింకను-మదిలోననుబరితాపము॥

16 రాగం-నాథనామక్రియ. రూపకతాళం.

కుశల—తలపగ-మతియొకచందము-కలెదెకనవలదె
తిలకింపుము యోచింపక-విల్లసిల్లగనను బంపుము॥ ॥పల్లవి॥
పితరులుమరి-సుఖముండిన-సుతకెకరవగునె
వెతజెందగనేటికి నే-నతిముదమునమృతిజెందెద॥

17 రాగం-ముఖారి. త్రిపుటతాళం.

అందరు—పాపిదైత్యుఁడేమితెచ్చె-బాపమనువారెలేరె॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

జరా—దానవుని బాధతీర్చి-ధర్మరీతినీపురంబు
పూనిప్రోచువారెలేరె-భూమినింతయన్యాయమే॥
హేమ—ఎంతపాపకృత్యమయ్యో-యెవ్వరినివేఁడుదము
వంతచెందిస్వాంతంబున-జింతచేసిఫలమేమి॥
కుశ—రక్కసునియొద్దకేగి-యక్కజంపుభక్తిమీఱ
మిక్కుటంబుగాను వేడి-మ్రొక్కుకొన్నమేలానెవొ॥
దీప—దనుజుఁడెందునైనగాని-కనికరంబుచూపువాఁడె
మనసురాయిచేసియెట్లో-మనముపోవవలెగాదే॥

18 రాగం-బేహాగ్. ఏకతాళం.

అందరు—సంతసింపజేసెనెడుగాదెసుదినము-కాదెసుదినము-
నెడుగాదెసుదినము॥
జరా—ఘనమగనెడె-మనసునదీఱె-ననుమానమెల్ల-
నెడుగాదెసుదినము॥
హేమ—వెరవునదీఱె-గురుతరమైన పరితాపమెల్లనెడు॥కాదెసుదినము॥
దీప—మెండుగసమ్మోదము-నిండగనలరె-బెండిలిమరణము ॥కాదె॥
కుశ—కుడుకొనియందఱు-మడసిన-శోకముబడువారెలెరునెడు ॥కాదె॥

19 రాగం-కల్యాణి. రూపకతాళం.

దీపక—ఎంతసంతసంబయ్యో-నెమిచెప్పుదు॥నాకెంతసంత॥
నింతైనను-దలిదండ్రులు-ఎఱుఁగరైరెనాశక్తి॥
బకదానవునెదరించెద-పాదాహతిమడియించెద
నికసీపురిఘారికెల్ల-నింపునించువాఁడనేను॥

20 రాగం-ఇంగ్లీషునోట్. ఏకతాళం.

శ్రీక—నిలుమునిలుమా-బకదానవుఁడా
వెలయంజూడుమ-యెవఁడోనె॥

అనుబంధములు.

కనుగొనుమిదెనిను-యమునిపురంబుననిల్వంగా
గలరా-దనుజా-లేరా-రారా-ననుదోడరంగనులేలేరా ॥ ॥౧॥
పురమునగలజను-లరుదుగసంతసమొందంగా-బొట్టన్
బగులన్-చీల్చున్-లేరా-జరజరనీడ్చెద నేఁడరా ॥ ॥౨॥

21 రాగం-కమాజు. ఆదితాళం.[1]

అందరు—అరికులదమనా-మంగళం-బరికులదమనా ॥మంగ॥
కరుణించి-మమ్మెల్ల-నరుదగురీ-తినినరసి
పాలించితి-గురుభుజసారా ॥మంగళం॥
ఘన-తరాద్భుతసుక్రమా-దిన-
కరాంచితవిక్రమా-(నెమ్మది) గనికరమే
లలిమనిపితిసన్మనోవిచార ॥మంగళం॥

22 రాగం మాండు. ఆటతాళం.

స్త్రీలందరు—రావెచెలీ-కృష్ణఁజూడ-బోదము
ఏ-లావివాదము-కదలవేలా-యేలావివాదము ॥ ॥పల్లవి॥
మనోజరూపుఁడే-మహానుభావుఁడె
దినేశతేజుఁడే-దేవదేవుడే
వినీలకాయుఁడే-వేదాంతవేద్యుఁడే
ఘనాబ్జనేత్రుఁడే-కంజనాభుఁడే ॥
వల పెల్లనాతని-కమ్మితిమి
చెలియా-వల్లభుండనినమ్మితిమి
కలికీ-యెల్లసమయములందున్ ॥
విలాసయుక్తునిన్-బలారిసక్తునిన్
ఖలాదిమర్దనున్-బలాజనార్దనున్ ॥

అనుబంధములు.

చూతువె నెఁ-డీప్సితంబు-దీరగా
చూపులకింపరగా ॥ పదవె చెలీ
చూపులకింపరగా ॥ రావె చెలీ ॥

23 (నాట్యముపాట) రాగం-కాపి. అటతాళం.

అంబరు—బళిప్రాణ-కాంతమనసున-నంతకవలునఁ-
నింతగనాడితివే-బళిప్రాణ ॥ ॥పల్లవి॥
చింతచె-నన్నమునిద్రయునే-నింతయును
జెన్నారఁగాగానవె ॥ బళిప్రాణ ॥ ॥అనుపల్లవి॥
వింతవంత-మేకాని-యాకాని-వెఱవ
దాకనేనీకయి-వేకరితిగా ॥ బళిప్రాణ
వేచివేచి-కందొవలవి-చెందొవలయి-డెంద
మునను-సందెఱుఁగక-కుందికందితిగా ॥ బళిప్రాణ ॥
సూనసాయకా-మానదాయకా-ప్రాణనాయకా
దీననైతినే-ప్రూనిభీతినే-మాననైతినే ॥ బళి॥
చెన్నలరారగ-నన్నిటుచేరగా
చిన్నెలతీపుల-తిన్ననిచూపుల
యున్నతిసొంపగ-సన్నుతినింపగ
మొన్నటినుండియు-నెన్నకవెండియు
గన్నులజూడక-మన్ననలాడక-యున్నవుగా ॥ బళి ॥

24 రాగం-కనదకుతూహల. ఆదితాళం.

అంగా—ననుజేరినవాఁ-డెవ్వఁడురా
నాశక్తియిం-తరయుఁడుగ్గా ॥ ॥పల్లవి॥
తనప్రాణములనాశింపక-చెనకఁగవెంచినవఁడ్డానురా ॥ ॥అను॥

అనుబంధములు.

ఉపే—నిలునిలు రారా-కయ్యమునకు

నీగర్వము నే-నణంచేదరా ॥ ॥పల్లవి॥

వెలసితినింకెకదనకుతూ-హలమున్న నాతో బోరదరార॥ ॥అను॥

అంగా—దొంగబావడవెంతటిబల్ - వెంగలివిరా

మెఱుగప్రన-న్నంగారవర్ణుడను పేరునింత

యారయగలెవె-యారగర్వము ॥ ॥౧॥

ఉపే—సంగరంబున-జెండాడినీ-శక్తినంతయు

నణగింతునె-నంగారవర్ణ-నకువారివర్ణ

డయ్యెదనింక-జక్కగానిల్వరా ॥ ॥౧॥

25 రాగం మాలకోస. ఆదితాళం.

గుండప్ప—సొగకన్నాలదానా-యిన్నాల్లుసూసిందెకాదె ॥ ॥పల్లవి॥

నీయన్నాలపూరకుండలేవె ॥సొగ॥

2 భార్యలు—బలుతమాసగాడా-దివమాకు సేస్తావ్రగాడా ॥ ॥పల్లవి॥

మాకుమాకుజగడమెలేదె ॥బలు॥

గుండప్ప—మీకాల్లకుమొక్కేలేరె

భార్యలు—మేముసల్లగాబతికుండారాదే

గుండప్ప—మంచిపిల్లాలుసిక్కి తిరినాకు

భార్యలు—మంచికుల్లాయియేస్తివిమాకు

గుండప్ప—నే-నొల్లాను-పూరొక్కండి-తాల్లానె-మీతో ॥సొగ॥

భార్యలు—మా-కొల్లాము-పానాలుపోతాయిగాదె ॥బలుతమ॥

భార్యలు—బలునిండా భయముపడుకొని-

గుండప్ప—ఔరగుండేలుపగిలించుకోని-

అనుబంధములు.

భార్యలు—మంచికుండాలు సేస్తుండామె-

గుండప్ప—తుంటముండాలుకూస్తుంటారె ॥

భార్యలు—బా-గుండామే-నీవేఁ-యిట్లాంటావు-

గుండప్ప—మీ-రుండారె-యింకేల-నా-జోలి-హా-హా ॥సాగ॥

భార్యలు—బలుతమా॥

26 రాగం-మాండు. ఏకతాళం.

భార్యలు—నూ సేకి బాగుండాలె-నూదేవయ్యా-
మాకు మోసెన్ని సొమ్ములింక యిప్పించే ॥ ॥పల్లవి॥

కొమారుడు—బూటాలఅంగీలు- పేటాఁ సల్లడాలు
మోటారుబండి-నాకిప్పించె ॥

గుండప్ప—కూకోండ్రిసాలుసాలు-కోరెఁ-లుకోరితిరి-
మాకేడసిక్కుతాయి-యివియల్ల ॥ ॥పల్లవి॥

భార్యలు—వొయ్యొ మేము-సూడబోవలె-

కొమారుడు—నాన్న నాకు-నేడెయివ్వాలె-

గుండప్ప—యన్ని మీకు-యేడ తేవలె ॥కూకోండ్రి॥

1వ భార్య—బంగారుకడియాలు

2వ భార్య—రంగారుజాజుబందుల్-

కొమారుడు—వుంగరము నాకు కావాలె-

గుండప్ప—సంగటికిసిక్కనంక-సదుగులునిల్చినంక-
యింగేమియెన్నైనయిస్తానె ॥కూకోండ్రె॥

భార్యలు—సాయమ్మరం-నేడే-సాగిండాదిగా-
వొయ్యొమేము-నూక్షైకేపోతాం ॥

అనుబంధములు.

మంచి-రేసాకులుయేసోకని-సొగసూగ
కులుకుకంట-కుశాలో్తోపోతాం-సూణ్ణికి ॥

గుండప్ప—మీరుపల్కెతెకు లేక రు-కొంపంతపడాతాది
పల్కేకి యే మొస్పెవ్వూరోకరి ॥

కమానకు—ఓ_నాయానా్నా-యట్లా సంబరం-యెన్నడూ రావాలె
నేనుపోతా పెండ్లింట్లోకి-
నేడుమాకం తాను-జేసుగను-సంతోసముకలుగ ॥

గుండప్ప—వ్వూరకుండు-కురోడా-బీదలముయెరోడవునీవుగ ॥

భార్యలు—మీసముల్యా-రోసముల్యా

గుండ—కాసుకుల్యా-బువ్వకుల్యా-నాక్యాడసిక్కుతాయి-యివియల్లుకూకో॥

27 రాగం-శంకరాభరణం. ఆదితాళం.

ఉపే—యోచింపరాదెమారుతీ-ఇదితోచదెమదిలో ॥ ॥పల్లవి॥

ఇన్నాళ్లునగ్రజు-మన్ననగాంచిన
యున్నతిమానె దె-మున్నకయన్నా ॥ ॥౧॥

అవనీశునానతి-జవదాటువారమే
చివరకునీగతి-జేయగదగునే ॥ ॥౨॥

28 రాగం-హిందుస్తాని కమాజు. ఆటతాళం.

ధ్రుప—నే-వినజాలనింక-నాభావమునెంతో-సంతాపమూ ॥

నేయువారలెల్లమహో-పాయరీతిజెందియమో-
పోయియున్నవారె-సచివపోయెనాకీర్తి ॥

29 రాగం-యదుకులకాంబోజి. ఆదితాళం.

ఉపే—పరిపాలింపుమోజననీ-యిలాగనగమది
ఝాలానరుదౌ-లాలింపుసందేహమేలాకలిగె ॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

ఏదారినెంచైన-భేదముకలుగునె
సైదోడులకుమాకు-నీదయయుండఁగ ॥

30 రాగం-పూర్వికల్యాణి. ఏకతాళం.

ద్రుప—ఘనకార్యము-కడిగిచేసెను
కనుగొనువారి-మనసురంజిల్ల ॥ ॥పల్లవి॥
చరయంత్రమున-దిరుగుమీనము
నరరెయొకటే-శరమునవెసి ॥ ॥౧॥
అగణితమహా-శుగవిద్యనెంతో
పొగడంబడెనీ-జగతీసురుండు ॥ ॥౨॥

31 రాగం-కాంబోజి. ఆదితాళం.

ఉపే—కోరజాలుదునే-రాజచంద్రా
తీరునెనాకీ-నారినిగొనఁగ ॥ ॥పల్లవి॥
అన్నలుపెండిలి-యాడకమున్నే
కన్నియగోరఁగ-జన్నెధరేశా॥ ॥౧॥

32 రాగం-దేవగాంధారి. ఆదితాళం.

ద్రుప—కొనుమింకనీ-రమణి! ననుమానము-వదలి ॥ ॥పల్లవి॥
యెన్నలేనిరీ-తినినీయన్నలె। ఘనదయతోడ-ననుమతించిరి ॥ఆ॥
ఉపే—ఎన్నఁజాలనే-తరుణి-నన్నలుండనీ-కరణీ ॥ ॥పల్లవి॥
మన్ననంబుతో-నన్నలెంతనిన-పన్నుగాదు
నాదు-నన్నుమన్నింపుము ॥ ॥అనుపల్లవి॥
ద్రుప—భూసురేంద్రయిది-పొందుగాదుచూడ
భాసురాంగిపాణి-పట్టకుండుట
నీసతీమణి-నిటువిడనాడ
వాసిగల్గదెందు-వలదనరాదు ॥ ॥౧॥

అనుబంధములు.

ఉపే—ధారుణీశమది-దలపోయుమింత
వారుదయమీఱ-బలికిరిగాని
కోరిచూడబంధు-కోటిలోననున్న
వారునన్ను మెచ్చ-వారెకూడదిది ॥ ॥౧॥

33 రాగం-సౌరాష్ట్రం. రూపకతాళం.

గుండప్ప—పాపమేమిచేసినాను-పట్టి తెచ్చిండారునన్ను
మాపట్యాలమీరెయింటె-చూపికూకోపెట్టిండారు ॥
బాపనోళ్లునిన్నయింటి-వద్దవేడిరింతచోటు
చూపినందుకెంత శేసి-సుద్దిచెప్పిండారోసామీ ॥

34 రాగం-సౌరాష్ట్రం. ఏకతాళం.

1వ బ్రాహ్మణ—మా-బాపలతోసరిరారూ
ధర-ణీపతులుమరియెవ్వారు ॥ ॥పల్లవి॥
ఎంతటిప్రభావ-యెంతటితేజ
మంతటిరాజులున్నారె-యెంతంతవెదకిననీభూమి ॥
ఇక్కడవేదవిద్య-యిక్కడధనుర్విద్య
దిక్కులనించితిమేలా-మరిపెక్కుమాటలనాడంగా ॥

35 రాగం-హిందూస్తాని-జంఝూటి. ఏకతాళం.

గుండమ్మ 1వ భార్య } నాకొంపకూలించిరే-ఈబాపినోళ్లు ॥
సామితోవశ్శి-యేమేమోశెప్పి-
నామొగొనిపట్టించిరే-యీబాపినోళ్లనయ్యాల్ ॥
బాపనబట్టలు-నాపెద్దలనుకొంటి
పాపాత్ములైపోయిరే॥ ఈబాపన్నబట్టాలు॥ ॥నాకొంప॥

అనుబంధములు.

36 రాగం-నారోజు. ఏకతాళం.

గుండప్ప—నాకెంత సంతసము-నీకెంతసంతసము

కూకోండిబోం చెతామేవయ్యా ॥

గుండమ్మ—అట్లనా॥ కూకుండిబోం చెతమేవయ్యా ॥నాకెంత॥ ॥పల్లవి॥

గుండప్ప—మేడాలుబంగారు-గోడలుకట్టేము-

గుండమ్మ—నూడెవయాంమనకీడెవ్వరు

గుండప్ప—మనకీడెవ్వరె॥ లేరు లేరెవ్వరు॥ లేరెవ్వరు-లేరెవ్వరే ॥నాకెంత॥

గుండప్ప—బాపినోళ్ళే-(గుండమ్మ)- ఇదిచూపినోళ్లు

గుండప్ప—బళి-నాపేరుగా-వాడి-చూపేరుగా

గుండమ్మ—చింతబాపిరిగా-బాగ్యమేపారెగా

గుండప్ప—భాగ్యమేపారెగా ॥ మెపారెగా-వేుపారెగా ॥భళినాకెంత॥

—: మంగళం :—

37 రాగం-నారోజు. ఆదితాళం.

శ్రీనాయకా-జ్ఞానాదికా-దీనవనా-మంగళం

నానావిధా-నూనావతా-రానందానా-మంగళం ॥

మంగళకోట్యంగజశు-భాంగేందిరా-

సంగాంచితా-రంగదపాంగాఘనకరుణా-

సంగతసజ్జనభవతరుణా-సా-రంగావన

జలజాయతనయన-శృంగారా-రామకృష్ణపూజితా ॥శ్రీనా॥

—:o:—

బళ్ళారి రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె.